

Stigmatisering in probleemwijken

Een literatuuronderzoek met twee cases in de Eindhovense wijken, Oud-Woensel en Woensel-West

Auteur: E. van der Linden
(840824-520-120)

Begeleider: H. de Haan

Leerstoelgroep: Omgevingswetenschappen

Opleiding: Landschap, Planning en Ontwerp

Specialisatie: Sociaal-ruimtelijke Analyse

Wageningen Universiteit

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	3
Hoofdstuk 2: Verkenning van drugsverslaving in Nederland.....	6
2.1: Inleiding	6
2.2: Drugsverslaving of –afhankelijkheid	7
2.2: Enkele Cijfers	8
2.3: Drugsbeleid in Nederland	9
2.4: Woonwijken met opvangfaciliteiten voor drugsverslaafden	12
2.5: Publieke opinie over drugsverslaving	19
2.6: Aandachtspunten	22
Hoofdstuk 3: In- en uitsluiting	23
3.1: Inleiding	23
3.2: De Ander en de sociale ruimte	24
3.3: Domeinvorming	25
3.4: Stigma / moral panic	31
3.5: NIMBY	37
3.6: Verdedigbare ruimte / Toe-eigening	39
3.7: Interacties in de publieke ruimte	44
3.8: Onderzoeksuitgangspunten	47
Hoofdstuk 4: Gezichtspunten en aanpak.....	51
Hoofdstuk 5: Wijkvernieuwing in Eindhoven	54
5.1: Inleiding	54
5.2: Identiteit drugsverslaafden	55
5.3: Tendens tot uitsluiting	58
5.4: Groepsvorming in de wijken	70
5.5: Individuele bewoners	74
5.6: Casus versus literatuur	80
Hoofdstuk 6: Conclusie en aanbevelingen	86
Bronvermelding	90
Bijlage 1.....	95
Bijlage 2.....	115

Hoofdstuk 1: Inleiding

'Incidenten rond verslaafdenopvang - Politietoezicht aanzienlijk opgevoerd in de omgeving van **Kleine Haag**' (Amersfoortse Courant, 2006)

'De verslaafden staan hier niet in rijen voor de deur' ; buurtprotest **Schilderswijk**' (Trouw, 2005)

'Woedende Haagse menigte ten strijde tegen 'drugshol'' (Trouw, 2005)

Dit zijn zomaar een aantal krantenkoppen over opvangfaciliteiten voor drugsverslaafden. In grote steden komen relatief veel drugsverslaafden voor. Deze drugsverslaafden houden zich vooral op in het centrum van de stad. In de zomer is deze band minder en maken zij meer gebruik van de opvangfaciliteiten die rond het centrum zijn gelokaliseerd, vaak in arme woonwijken. Deze woonwijken kennen een groot verloop van bewoners, een gebrekkig onderhoud en een concentratie van allochtonen. Als gevolg is handhaving van de orde moeilijk, juist door de grote diversiteit. Door de opvangfaciliteit voor drugsverslaafden in een dergelijke wijk te plaatsen is het mogelijk dat er meer criminaliteit in de wijk komt.

De bewoners van deze woonwijken protesteren in veel gevallen bij de komst van nieuwe opvangfaciliteiten in hun wijk. Dit gebeurde bijvoorbeeld in Weert, Amersfoort, Den Haag, Den Bosch en Nijmegen, bij de opening van verschillende, in sommige gevallen tijdelijke, opvangfaciliteiten.

In Weert bracht de komst van een tijdelijke dag en nachtopvang en een methadonpunt de omwonenden ertoe bezwaar te maken op de hiervoor benodigde procedure. In Amersfoort kwamen er zoveel klachten op het nieuwe opvangcentrum dat een onderzoek werd ingesteld of de gemeente in dezen correct had gehandeld. In Den Haag gaf de komst van een gebruiksruijnte zelfs aanleiding tot rellen waarvoor de ME werd ingeschakeld. In Den Bosch verliep de transitie kalmer, een dag en nachtopvang leidde tot een procedure die tot de Raad van State werd doorgezet. In Nijmegen bleef de komst van een dag- en nachtopvang zonder al te veel protesten, al zijn de winkeliers in de nabijheid van het centrum nog altijd niet volledig tevreden. De komst of het langduriger verblijf van de drugsverslaafden is in veel gevallen geen gewenste gebeurtenis. Dit is het onderwerp van deze scriptie.

Ik heb voor dit onderwerp gekozen omdat de drugsverslaafden een universele reactie lijken op te roepen. Vrijwel overal schijnen zij te worden geweerd. Mij interesseert het ten eerste of dit verschijnsel te maken heeft met groepsvorming, met name de starheid van de rol van het individu in een groep. Een persoon leeft in een groep met bepaalde mores maar tot in welke mate beïnvloeden die mores hem, verschilt dit per individu of zijn hier duidelijke ruimtelijke factoren in te onderkennen? En hoe kan de mening van een individu invloed hebben op een willekeurige groep om hem heen?

Op het moment dat het gaat om een ongewenste invloed in de omgeving, de drugsverslaafden, is er vaak sprake van een lokale groep, een bewonersvereniging of een winkeliersvereniging die bezwaar maken tegen de verandering in hun wijk. Deze groepsvorming kan een hele wijk beslaan of één straat maar er zal altijd een bepaalde invloed vanuit gaan. Dit is een oude vraag maar met de opleving van de interesse in de (verwante) sociale cohesie die planners in de gehele westelijke wereld treft mogelijkerwijs niet uit de tijd.

Omdat bewoners van woonwijken waar opvangfaciliteiten liggen hier vaak een duidelijke mening over hebben, is de invloed van de samenleving op dit onderwerp goed te bekijken.

In deze scriptie is gekozen om geen nieuwe theorie te vormen. In het gegeven tijdsbestek ligt de focus dan noodzakelijkerwijs bij een strikt afgebakend deelaspect van het sociaalruimtelijke kennissysteem. Dit vond ik onbevredigend. In plaats daarvan is dit een literatuuranalyse. Deze analyse wordt uitgevoerd via een tweetal voorbeelden van arme woonwijken met opvangfaciliteiten.

De voorbeelden die zijn gekozen, zijn die van twee wijken in Eindhoven, Woensel-West en Oud-Woensel, waar een wijkvernieuwingsproject loopt. Dit wijkvernieuwingsproject is zowel maatschappelijk als fysiek van aard. In de twee wijken leven of verblijven verslaafden. Dit is een groep die vatbaar kan zijn voor stigmatisering en wier aanwezigheid vaak niet gewenst is. Omdat Eindhoven actief werkt met deze wijken is er veel informatie over beschikbaar.

Foto 1. Leegstand in Woensel-West

De onderzoeksvraag, die voortvloeit uit het hierboven gestelde is dan: "Hoeveel invloed heeft een groepering, op het individu? Of specifieker gesteld een woongemeenschap op een bewoner?" Op deze manier kan zowel naar de specifieke mening van de bewoner als naar de bredere context worden gekeken. Dit is een zeer brede onderzoeksvraag. In de eerste drie hoofdstukken zal deze vraag verder afgebakend worden.

Deze invloed wordt gepeild door afwijkingen van de heersende cultuurinvloeden zoals die volgens de bestudeerde literatuur op het vlak van stigmatisering wordt voorspeld. Deze voorspelling is niet eenduidig; gezien de verschillende scholen van sociaalruimtelijke opvattingen. Daarom wordt uitgegaan van die scholen die de sterkste mate van maatschappelijke invloed aanhangen, zoals de Chicago School.

Foto 2. 'trespavalley' in Oud-Woensel, een resultaat van een renovatie van de huurwoningen in de wijk in de tachtiger jaren

Hier volgt als laatste een beschrijving van de komende hoofdstukken. Hoofdstuk twee gaat in op het begrip verslaving en haar uitingsvorm in Nederland als verkenning van de hierboven beschreven problematiek; gaat het hier bijvoorbeeld om enkele gevallen waarbij de buurt in opstand kwam, zonder samenhang, of is er een meer algemeen probleem aanwezig? In hoofdstuk drie wordt ingegaan op de bestudeerde literatuur voor deze scriptie, er wordt gekeken naar mogelijke onderbouwingen voor de uitkomsten van hoofdstuk twee, zijn er inderdaad bepaalde gedrag patronen te onderkennen in soortgelijke gevallen in de beschreven onderzoeken? En is hier ook groepsvorming van belang? Hoofdstuk drie eindigt met een korte condensatie van de literatuur, een tweetal opsommingen met kenmerken waaraan zowel stigmatisering als groepsvorming te herkennen zijn. In hoofdstuk vier zal de gebruikte methodologie in dit onderzoek uit de doeken worden gedaan. Deze spitst zich toe op individuele interviews met professionals die in de wijken werken, en met bewoners van de wijken. In de methodologie wordt ook de onderzoeksvraag toegespitst naar aanleiding van de verkenningen van de problematiek in hoofdstuk twee en drie. In hoofdstuk vijf wordt dan een analyse gegeven van het voorkomen van onrust in woonwijken met opvangfaciliteiten voor drugsverslaafden en de oorzaken en consequenties hiervan. Hier komen de opgestelde kenmerken uit hoofdstuk drie weer terug, zij zullen de basis vormen van de analyse. In hoofdstuk zes wordt de onderzoeksvraag beantwoord en worden een aantal praktische aanbevelingen gegeven om met drugsverslaafden in de openbare ruimte om te gaan.

Hoofdstuk 2: Verkenning van drugsverslaving in Nederland

2.1: Inleiding

In hoofdstuk 2 wordt gesproken over drugsverslaving en het voorkomen van dit verschijnsel in woonwijken in de grote steden. Eerst zal worden ingegaan op wat drugsverslaving nu eigenlijk is. Daarna wordt besproken waar en onder welke omstandigheden drugsverslaving vaak gesignaleerd wordt. Ook wordt gekeken naar de regelgeving op dit vlak. In dit laatste onderwerp worden ook opvangfaciliteiten voor drugsverslaafden besproken. Het onderwerp van dit onderzoek is echter de relatie van deze verslaafden met die mensen die niet verslaafd zijn. Daarom wordt daarna ingegaan op de woonwijken waar vaak opvangfaciliteiten voor drugsverslaafden worden neergezet. De mening van omwonenden over drugsverslaafden wordt bekeken en een aantal voorbeelden van verzet tegen de komst van opvangfaciliteiten voor drugsverslaafden worden aangehaald. Allereerst moet hier echter gezegd worden dat drugsverslaving al verschillende decennia een probleem is in de westerse wereld. Het laatste decennium kenmerkt zich echter door een integrale aanpak van de overheden. Men ervaart overlast van drugsverslaafden, de problemen van drugsverslaafden om het te redden in de samenleving nu als een aparte categorie in plaats van een extra factor in een specifieke handhavings- of hulpverleningssituatie. Dit werkt door in het overheidsbeleid en in de respons op dat beleid. (European Monitoring..., 2005)

2.2: Drugsverslaving of –afhankelijkheid

In het onderstaande wordt getracht een definitie van drugsverslaving te geven. In de geneeskunde wordt een verslaving gezien als een chronische, recidiverende kwaal. Dit wil zeggen dat als men eenmaal een verslaving heeft, daar men in feite nooit meer van af komt. Het woord kwaal duidt erop dat het in de medische wereld als ziekte wordt gekwalificeerd, een hersenziekte wel te verstaan. Men kan zich gewennen de stof of handeling waar men aan verslaafd is niet meer in te nemen of uit te voeren. Er zijn geen lichaamsvreemde bewustzijnsveranderende stoffen voor nodig om verslaafd te raken. Een voorbeeld is gokverslaving, of de opkomende gameverslaving. De kenmerken van verslaving zijn dan ook het hunkeren naar waar men aan verslaafd is en het verlies van controle over deze hunkering. Gevolgd door het teloorgaan van interesse in andere bezigheden en een cyclus van plezierige en onplezierige ervaring, als gevolg van het innemen of uitvoeren van de verslavende stof/handeling. Deze cyclus verschilt in lengte. De oorzaken van verslaving zijn zowel biologisch, sociaal en psychologisch en vormen een mix waar de gezondheidszorg tot op heden weinig over kan zeggen. Dit wordt deels veroorzaakt door het waardeoordeel dat over verslavingen (voornamelijk drugsverslavingen) wordt uitgesproken, niet alleen door de samenleving maar ook tot op zekere hoogte in de medische zorg zelf. Dit waardeoordeel vormt tot op zekere hoogte ook een definitie van drugsverslaving. (Hindmarch en Stonier, 1996)

2.2: Enkele Cijfers

In Nederland worden feiten over verslaving en verslaafden meestal gegroepeerd naar de soort drugs die gebruikt wordt. Het blijkt dat groepen verslaafden voornamelijk een of twee soorten drugs gebruiken, en dat hun leefomstandigheden per groep verschillen. De groepen zijn, opiaten, tabak, alcohol, cocaïne, cannabis, ecstasy en aanverwante stoffen. Alcohol en tabak worden hier buiten beschouwing gelaten. (Nationale Drug Monitor, 2005)

De meest gebruikte drug in Nederland is cannabis, het wordt voornamelijk in coffeeshops gekocht of van vrienden of bekenden. Een ruime helft van de daklozen in Nederland was in 2002 cannabisgebruiker en een derde van de mannelijke gedetineerden in Huizen van Bewaring evenzo, in de zes maanden voor hun arrestatie. Bij jongeren is tussen de geslachten vrijwel geen verschil meer in de mate van cannabisgebruik, bij ouderen zijn mannen in de meerderheid. Opleidingsgraad is, ten minste op middelbare school niveau geen demarquerende factor. Veel zwervjongeren zijn gebruikers van cannabis maar ook in het uitgaanscircuit komt het veel voor, dan vaak in combinatie met een ander middel. In 1996 wees een onderzoek uit dat er 30 tot 80 duizend probleemgebruikers van cannabis waren, een meerderheid hiervan jonger dan tweeëntwintig. (Nationale Drug Monitor, 2005)

Cocaïne is een opwekkend middel dat geen zeer groot risico op afhankelijkheid met zich meebrengt. Cijfers over gebruik van cocaïne zijn dan ook zeer waarschijnlijk een onderschatting. Van 1997 tot 2001 werd een stijging gemeten van 28 tot 55 duizend gebruikers van cocaïne. De groep gebruikers tussen 20 en 24 jaar is het grootst, en er zijn meer mannen dan vrouwen. Gebruik van cocaïne is in stedelijke gebieden drie keer zo hoog als in landelijke gebieden. Vrijwel de helft van de daklozen gebruikte in 2002 een vorm van cocaïne en eenderde van de mannelijke gedetineerden in Huizen van Bewaring evenzo in de zes maanden voor hun arrestatie. Middelbare scholieren hebben veel minder ervaring met cocaïne dan met cannabis maar in het uitgaanscircuit wordt het wel veel gebruikt en het gebruik is stijgende, vaak in combinatie met alcohol. Er zijn geen schattingen, al dan niet betrouwbaar over de probleemgebruikers van cocaïne. (Nationale Drug Monitor, 2005)

Opiaten, waaronder heroïne, morfine en methadon worden weinig gebruikt in Nederland, en het gebruik is dalende. Het is weinig populair in het uitgaanscircuit of onder jongeren. De populatie van heroïnegebruikers veroudert dan ook. Veertig procent van de daklozen had in 2002 in de maand voorafgaande aan de peiling heroïne gebruikt en twintig procent van de mannelijke gedetineerden in Huizen van Bewaring evenzo in de zes maanden voor hun arrestatie. Een schatting van het aantal probleemgebruikers is 33.500, maar hier moet een ruime marge mee in beschouwing worden genomen, ook omdat vaak andere harddrugs naast opiaten worden ingenomen. (Nationale Drug Monitor, 2005)

Ecstasy en amfetamine lijken sterk op elkaar maar amfetamine is sterker en heeft een sterkere verslavende werking, deze is bij ecstasy relatief gering. Beide, en aanverwante vormen van beide, zijn zeer populair in het uitgaanscircuit. De grootste groep gebruikers is dan ook de leeftijdsgroep 20 tot 24 jaar. Ongeveer evenveel vrouwen als mannen zijn gebruiker. In stedelijke gebieden komt het gebruik meer voor dan in landelijke gebieden. Ecstasy is in het uitgaanscircuit de meest gebruikte drug na cannabis, en wordt wederom vaak in combinatie van andere drugs gebruikt. De mate van probleemgebruik van deze groep drugs is onbekend. (Nationale Drug Monitor, 2005)

2.3: Drugsbeleid in Nederland

Op het gebied van drugsverslaving zijn een aantal regels uitgevaardigd. Op Europees niveau is de meeste aandacht gereserveerd voor de bestrijding van de drugshandel en ontwikkelingssamenwerking buiten de Europese Unie zelf. Deze laatste is hier verder niet van belang. De bestrijding van drugshandel richt zich op het bevorderen van samenwerking van politie en justitie van de verschillende lidstaten. Wat betreft gezondheid en welzijn van drugsverslaafden en voorkoming of behandeling van drugsverslaving, ondersteunt de Europese Unie voornamelijk nationale programma's. De strategie voor het Europese beleid wordt opgesteld door het Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (EWDD) en voor 2005 tot 2008 bestond deze uit een tweeledig doel, namelijk vraagvermindering en aanbodvermindering. Het plan daarvoor, van 2000 tot 2004 had als belangrijkste doel om nationale coördinatie van het drugsbeleid, of überhaupt een nationaal drugsbeleid op te zetten. De uitvoering hiervan door de lidstaten is individueel en niet gebonden aan dezelfde tijdschema's die voor het Europese plan gelden. (Kader en..., 2002)

Nederland heeft drie doelstellingen opgepakt in het landelijke drugsbeleid, te weten de vraagvermindering, de aanbodvermindering en bestrijding van overlast door drugsverslaving. Het Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport coördineert preventie en hulpverlening en het Ministerie van Justitie draagt zorg voor de bestrijding van criminaliteit. Wetten en strafmaten ten aanzien van drugs zijn vastgelegd in de Opiumwet van 1976. Deze maakt ook onderscheid naar harddrugs en softdrugs. (Factsheet Drugsbeleid, 2005)

Gebruik van harddrugs of softdrugs is niet strafbaar, bezit, handel en productie zijn dat wel. In de praktijk wordt gepoogd om de circuits van harddrugsgebruikers en softdruggebruikers gescheiden te houden. Prioriteiten bij vervolging gaan uit naar handel en productie van harddrugs, gevolgd door softdrugs. Daaronder vallen bezit van drugs voor eigen gebruik, voor beide soorten drugs. Ook coffeeshops worden gedoogd om aanraking van gebruikers van softdrugs met het criminele circuit te voorkomen. Wel zijn er een aantal eisen waar de coffeeshop aan moet voldoen, ze mag geen reclame maken, geen harddrugs verkopen, geen overlast veroorzaken, geen mensen onder 18 binnenlaten en geen grote hoeveelheden softdrugs verkopen. (Factsheet Drugsbeleid, 2005)

Wat betreft de preventie en hulpverlening is grote verscheidenheid in zorgsystemen aanwezig. Onderscheid wordt gemaakt naar ambulante, semi-murale en intramurale zorg. Ambulante zorg is extensief en relatief vrijblijvend en omvat preventie, verzorging bij vergiftiging of overdosis. Intramurale zorg is intensiever, zoals afkicken in een kliniek of psychiatrische instelling, doel is terugkeer in de maatschappij. Semi-murale zorg omvat alle dingen die daartussenin vallen, en dat is nog steeds een groot aantal. Voorbeelden zijn gebruiksruimten en medische verstrekking van methadon of heroïne, deze verstrekking vindt plaats in speciale posten. Gebruiksruimten zijn plaatsen waar dakloze harddruggebruikers rustiger drugs kunnen gebruiken. Doel hiervan is zowel overlastbestrijding als verstrekking van basiszorg. Meestal wordt bij opzet een maximaal aantal toegangspasjes aangemaakt die uitgereikt kunnen worden aan diegenen die meedoen aan het programma. Zonder toegangspasje komt men de ruimte of post niet binnen en begeleiding is altijd aanwezig. Gebruiksruimten en methadonposten zijn een onderdeel van de sociale verslavingszorg. Deze is gericht op langdurig verslaafden die zich in moeilijke omstandigheden bevinden, ook wel langdurig verslaafden met meervoudige problemen genoemd. Dit omvat onder andere dakloosheid, het leiden onder andere ziektes, een moeilijke financiële situatie. Deze verslaafden zijn voor de reguliere zorg moeilijk te bereiken. Sociale verslavingszorg richt zich niet op het genezen van de verslaving maar op een rehabilitatie die verdere achteruitgang van de verslaafde moet voorkomen en waar mogelijk een verbetering in de leefomstandigheden moet bewerkstelligen. Het is mogelijk voor een patiënt om over te stappen naar andere programma's die zich wel op genezing van de verslaving richten. (Factsheet Drugsbeleid,

2005) Een andere vorm van opvang voor langdurig verslaafde dak- en thuislozen zijn hostels. Dit zijn huizen in woonwijken waar zo'n vijftientig personen in kunnen verblijven. Hier kunnen zij slapen, eten, medische en therapeutische zorg ontvangen, drugs gebruiken en het hostel biedt dagbestedingen aan. Klanten moeten geregistreerd zijn in de gemeente en een uitkering ontvangen. Een gevolg van het leven in een hostel is een grotere gemoedsrust waardoor minder drugs worden gebruikt. (www.hostelsinbrabant.nl)

Foto 3: De Woenselse markt in Oud-Woensel

Het gebruik van dergelijke instellingen is als volgt. In 2003 had de ambulante zorg 30619 patiënten. De intramurale zorg had 1810 plaatsen en 280 deeltijdplaatsen in dat jaar beschikbaar. Eveneens in 2003 waren er 32 gebruikersruimten, een toename sinds het jaar 2001 (20 gebruikersruimten) die voornamelijk buiten de randstad plaatsvond. Een landelijk onderzoek naar de effecten van gebruikersruimten geeft de volgende uitkomst: "...van ambulante methadonprogramma's blijkt dat:

- 35% maatschappelijk redelijk tot goed geïntegreerd is, met nauwelijks of geen gebruik van illegale drugs
- 40% beperkt maatschappelijk geïntegreerd is, met regelmatig gebruik van illegale middelen
- 25% extreem problematisch is, met intensief druggebruik, ernstige gezondheidsproblemen en slecht maatschappelijk functioneren en veel crimineel gedrag."

Hierbij moet de aantekening worden gemaakt dat hoewel het toedienen van methadon een veelgebruikte maatregel is, deze eigenlijk alleen goed helpt bij verslaafden aan opiaten. (Factsheet Drugsbeleid, 2005)

Preventie van verslaving bestaat merendeels uit voorlichting en wordt georganiseerd door NGO's als het Trimbos instituut (kennisinstituut) en scholen. Tot zover het landelijk beleid. (Factsheet Drugsbeleid, 2005)

Sinds één Januari 2007 valt verslavingszorg onder de nieuwe Wet Maatschappelijke Ondersteuning. Dit betekent dat gemeenten verantwoordelijk zijn om verslavingszorg te regelen in hun gemeente mocht dat nodig zijn. Lokaal beleid wordt bepaald door samenwerking van burgemeester, korpschef van politie en hoofdofficier van justitie. De uitvoering ervan kan gebeuren door een GGD (Gemeentelijke Gezondheidsdienst), aangestuurd door de gemeente, maar kan ook door een gespecialiseerd bedrijf als bijvoorbeeld Novadic-Kentron, werkzaam in Noord-Brabant. Alle organisaties werkzaam in de verslavingszorg zijn lid van GGZ Nederland, de brancheorganisatie van de Geestelijke Gezondheidszorg. (Factsheet Drugsbeleid, 2005)

2.4: Woonwijken met opvangfaciliteiten voor drugsverslaafden

Achterstandswijken, ook wel probleemwijken genoemd, zijn die wijken waar zich armoede concentreert. Het zijn vaak naoorlogse wijken met een groot aandeel sociale huurwoningen, waar een relatief groot deel van de bewoners geen werk heeft. Ook is er sprake van een verhoogde criminaliteit en van verslavingsproblematiek. In deze wijken wonen veel mensen met een lagere opleiding. Typische probleemwijken zijn oude arbeiderswijken dicht bij het centrum of wijken met veel flats aan de rand van de stad. (Wikipedia, www.wikipedia.nl)

Een mogelijke verklaring voor de concentratie van armoede in deze wijken is het systeem van urbanisatie-suburbanisatie. In het begin van de twintigste eeuw was er in de steden veel werkgelegenheid en veel armen van het platteland stroomden naar de stad. Met de opkomst van de diensteneconomie werd echter de werkgelegenheid voor diegenen met een laag inkomen in de stad zelf steeds kleiner. Dit vanwege de globalisering die bewoners van lagelonenlanden bereikbaar en beschikbaar maakte voor dit soort werk. Vanwege de lage huren in de probleemwijken en de grote werkloosheid was het echter voor de bewoners vaak niet mogelijk om hun werk achterna te reizen. De hoge en middeninkomens trokken weg na verloop van tijd door de slechtere naam van de buurt en de armoede nam verder toe, samen met het vertrek van veel in de wijk gehuisveste diensten. (Hoogenboezem, 1995)

Een steekproef naar demografische kenmerken van de gemiddelde wijken van een achterstandswijk laat de onderstaande gegevens zien, gerekend in procenten. (Sociaal Cultureel Planbureau, 2005)

		reguliere steekproef	achterstandswijk
leeftijd	18-24 jaar	10,7	8,0
	25-34 jaar	17,8	18,6
	35-44 jaar	20,7	20,9
	45-54 jaar	18,1	16,9
	55-64 jaar	15,0	14,2
	65-74 jaar	9,8	11,7
	≥ 75 jaar	8,0	9,5
opleiding	maximaal lagere school	12,8	20,7
	lbo	12,1	14,8
	mavo	9,8	10,1
	mbo, havo, vwo	35,9	29,5
	hbo, universiteit	29,4	24,8
arbeidsmarktpositie	werkt niet	41,2	47,9
	werkt <12 uur	4,4	5,0
	werkt >12 uur	54,5	47,1
huishoudenssamenstelling	alleenstaand	20,8	31,4
	eenoudergezin	3,6	9,9
	paar zonder kinderen	33,9	27,2
	paar met kinderen	40,3	28,7
belangrijkste inkomensbron	loon, salaris	58,8	49,7
	winst	4,3	3,1
	VUT/prepensioen	3,3	1,9
	AOW	14,4	17,3
	Anw, WW, WAO, bijstand	9,2	16,1

studiebeurs	2,0	1,7
-------------	-----	-----

Tabel 1: Demografische kentallen achterstandswijken

De Kanskaart van Nederland (2006) geeft scores voor probleemwijken. Om deze wijken te identificeren, en omvang van de problematiek gaan zij uit van drie factoren, verloedering, bevolkingssamenstelling en de fysieke toestand van de wijk. Op de schaal van postcodegebieden worden dan scores toegekend aan heel Nederland. Met verloedering wordt de toestand van de openbare ruimte, aanwezigheid van graffiti bijvoorbeeld, gevoelde onveiligheid en overlast van en door mensen in die openbare ruimte bedoeld. Met bevolkingssamenstelling wordt bedoeld de verhouding tussen het aantal werklozen, het aantal mensen met een hoog inkomen en de hoeveelheid jongeren tussen de 15 en de 19. De theorie is dat op het moment dat de eerste en de laagste groep veel voorkomen er eerder een problematische situatie in het gebied zal ontstaan. Deze situatie ontstaat lang niet altijd. In het Noorden van het land is de bevolkingssamenstelling relatief ongunstig, toch komen er niet veel verloederde wijken voor. Als een gebied dicht bij de Randstad zit, in het stedelijk gebied is de kans op verloedering van het gebied hoger. Anonimiteit zou hier een rol bij spelen. De fysieke kenmerken van een wijk slaat op het aandeel hoogbouw, de grootte van de huizen en het aandeel van sociale huurwoningen. Hoe dicht bij het centrum van de stad deze gebieden zich bevinden hoe hoger de kans dat een ongunstige verdeling van fysieke kenmerken leidt tot een problematische situatie. (Singelenberg, 2006)

Grotestedenbeleid

In de zeventiger en tachtiger jaren vond suburbanisatie plaats, diegenen die het zich konden veroorloven trokken zich terug uit de stad. Kansarme groepen bleven over en er was veel werkloosheid in de stad. Dit had ook negatieve gevolgen voor leefbaarheid en veiligheid. In de negentiger jaren werd daarom het grotestedenbeleid opgesteld. In 1994 begon men met GSB I. Oorspronkelijk was dit programma, in samenwerking van gemeente met Rijk, alleen bedoeld voor de vier grote steden in de Randstad, de G4. Later zijn daar nog 27 andere steden bijgekomen. Deze laatste worden ook wel aangeduid als de G27. In totaal zijn er dus 31 doelsteden. Eindhoven is er hier één van.

In de tijd zijn verschillende fases in dit grotestedenbeleid opgesteld. Vigerend is het GSB III dat loopt van 2005 tot 2010. Dit gaat uit van een veranderde problematiek. In de afgelopen tijd is re-urbanisatie op gang gekomen. De stad is weer een aantrekkelijke leefplaats geworden. Door agglomeratievoordelen en door het doorzetten van de re-urbanisatie werd deze leefplaats ook aantrekkelijker in termen van kansen op de arbeidsmarkt. Kansrijken, kansarmen, laagopgeleiden en hoogopgeleiden, mensen met gemiddelde inkomens en alle varianten qua hoogte van inkomen en een drukke mix van etniciteiten en achtergronden leven samen in één stad. Dit kan leiden tot frictie en een verminderde leefbaarheid en veiligheid.

Dit wil niet zeggen dat deze re-urbanisatie in alle steden optreedt. Er zijn ook steden, meer naar de landsgrenzen toe gelegen, waar juist een eenzijdige bevolking en gebrek aan banen problemen opleveren. In erkenning hiervan heeft de gemeente in het GSB III meer beleidsruimte gekregen om maatwerk te verrichten. Wel zijn er een aantal uitgangspunten waar alle programma's op gebaseerd dienen te zijn. Deze zijn de volgende.

- Het verbeteren van de objectieve en de subjectieve veiligheid;
- het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving;
- het verbeteren van de sociale kwaliteit van de leefomgeving;
- het binden van de midden- en hogere inkomensgroepen aan de stad;
- het vergroten van economische kracht van de stad.

De opzet van het programma is als volgt. Elke stad krijgt subsidie van het Rijk in de vorm van drie brede doeluitkeringen, dus niet gekoppeld aan specifieke doelen. Wel moeten

afrekenbare afspraken worden gemaakt. Dit gebeurt aan de hand van een gebiedsvisie voor de wijk of stadsdeel waar de problematiek speelt. Aan de hand hiervan wordt een Meerjarig Ontwikkelprogramma Grotestedenbeleid 2005-2010 opgesteld. Hierin worden de middelen om de gebiedsvisie te bereiken of juist te wijzigen aangegeven. Dit wordt vertaald in outputs. Welke middelen worden naar de burger toe aangeboden in meetbare indicatoren, en op basis van deze outputs wordt een convenant getekend met het Rijk. Het Rijk controleert de outputs en rekent erop af, in de vorm van boetes. In de Mid Term Review van de GSB III wordt aangegeven dat het grootste probleem voor het uitvoeren van de verschillende programma's de institutionalisering is, de verkokering zowel bij de gemeente als bij het Rijk en de korte looptijd van de programma's (5 jaar) maakt het moeilijk om de balans op te stellen om verbeteringen uit te voeren.

In het Grotestedenbeleid worden aandachtspunten uitgevoerd in de vorm van impulsen. Zo is er de impuls Burgerparticipatie, dit is een pilotjaar waarin een gemeente tijd en geld krijgt om de burger warm te maken voor het aankomende GSB programma. Ook is er de impuls Onze Buurt aan Zet waar burgerparticipatie ook belangrijk is, het is een project waar geld wordt gestoken in de participatie van burgers in leefbaarheid en veiligheidsondernemingen in de verschillende steden. In de wijk Woensel-West is het programma Onze Buurt aan Zet ingezet. (www.grotestedenbeleid.nl)

Krachtwijken

In 2007 is het wijkvernieuwingsproject van aandachtswijk naar krachtwijk gestart. Dit betreft een nationaal programma waarin steun wordt gegeven aan lokale initiatieven om 40 geselecteerde wijken waarin de leefbaarheid duidelijk achterloopt op die van het Nederlands gemiddelde op te knappen. De meting van leefbaarheid is samenstel van metingen op het gebied van veiligheid, opleiding, inkomen, werkloosheid, overlast en ruimtelijke kwaliteit. Een vertegenwoordiging van het kabinet bezoekt elk jaar de krachtwijken om de balans op te kunnen maken, rapportages zullen verder worden gemaakt om het beleid eventueel te kunnen herijken. De Krachtwijken zijn vooral gelokaliseerd in de grote steden.

Aanleiding voor dit programma is een serie van geconstateerde tekortkomingen in het huidige beleid. Een groot probleem is, zo geven de bewoners en lokale bestuurders aan, de verkokering in programma's en doelen waardoor een versnippering van hulp ontstaat die de stapeling van problemen in de wijken niet kan oplossen. De institutionalisering die ontstaat door de verkokering, waarbij instituten voor een bepaald probleem in het leven worden geroepen, elk met een eigen doelstelling die extralokaal opereren helpt niet om deze versnippering op te lossen is soms zelfs contraproductief. Doorstroom van en naar de wijken toe wordt als een groot probleem beschouwd. Dit verzwakt de sociale cohesie en het gevoel van beheersbaarheid en daardoor leefbaarheid bij de bewoners van de wijk. Het is dan ook uitdrukkelijk de bedoeling om de wijken zelf tot aangename leefomgevingen om te vormen en niet om de bewoners de wijk uit te helpen. De opzet van de krachtwijk formule is geïnspireerd door sociale integratie en fysieke herstructurering. Zowel fysieke maatregelen als sociale programma's moeten deel uitmaken van de formule om succes te kunnen behalen. Bij fysieke maatregelen kan gedacht worden aan het opknappen of afbreken en opnieuw bouwen van woningen. Sociale programma's moeten erop gericht zijn de leefbaarheid te vergroten door bijvoorbeeld de samenhang in de buurt te vergroten, of ook wel de veiligheid. Overige doelen van de wijkaanpak zijn meer aandacht voor educatie en de afname van de werkloosheid. Deze aanpak kan naast het vigerend beleid worden uitgevoerd. Naar aanleiding van deze opzet zijn een aantal spelregels opgesteld waaraan de lokale initiatieven zich moeten conformeren. Deze spelregels worden vastgelegd in een charter tussen Rijk en stad. Dit charter verschilt dan ook per stad. Vaststaat echter dat voor elke wijk een wijkactieplan moet worden opgesteld waarin aan elk van de vijf thema's aandacht moet worden geschonken. (Actieplan Krachtwijken..., 2007)

Foto 4: speelpleintje in Woensel-West

Opvangfaciliteiten voor drugsverslaafden in woonwijken

Hieronder worden een paar voorbeelden gegeven van steden waar opvangfaciliteiten in woonwijken worden gelokaliseerd. Twee van deze voorbeelden zijn niet gevestigd in probleemwijken, namelijk het voorbeeld in Nijmegen en het voorbeeld in Ede. Bewoners van een wijk hebben vaak een bepaalde verwachting van overlast als gevolg van de komst van opvangfaciliteiten van drugsverslaafden. Een lijst van wat onder overlast zoal gedefinieerd wordt staat ook hieronder.

In Amersfoort konden de verslaafden eerst terecht in een inloopcentrum voor daklozen aan de Stovestraat. Dit is nu niet meer mogelijk en er is een overgangsfase waarin busjes achter het toekomstige opvangcentrum aan de Kleine Haag staan om de verslaafden van methadon en koffie te voorzien. Er zijn zo'n twintig mensen per dag die van de bussen gebruik maken. Bewaking en politie zijn ingezet om rondhangen van verslaafden in de omgeving te voorkomen en derden te verhinderen de bussen te betreden. Op 14 april 2006 is in de Kleine Haag in Amersfoort het zorgcentrum (Z)onder Dak voor verslaafde dak- en thuislozen geopend, beheerd door het Centrum Maliebaan, dat verslavingszorg biedt aan de provincie Utrecht. In de Kleine Haag kunnen in totaal zo'n zestig cliënten terecht, via een pasjessysteem, het is een gebruikruimte waar ook methadon te verkrijgen is. Bewakingscamera's zijn geïnstalleerd in de nabije omgeving van de opvang. Omwonenden dienden zoveel klachten in dat een onderzoek is ingesteld of de gemeente wel juist gehandeld heeft in haar zoektocht naar een locatie voor het opvangcentrum. De conclusie was dat dit inderdaad het geval was. Desondanks verwijten de mensen de gemeente een 'overvalstrategie'. Er zijn in de eerste maand een aantal incidenten geweest. Een vrouw is mishandeld in het nabijgelegen Zocherplantsoen, een aantal mensen zijn bedreigd, er wordt volgens omwonenden in datzelfde plantsoen veel gedeald en een van de cliënten bood zich aan aan passanten. In het zicht van

de bewakingscamera's doen zich minder incidenten voor, maar in de opvang zelf heeft de politie enkele keren moeten assisteren Er zijn veel klachten gekomen vanuit de buurt over nachtelijk kabaal en vechtpartijen. (LexisNexis, 2007)

In Den Haag in de Schilderswijk evenzo. De buurt was sterk tegen de komst van een gebruikersruimte aan de Van der Vennestraat en nam een advocaat in dienst om de bouwvergunning die de gemeente had afgegeven aan zorgverstrekker Parnassia aan te vechten. Dit bleek tevergeefs. De bewoners hadden grote zorgen vanwege vijf scholen die in de buurt van de gebruikersruimte kwamen te liggen en een speeltuin die ertegenover kwam. Schilderswijk is een relatief arme wijk en gevoeld werd dat ze daarom de gebruikersruimte ingepland kregen. Ook was men bang voor aanzuiging van andere gebruikers en dealers. Hun opinie was dat de buurt al een paar jaar drugsvrij was.

Bij de opening van de ruimte op 29 september 2005 kwam het tot rellen. Het begon met protestborden maar eindigde met gegooide stenen en eieren door enkele honderden buurtbewoners. Uiteindelijk werd de ME ingeschakeld. Volgens Parnassia zijn de drugsverslaafden al aanwezig in de wijk en is de komst van de gebruikersruimte beter voor alle betrokkenen. De plek is uitgeroepen tot een hotspot dat betekent extra politiecontrole en surveillance. De bevolking is nog steeds protestmarsen aan het organiseren. De overlast is schijnbaar groot. Bewoners claimen dat ze hun oude, vertrouwde buurt kwijt zijn. (LexisNexis, 2007) Het doel van de gemeente Den Haag was om opvang voor verslaafden te realiseren waar al overlast bestond, zodat repressief optreden van de politie meer resultaat kon hebben, namelijk een plek om de verslaafden heen te sturen buiten de openbare ruimte. De algemene doelstellingen van de gemeente op het gebied van handhaving van de publieke orde en veiligheid bestaan uit het aanmoedigen van eigen initiatief van ondernemers en bewoners van de betreffende wijken en een intensivering van de controle en handhaving door de politie. (Bestuursdienst, 2003)

In Den Bosch verliep alles kalmer. In 2001 verhuisde de dag- en nachtopvang naar de Oranje-Nassaulaan. Omwonenden hebben tot aan de Raad van State geprocedeerd om dit te veranderen, claimend dat de opvang te veel overlast veroorzaakte, vanwege de locatie dicht bij het station. Onlangs is een aanvraag voor vergoeding van planschade van een omwonende afgewezen. Ook is een terugloop van het aantal cliënten van de opvang te zien, er is hiervoor nog geen reden aan te wijzen. (LexisNexis, 2007) Volgens een rapport van de gemeente Den Bosch uit 2003 is de overlast van drugsverslaafden over het algemeen verminderd vergeleken met de situatie voor de opvang. Maar in de wijk 't Zand, waar de opvang gelegen is die overlast sterk toegenomen. In 2003 met 170 procent vergeleken met 2002. De grootste stijgingen zijn volgens de gemeente te wijten aan seizoens- en stedelijke invloeden, met deze laatste wordt de locatie van de opvangvoorziening in de stad bedoeld, voornamelijk de nabijheid aan het station, de anonimiteit van de binnenstad en het ietwat verlopen uiterlijk van een deel van de goedkopere woningen in de wijk. Het voornaamste doel van de gemeente lijkt het beperken van de overlast te zijn, zij vullen dit in als het zo min mogelijk op straat aantreffen van drugsverslaafden of aan drugs gerelateerde criminaliteit, door middel van interne programma's van Novadic de betrokken verslavingszorg instantie en strenge controles in zowel de wijk als op het station.. De relaties met andere belanghebbenden, waarvan de voornaamste de buurtverenigingen en het NS-station zijn, bleken moeizaam en de Bewonersvereniging 't Zand en Comité Drugsopvang Oranje-Nassaulaan Nee weigerden om nog met de gemeente in contact te treden of mee te werken aan beheersmaatregelen. De gemeente stelt hun voornaamste bezwaar als het geloof dat een drugsopvang niet in of aan een woonwijk zou moeten liggen. Het NS-station, 's-Hertogenbosch Centraal station heeft bezwaar gemaakt tegen de nabijheid van de locatie van de opvang tot het station maar hebben hierna meegewerkt. Een aantal straten in de wijk heeft meegewerkt evenals de Bewonersvereniging Leefbare Binnenstad aan een begeleidingscommissie en voornamelijk aan de hand van hun uitspraken, en die van de politie Novadic en het NS-station is een plan van aanpak opgesteld dat voornamelijk bestaat uit meer politietoezicht, in sommige gevallen een verbetering van de structuur van de openbare ruimte om meer overzicht te creëren, meer cameratoezicht in met

de name de stationsomgeving en mits daar voldoende aanleiding voor is kan een speciaal samenscholingsverbod in de openbare ruimte in stelling worden gebracht. Deze laatste maatregel is specifiek toepasbaar voor groepen die met drugs te maken hebben en geeft permissie tot fouilleren op wapens in een bepaald gebied dat door de burgemeester aangewezen moet worden als veiligheidsrisico. (Beheersbaarheid drugsoverlast..., 2003) Op 1 juli 2009 heeft het college van Burgemeester en Wethouders van Den Bosch de eerste twee locaties bekendgemaakt waar hostels voor langdurig verslaafde dak- en thuislozen worden gehuisvest. Er zijn in totaal vijf hostels gepland in Den Bosch. De twee wijken waarin deze eerste hostels zijn gepland hebben een protestactie gestart. Zij verwijten de gemeente een overval tactiek en geven als bezwaren aan dat zij veel overlast in de wijk verwachten en hun kinderen niet aan verslaafden willen blootstellen. Er vindt permanente bewaking plaats van de toekomstige hostels door een privaat beveiligingsbedrijf. (Brabants Dagblad, 2009)

In Nijmegen is een dag- en nachtopvang in de van Schevichavenstraat, geopend in maart 2004. Hier was oorspronkelijk protest tegen vanwege verwachtingen van drugsoverlast, maar er werd gedurende het hele plaatsingsproces veel overlegd met de omwonenden, en verhevigde beveiliging is in plaats gesteld. Er werd een nulmeting van overlast gedaan en de resultaten van de één-meting (dat wil zeggen het jaar na de opening van de gebruikersruimte en deze bleek geen significante verhoging van de overlast op te leveren voor omwonenden (behalve directe omwonenden) en passanten. Wel voor ondernemers in de omgeving die voelen dat de aanwezigheid van daklozen/ drugsverslaafden niet goed is voor hun zaken. De opvang, ook wel MFC genoemd is schijnbaar niet zeer populair onder haar cliënten en niet druk bezocht. (LexisNexis, 2007)

In Weert werd met verbazing gereageerd op de plannen van de gemeente om een dag- en nachtopvang en methadonpunt aan de Langpoort, de Maatschappelijke Opvang Voorziening, te openen. Sinds 18 april 2005 is de noodopvang van het Centrum voor daklozenopvang en verslavingszorg gevestigd. Het was bedoeld als tijdelijke maatregel maar de gemeente heeft er een permanente faciliteit van gemaakt. Het wordt beheerd door het GGZ Noord- en MiddenLimburg. Brieven werden aangeschreven om op opheldering te vragen. De huisartsenpost vlakbij vreesde overlast vanwege de aanwezigheid van medicijnen in de post. Er is bezwaar aangediend tegen de komst van de post maar opkomst op inspraakbijeenkomsten is laag en na opening zijn er vrijwel geen klachten geuit. (LexisNexis, 2007) De meeste overlast werd immers gerapporteerd bij het NS-station en de meeste locatiegebonden maatregelen van de gemeente Weert zijn ook gericht op dit station. Wel liggen opvang en station in dezelfde wijk. De verslaafden waar de maatregelen op gericht zijn, een groep van 43 personen, worden verdacht van verscheidene misdrijven waarvan de meeste diefstal behelzen en de opvang is een poging om hen in verscheidene trajecten en programma's te krijgen. Dit is deels gelukt maar in hoeverre dit een uitwerking heeft op overlast en het welbevinden van de verslaafden is niet duidelijk. (Integrale aanpak..., 2006))

Ede kent sinds elf jaar ook een gebruikersruimte, gekoppeld aan een inloop in beheer van de Griff, het Gelders instituut voor verslavingszorg aan de Noordelijke Spoorstraat. De gebruikersruimte is gelegen tussen het NS-station Ede-Wageningen en het stadscentrum en is drie dagdelen per week geopend, met in aanvulling daarop verschillende projecten, tot voor kort een project om fietsen te herstellen en nu een bosonderhoud project, deze houden in dat arbeid wordt geleverd door de verslaafden in plaats van een gevangenisstraf. Er schijnt weinig ophef over de komst gemaakt te zijn, althans geen ophef die traceerbaar is. De hoeveelheid drugsverslaafden is in de afgelopen jaren echter gestegen en ook de bekendheid van de gebruikersruimte en tegenwoordig zijn er wel veel klachten van omwonenden. In 2009 zal de gebruikersruimte verhuizen omdat de verhuurder van het pand niet genegen is om de huur te verlengen. (LexisNexis, 2007) Overlast door drugsgebruik komt in Ede het meeste voor in de wijk Ede OudZuid. Hier is ook de gebruikersruimte gevestigd. Soorten overlast die veel genoemd worden zijn samenscholing en dealen, geschreeuw en ruzie op straat en, kennelijk, de aanwezigheid van drugsgebruikers op straat. (Monitor leefbaarheid..., 2003)

Hierboven worden een aantal situaties genoemd waar overlast voor bewoners plaatsvond. Er wordt echter niet gesproken over de soorten overlast die voorkomen in een wijk. In een Europees literatuuronderzoek worden een aantal soorten overlast vermeld, die het meest voorkomen in de nationale rapporten die ingebracht worden over de algemene problematiek van drugsverslaving. Deze gedragsvormen worden geassocieerd met drugsverslaafden. Deze vormen van overlast kunnen terugkomen in de individuele interviews in Hoofdstuk vijf. Typisch is dat de aanwezigheid van drugsverslaafden op straat, terwijl ze verder niets doen, als overlast wordt ervaren.

“Table 1: Acts and situations commonly included in definitions of public nuisance

- Annexation of public space
- Urinating in public
- Noise
- Verbal aggression
- Hindrance
- Bothering other people
- Damage to property
- Decay of moral principles and corruption
- Violence or intimidation of citizens
- Threat to the individual or to social institutions
- Threat to public health
- Intrusive verbal contact
- Aggressive begging
- Causing citizens to take the law into their own hands
- Prostitution
- Riding/cycling on footpaths
- Vandalism and damaging/destruction of public or private property
- Graffiti
- General harassment (including racist and homophobic incidents)
- Rubbish dumping and misuse of communal areas
- Uncontrolled pets and animals
- Delinquency and criminality
- Intimidating gatherings of young people in public places
- Nuisance from vehicles (including parking and abandonment)
- Rowdy behaviour”

(p.4, European Monitoring..., 2005)

2.5: Publieke opinie over drugsverslaving

In Nederland en in vele andere landen is er sinds jaar en dag discussie over drugsverslaving, waarbij de soorten drugs met de jaren variëren van opium en laudanum tot heroïne en cocaïne. Gebruik van drugs inclusief alcohol en nicotine in rookwaren als sigaretten en sigaren kan wel of niet als probleem worden beschouwd (dit varieert vaak per soort drugs, alcoholgebruik is vaak geen probleem en mensen die af en toe heroïne nemen zijn vaak taboe). Als het gebruik van drugs als probleem wordt beschouwd, en er zijn hier gradaties van incidenteel gebruik tot problematisch gebruik kan dit op verschillende manieren worden gezien. Als zijnde een moreel of een gezondheidsprobleem of een combinatie van beide. (Hindmarch en Stonier, 1996) In dit onderdeel wordt gekeken naar de factoren die spelen in hoe mensen, hoe de samenleving naar drugsverslaafden kijkt.

Het belangrijkste discussiepunt in de vaststelling van beleid is wat te doen tegen drugsverslaving en -gebruik. Er zijn grofweg twee standpunten te herkennen, legalisering van alle drugs en verbod op gebruik van alle drugs. Er zijn afwijkingen van deze standpunten aanwezig, vaak ook betreffende de verschillende soorten drugs, zo zal alcohol niet snel verboden worden (al is dit wel eerder gebeurd, denk aan de drooglegging in Amerika in het begin van de vorige eeuw). Belangrijk in deze situatie is het Nederlandse gedoogbeleid inzake softdrugs, waar ook een onderscheid in drugssoorten wordt gemaakt. Hoewel alle beleid tegen drugs gemeen heeft dat het verslaving als een probleem ziet, zijn de manieren waarop men de uitbanning van verslaving wil bewerkstelligen in sterke mate verschillend; net als de manieren waarop het probleem geprofileerd is. Zo is in Amerika, zeker in het verleden, drugsgebruik naar voren gebracht als een moreel probleem waar alleen immorele mensen aan zouden beginnen. In Nederland heeft men gedeeltelijk een gezondheidsoptiek op het probleem drugsverslaving; verschillende programma's lopen om verslavingen te genezen en om de verslaafden weer op te kunnen nemen in de samenleving. Er zijn ook programma's gericht op preventie en voorlichting waar het besluit om te gaan gebruiken aan het individu wordt overgelaten hoewel dringend op de aanwezige gevaren gewezen wordt. Deze projecten zijn vaak schoolgericht, dat wil zeggen worden op de school uitgevoerd, terwijl in het buitenland vaak ook gezinsgerichte of meer brede projecten lopen. (Effectieve verslavingspreventie..., 2000)

Van der Stel (2006) argumenteert dat de verschillen in uitvoering om hetzelfde doel te bereiken voortkomen uit de tweedeling zelfbeheersing - externe dwang. Ieder heeft een andere opvatting over hoeveel zelfbeheersing mensen als soort kunnen uitoefenen en hoeveel van hun beschaafde gedrag, het gedrag dat hen in staat stelt om in grote groepen samen te leven komt door controle van anderen als overheidsinstituten of een basale factor als de aanwezigheid van een numerieke meerderheid. Volgens Van der Stel zijn diegenen die geloven in een grotere mate van zelfbeheersing eerder voor legalisatie, waar men vrij toegang heeft tot alle soorten drugs en zelf moet kunnen bepalen hoeveel en of te gebruiken dan diegenen die hun vertrouwen stellen in controle van buitenaf. De morele factor in deze tweedeling komt vaak tevoorschijn als gevolg van overtreding van de spelregels in gebruik van geïntegreerde drugsoorten. Deze spelregels zijn ofwel geïntegreerd ofwel deel van een subcultuur zoals soms het geval is met gebruikers van harddrugs in Nederland. (Van der Stel, 2006) Adriaans (1991) deed onderzoek naar de spelregels die in deze subcultuur spelen en de functie die zij hebben op zelfbeheersing van het gebruik. Ritueel blijkt heel belangrijk te zijn; bepaalde volgordes en sequenties in voorbereiding, regulier gebruikte paraferalia roepen het verlangen op om de drug te gebruiken. Sommigen gebruiken alleen bepaalde paraferalia en weigeren om drugs anders in te nemen. Bij gebruikers die afgekickt zijn kan het zien van deze paraferalia of metgezellen waarmee ze samen deden gebruiken dat verlangen sterk oproepen. Adriaans legt dit uit als zijnde een gevolg van het ritueel van voorbereiding en innemen waarin de concentratie zo gefocust wordt op de komende drugsinname dat geen andere gedachten meer toegelaten worden of voorkomen. Sociale rituelen hebben dezelfde werking, het maximaliseren van de ervaring, maar ook de controle hiervan. Hiertoe wordt soms een kleinere dosis drugs

ingenomen die men krijgt van een vriend om een bepaald intoxicatieniveau in stand te houden of 'withdrawal' symptomen te voorkomen of tegen te gaan. Het delen van drugs onder vrienden of bekenden is een veel voorkomend verschijnsel, het vindt vooral plaats binnen de privacy van een huis, net als de meeste andere inname van drugs. Wat dit betreft is er volgens Adriaans sprake van een echte subcultuur met eigen regels en normen. (Adriaans, 1991)

Net als bij problematische gebruikers van legale drugs zijn de problematische gebruikers van illegale drugs degenen die het meest in het oog springen. Maar het non-problematische gebruik van illegale drugs is verborgen in een subcultuur en dus niet of moeilijk zichtbaar voor buitenstaanders. Morele argumenten die gebaseerd zijn op het verliezen van controle, het afglijden, op het toewijzen van stigma op diegenen die de spelregels verbreken, zoals dat ook het geval is met alcoholverslaafden zijn in dit geval dus veeleer gericht op de totale drugscultuur. Er zijn ook demografische variabelen die gerelateerd zijn aan de meningen van leken over drugsgebruik. De sterkst verwante factor is de politieke stem. Mensen die rechts stemmen zijn vaak van mening dat morele en individuele factoren verantwoordelijk zijn voor verslaving en mensen die links stemmen denken vaak dat psychologische en sociale factoren de grootste rol spelen. Hierna komt leeftijd als sterke correlatie naar voren, oudere mensen schrijven de oorzaak vaak toe aan een instabiel gezinsleven en aan de sociale omgeving. Wat betreft de genezingen voor verslaving, rechtsstemmenden zien veel heil in top down, strikte en autoritaire afkickprogramma's terwijl linksstemmenden meer psychologische en coping strategy gerichte oplossingen aanhangen. Overigens is er ook een minder sterke correlatie voor deze twee factoren, vrouwen zijn meer geneigd voor de psychologische oplossingen te gaan terwijl mannen vaker neigen naar de autoritaire afkick programma's. (Hindmarch en Stonier, 1996) (Furnham en Thomson, 1996)

Relevant voor de huidige onderzoeksvraag zijn de twee hoofdstandpunten (zoals uitgedrukt in de Verenigde Staten van Amerika) en het vigerend beleid in Nederland. Hieronder staan de pro's en contra's die voor elk standpunt aangevoerd worden vermeld, soms in argumenten, soms in bedenkingen.

Pro legalisering/ contra verbod:

- bescherming van individuele rechten
- straffen leiden tot geweld, corruptie en misdaad
- de verbodswetten veroorzaken misdaad
- de reductie van het aanbod door de politie heeft gefaald
- hoge kosten wetshandhaving
- legalisering zal niet leiden tot toename drugsgebruik
- illegale drugs zijn niet zo gevaarlijk als verondersteld"
- "een legale markt maakt kwaliteitscontrole van drugs mogelijk en begunstigt de voorlichting over veilig gebruik aan jongeren en kwetsbare groepen –het effect van drugs is zo meer voorspelbaar;
- veel van de negatieve effecten van drugs vloeien voort uit de criminalisering in plaats van de werking van de middelen zelf.

Contra legalisering/ pro verbod:

- In hoeverre is gereguleerde verkoop van drugs concurrerend met de illegale straathandel?
- In hoeverre is de uitvoerbaarheid van gecontroleerde verkooppunten aanwezig?
- Hoe kan verhinderd worden dat gewelddadige en antisociale mensen legale drugs kopen?
- Wat zou de invloed zijn van reclames en advertenties voor legale drugs, zo deze zijn toegestaan?
- Wie zou de verantwoordelijkheid voor distributie op zich moeten nemen en hoe kan op deze instantie of bedrijvigheid controle worden uitgeoefend?

- Hoe hoog moet de prijs worden vastgesteld van legale drugs, ontmoedigend hoog of juist laag om criminaliteit tegen te gaan?
- In hoeverre heeft de prijs van drugs invloed op de verspreiding van drugsgebruik?
- Hoe zou regulering van aanbod kunnen plaatsvinden in een vrije markt?

Het Nederlandse gedoogbeleid

Allereerst dient te worden opgemerkt dat de positie van Nederland omringd door minder liberale landen op het gebied van drugsbeleid van invloed is op de maatregelen die Nederland zou willen of kunnen instellen voor een verdere liberalisering van de drugsmarkt. Er is de mogelijkheid tot aantrekking van criminaliteit en zwarte markt activiteit vanuit het buitenland. Ook zijn er internationale verdragen waar Nederland zich aan heeft verbonden, die liberalisering of legalisering verbieden.

Pro:

- In Nederland bestaat in de wetgeving het opportuniteitsbeginsel dat gedogen toestaat, ook op grotere schaal dan nu gebeurt.
- Lagere kosten van de wetshandhaving.
- Relatief weinig overlast of verstoringen vanwege drugsgebruik.
- Er is een stijging van de gemiddelde leeftijd van de heroïnegebruikers.
- Er is een relatief laag aantal harddruggebruikers (in vergelijking met de rest van Europa).
- Er is een lage verspreiding van het HIV-virus.
- De focus is niet op gebruikers maar op dealers en handelaren gericht.

Contra:

- Het gedoogbeleid is een stimulans voor de productie van en handel in cannabis.
- Er is geen lange termijn strategie om problematisch drugsgebruik ten einde te brengen.
- Er is overlast in de vorm van verwervingscriminaliteit en onaangepast gedrag.
- Er zijn verstoringen van de openbare orde.
- Vorming van een restgroep door marginalisering van harddruggebruikers.
- Illegaal aanbod van middelen en de betrokkenheid van criminele organisaties hierbij.
- Er is sprake van een overloop van criminaliteit naar het buitenland en naar handel met het buitenland in zowel soft- als harddrugs
- Internationale kritiek

(Fijnaut, 1995)

2.6: Aandachtspunten

In relatie tot de geformuleerde onderzoeksvraag: “Hoeveel invloed heeft een groepering, in dit geval specifiek een woongemeenschap, op het individu, in dit geval de bewoner?”, kunnen een aantal aandachtspunten uit hoofdstuk twee worden genoemd. Omdat het voorbeeld voor deze onderzoeksvraag gesitueerd is in probleemwijken waar drugsverslaafden worden opgevangen zijn een aantal punten over drugsverslaving en haar invloed op een woonwijk op een rijtje gezet.

Drugsverslaving zelf is het fenomeen van problematisch gebruik van drugs. Omdat het niet- problematisch gebruik van drugs verborgen zit in een subcultuur associëren mensen vaak het gebruik van drugs met een oordeel van bandeloosheid en verlies van zelfbeheersing, waar alcoholici ook mee te maken krijgen.

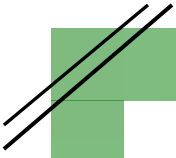
Dit oordeel bestaat uit het verlies van controle over zichzelf waardoor ze zichzelf aan de verkeerde kant van de wet stellen om maar aan drugs te komen. Naast een fysiek en sociaal probleem voor de verslaafde zelf wordt verslaving ook gezien als een moreel probleem voor de samenleving. Deze houding wordt in meer of mindere mate aangenomen, afhankelijk van factoren als een linkse of een rechtse instelling, en een bepaalde leeftijd.

De langdurig drugsverslaafden die men (schijnbaar) veel herkent in de openbare ruimte hebben vaak een complexe problematiek waardoor ze ook in categorieën als dakloos of prostituee vallen. Een onderzoek naar drugsverslaving in specifieke wijken zal dan ook een blik moeten werpen op deze categorieën om te zien of, en zo ja in welke mate scheiding van de categorieën mogelijk is.

Drugsverslaafden worden tegenwoordig vaak opgevangen in dag en nachtbestedingen. De aanpak van het probleem focust zich ook op bestrijding van overlast. Overlast kan ook simpelweg de aanwezigheid van verslaafden in de publieke ruimte betekenen. Om een waterbedeffect, het verwijderen van het ene probleem zodat het ergens anders weer opduikt worden opvangfaciliteiten gesticht. Deze opvang kan bestaan uit 40 tot 20 plaatsen en wordt vaak gelokaliseerd in probleemwijken omdat daar al veel aanwezigheid van drugsverslaafden is.

In probleemwijken is veel armoede en werkloosheid, veel kleine huizen met een sociale huurconstructie. Mensen in deze wijken voelen zich benadeeld, soms als gevolg van hun reputatie als probleemwijk.

Concluderend kan worden gezegd dat drugsverslaving en probleemwijken vaak samengaan en dat men daarom ook vaak opvangfaciliteiten in probleemwijken situeert. De bewoners van de probleemwijken zijn hier vaak niet blij mee en verenigen zich soms in georganiseerde protesten omdat zij drugsverslaafden als amorele mensen zien die geen plaats hebben in hun wijk.

Hoofdstuk 3: In- en uitsluiting

3.1: Inleiding

In hoofdstuk drie zal worden ingegaan op de bestaande secundaire literatuur die betrekking heeft op groepsvorming en de invloed van groepen op het individu. Eerst zal worden ingegaan op de redenen dat individuen groepen vormen, dan op de handhaving van de kenmerken van een groep. Er is gezocht naar secundaire literatuur die de onderliggende sociale processen van in- en uitsluiting onderzoekt. De onderwerpen in dit hoofdstuk zijn benoemd naar de begrippen die op deze twee onderdelen betrekking hebben. De relatie met ruimte wordt gelegd omdat elke groep anderen tegenkomt in de ruimte. Dit gebeurt vooral in de openbare ruimte en die zal dan ook uitgebreid worden belicht. Ook wordt gekeken naar specifieke gevallen van stigmatisering van drugsverslaafden en een aantal artikelen met dit onderwerp zijn opgenomen in de onderwerpen. In paragraaf 2.6 is aangegeven dat opvangfaciliteiten vaak in probleemwijken voorkomen. Het samengaan van deze functies is dan ook een belangrijk facet waarnaar gezocht zal worden in de secundaire literatuur.

3.2: De Ander en de sociale ruimte

De Ander is precies wat de naam al aangeeft, een willekeurig wezen dat vreemd is aan de eigen persoonlijkheid, een ander, op zichzelf staand karakter. De vreemdheid die inherent is aan een ander standpunt, zowel letterlijk en figuurlijk, een persoonlijkheid gevormd door andere gebeurtenissen en met andere ideeën. Communicatie, begrip tussen twee verschillende individuen kan alleen dan plaatsvinden als elk ervan uitgaat dat de ander in dezelfde gebeurtenissen, hetzelfde gehandeld zou hebben en het verschil tussen hen beiden oppervlakkig is. Echter deze aanname is iets dat gehandhaafd moet worden door nuttige bijdragen aan de communicatie, een onuitgesproken pact tussen de twee personen dat uiteindelijk totaal begrip kan worden bereikt maar dat ernaar toegewerkt moet worden, en elk doet dit vanuit een eigen onderliggend referentiekader dat de zin en begrip van de wereld voor die persoon uitlegt en bepaalde antwoorden en opmerkingen dicteert, zodat succesvolle communicatie tevens een bevestiging van een wereldbeeld is voor beide personen. Als van deze aanname wordt afgeweken, zijn negatieve responsen als woede of onbegrip mogelijk. Als zodanig wordt dus de vreemdheid van de ander niet erkend in communicatie. Als erkenning van deze vreemdheid wel plaats vindt dan is logischerwijze ook een erkenning van het bestaan van een ander wereldbeeld aanwezig, een afstand nemen niet in ruimte maar in gevoelsleven. (Gurevitch, 1988)

Maar ruimte is wel een bijkomende factor in wereldbeeld en zelfbeeld. Het begrip plaatsidentiteit impliceert dat een besef van positie in ruimte van groot belang is voor het ontwikkelen van een zelfbeeld (en bijkomend het vermogen om afwijkingen ervan te herkennen in anderen). (Dixon en Durrheim, 2000) De beste definitie hiervan volgens hen is de volgende: "Place and autobiography are effortlessly united through language." (p. 5, 2000) Volgens Proshansky et al. (1983) is plaatsidentiteit een onderbouwende structuur van persoonlijke identiteit, een mentale structuur; een geheel van gevoelens en emoties en reacties verbonden aan plaatsen of typen plaatsen dat belangrijke signalen afgeeft of vertaalt van en voor anderen. (Proshansky et al., 1983 in Dixon en Durrheim, 2000) Een nauwere definitie hiervan is die van Korpela (1989); de manipulatie en machtsuitoefening van het individu over plaats, of althans de pogingen hiertoe, zijn de bouwstenen waaruit een zelfbeeld en een presentatie van dat zelfbeeld aan anderen worden gebouwd. Een definitie dus die niet uitgaat van emotie maar van rede en agency. Deze manipulatie ontspringt dan weer uit een gevoel van behoren, veiligheid, een zich-thuisvoelen in ruimte dat aan de basis van zelfbeeld ligt. (Korpela, 1989 in Dixon en Durrheim, 2000)

Sociale ruimte is een begrip bestaand in vele disciplines, van economie tot psychologie. Vaak wordt er een onderscheid gemaakt in objectieve en subjectieve sociale ruimte waarmee wordt bedoeld dat objectief de plaats van een persoon in groep en samenleving wordt bepaald, soms ook geodetisch, soms alleen in rang en stand, en dat subjectief de ervaring van ruimte door de mens wordt onderzocht. (Buttimer and Seamon, 1980)

3.3: Domeinvorming

Domeinvorming, volgens Sack, is altijd een sociaal product. Een voorwaarde voor domeinvorming is dan ook dat er een relatie bestaat tussen twee of meer partijen, waarbij een of meerdere macht uitoefenen over de anderen. De toegang tot een bepaald plaats is hierbij de inzet. Deze invloed of macht kan zowel direct als indirect worden uitgeoefend, dat is te zeggen door middel van direct contact met de andere partij(en) of door een strategie die geen direct contact behoeft. (Sack, 1983)

Sack stelt dat er drie manieren zijn waarop ruimte, of liever de menselijke perceptie van ruimte macht heeft over sociale reacties. De regels die in een bepaald domein gelden, geïnternaliseerd zijn door de macht van de dominante groep of groepen in de samenleving, bepalen hoe mensen zich in een bepaalde setting gedragen, wat in of out of place is. Ruimtelijke relaties, zoals relatieve afstanden en posities, dringen een ander, meer basaal soort orde op, bijvoorbeeld de situering van een bedrijventerrein binnen een bepaalde afstand van een snelweg. Beleving van de eerste twee factoren, begrip ervan, en het aantekenen van kritiek en het afvragen wat de werkelijkheid van ruimte, mensen, geschiedenis is, komt in de derde factor naar voren, die factor die veranderingen in patronen kan aanbrengen. Als het ooit niet ongewoon was om te roken in een restaurant, tegenwoordig is het vrijwel geheel uitgebannen, perceptie van geneeskunde is veranderd en ruimtelijke gedragingen zijn mee veranderd. Deze drie factoren werken onderling samen om te komen tot een begrip van ruimte waarin elk mens zijn plaats of locatie kent en kan veranderen. (Sack, 1993)

Domeinvorming komt zowel bij mensen als bij dieren voor. Bij dieren is het een gevolg van noodzaak, een link met basisbehoeften en natuurlijke omstandigheden. Bij mensen is domeinvorming een uitdrukking van betekenissen die gegeven worden aan domeinen en grenzen, abstracte symboliserings die worden uitgewerkt in wetten, regels en richtlijnen. Geschiedenis en geheugen worden vaak gebruikt om de link tussen de bezittende groep mensen en het domein natuurlijk te doen lijken. Volgens Paassi komt dit tot uiting in het gebruik van dieren in vlaggen, munten en postzegels bij landen, een manier om de identiteit van het land, het domein, te versterken. (Harrison et al., 2004)

Lyman en Scott (1967) zien domeinvorming ook als een sociaal product maar leggen meer de nadruk op de afsluiting en begrenzing van het domein als een manier om identiteit te kunnen uitdrukken en toe te kunnen geven aan afwijkende gedragswijzen. Om vrijheid in gedrag en actie te kunnen tonen is de macht nodig om toegang van een domein te weigeren aan derden. Verschillende soorten domein worden hierbij onderscheiden. Te weten: publiek domein, thuisdomein, interactioneel domein en lichaamsdomein. De laatste is de ruimte rondom en van het menselijk lichaam, in theorie het sterkste van de domeinen. Het interactioneel domein is elke sociale bijeenkomst, bijvoorbeeld een feestje. Een onzichtbare grens ligt rond de interactie van de mensen, zolang als die interactie duurt. Interactioneel domein kan mobiel zijn en is altijd tijdelijk. Het thuisdomein is een plaats waar een regelmatige bezoeker een gevoel van vrijheid en zekerheid heeft, en het gevoel dat hij of zij controle heeft over het gebied. Dit hoeft geen huis te zijn maar kan ook een clubhuis of kantine zijn. Publiek domein is een plek waar iedereen in principe vrije toegang tot heeft, hoewel er nog steeds regels over gedrag aanwezig zijn. Publiek domein en thuisdomein zijn vaak moeilijk uit elkaar te houden. (Lyman en Scott, 1967)

Verwant aan het thuisdomein is het begrip thuisplaats zoals geïnterpreteerd door Tuan. Thuis volgens Yi-fu Tuan is een plaats waar men drie dingen kan ervaren, veiligheid, vertrouwdheid en verzorging. Veiligheid is het bewust zijn van grenzen, van een duidelijk bepaalde ruimte waarbinnen men veilig is. Die grenzen kunnen van alles zijn, muren, hekken, magische rituelen, zelfs het alleen ervaren van een onzichtbare lijn waarbinnen men zich bevindt. Vertrauwdheid is de som van ervaring, alle (moeilijke) keuzes zijn gemaakt, alle

voordelen en nadelen bekend. Vertrouwdheid zorgt voor psychologische veiligheid, maar ook voor verveling. Als iemand door wat voor reden dan ook tot de thuisplaats is beperkt dan worden deze gevoelens versterkt. Dat wil zeggen, de buitenwereld kan een gevaarlijke en angstaanjagende plaats lijken of juist een opwindende en interessante vluchtroute. Verzorging ten laatste, misschien het hart van de betekenis van thuis omdat het de voorgaande twee kenmerken vooronderstelt. Thuis is een plaats waar de bewoner kan recupereren in lichaam en geest. Waar voedsel bijvoorbeeld altijd bij de hand is als het nodig is. Thuis is een plaats die sociaal wordt opgebouwd, door middel van de acties en taalgebruik van de mensen die er wonen. Thuis is ook een plaats die direct kan worden ervaren en als zodanig noodzakelijkerwijs klein en intiem. Dat, volgens Tuan geeft het zijn kracht. Zodanig zelfs dat als de betekenis van thuis wordt uitgebreid naar buurt of regio, of land, mensen bereid zijn om hun leven voor hun thuisland op te geven. (Harrison et al., 2004)

Lyman en Scott (1967) onderscheiden drie manieren van inbreuk op het domein, namelijk schennis, invasie en besmetting. Schennis, of ook wel transgressie, van een domein treedt op als een vertegenwoordiger van een groep personen die niet welkom is het domein betreden, of als een persoon ongeoorloofd gedrag vertoont in het domein. Invasie is de volgende stap, de persoon of personen komt het domein binnen en neemt het gebied geheel of gedeeltelijk over, en verandert de regels en de toegangscode van het domein. Besmetting tenslotte is de vervuiling van een gebied ten aanzien van het gebruik ervan. Dit kan op vele manieren geschieden, een voorbeeld is het uitbreken van een besmettelijke ziekte, leidend tot quarantaine van een gebied. Lyman en Scott onderscheiden verder drie reacties op inbreuk op een domein. Afgezien van een coëxistentie die optreedt wanneer de nieuwkomers eenmalig aanwezig, onopvallend of niet geïnteresseerd in dominantie zijn, worden genoemd honkverdediging, isolatie en linguïstische collusion. De eerstgenoemde is fysieke verdediging of in dit geval aanval, de tweede is de erectie van een barrière tussen de rivaliserende groepen en de laatstgenoemde is de introductie van jargon of anderszins onbegrijpelijk taalgebruik, dat wil zeggen onbegrijpelijk voor de indringer die hierdoor van de groep uitgesloten en geïsoleerd wordt. Groepen in de samenleving die niet of nauwelijks toegang hebben tot ruimte, en vaak veel moeite hebben met het handhaven van eigen domein in die ruimte zoeken veelal hun toevlucht in het lichaamsdomein, om door middel van tatoeages, gestileerde lichaamstaal of drugsgebruik hun identiteit uit te drukken of onder bepaalde regels die in een bepaalde ruimte gelden uit te komen. Vaak hebben jongeren een probleem met het handhaven van een eigen domein. (Lyman en Scott, 1967)

Dit is ook vaak het geval in Australië, zoals Malone verkondigt. Straten in Australië, in het algemeen in grote hedendaagse steden zijn gesloten ruimtes. De tweedeling in gesloten en open ruimtes stamt af van Sibley in zijn boek *Geographies of Exclusion* (Sibley, 1995), Malone gebruikt het hier als definitie van tolerantie. In (overdrachtelijk) open publieke ruimtes zijn zwakke sociale grenzen aanwezig, dat wil zeggen dat andere sociale groepen welkom zijn, er is een multiculturele atmosfeer en er is geen of nauwelijks wetshandhaving of autoritaire controle. Variëteit, in waarden en normen of anderszins is welkom. Gesloten publieke ruimtes zijn hiervan het tegenovergestelde, hebben juist sterke grenzen, een sterke aanwezigheid van regels en wethandhavers en diversiteit is niet getolereerd. Er is dus sprake van een machtige groep die tolereert, of niet uiteraard. Het begrip tolerantie geeft aan dat er een groep in een machtspositie verkeert ten opzichte van andere sociale groepen. Deze tolerantie leidt tot gesloten publieke ruimtes omdat er altijd dingen zijn die niet worden getolereerd. (Sibley in Malone, 2002)

Malone geeft als voorbeeld jongeren die in het straatbeeld rondhangen. In hedendaagse gesloten publieke ruimtes wordt dit streng afgekeurd. (Malone, 2002) Malone komt dan weer terug bij Sibley die claimt dat de sociale segregatie die ontstaat door de autoritaire opstelling van de machthebbers (bijvoorbeeld een vereniging van woningeigenaars die klagen over rondhangende jongeren die de ruimte er rommelig laten uitzien) neerkomt op het zuiveren van de ruimte, de hang naar een ordelijk, homogeen, duidelijk gedefinieerd

domein. (Sibley in Malone, 2002) Op het moment zijn jongeren in de straat een heet hangijzer. (Malone, 2002)

Foto 5: straat in Oud-Woensel

Clark et al. noemen plaats als belangrijk instrument in de constructie van identiteit. Drugsverslaafden die drugs injecteren in de publieke ruimte voelen zich angstig en beschaamd. Zij geven de voorkeur aan een privé-plaats om drugs te injecteren. Zij willen niet gearresteerd worden door de politie, maar zij willen ook niet opgemerkt worden door vreemden of bekenden terwijl zij drugs injecteren. De geïnterviewde drugsverslaafden gaan niet graag naar plaatsen die door verslaafden worden gefrequenteerd, zij vinden deze smerig en onverantwoordelijk. Ook andere drugsverslaafden die soms spuiten weggooien in een steeg of in een park noemen zij een groep waar zij niet mee geassocieerd willen worden. Vaak noemen zij ook het gevaar voor kinderen hierbij. Er is een sprake van een poging om een zij en wij identiteit te creëren om zich te dissociëren van de publieke perceptie van drugsverslaafden. Zij voelen zich beschaamd als mensen hen zien als drugsverslaafden en hen als gevolg daarvan schijnen te verachten. Deze marginalisatie van de openbare ruimte, in de vorm van politieagenten die drugsverslaafden vragen om op straat hun spullen op straat uitspreiden om te zien of zij naalden of drugs bij zich hebben bijvoorbeeld, is symbolisch geweld. (Clark et al., 2007)

McCann (1999) beschrijft een verwante theorie van Lefebvre over de productie van ruimte in de context van de Amerikaanse steden en besteed daarbij veel aandacht aan de abstracte ruimte, dat dicht tegen de gesloten publieke ruimte van Sibley aanligt. Ook in abstracte ruimte is homogenisering van de gebruikers van de publieke ruimte een doel; een machtige bevolkingsgroep slijt bepaalde gedragspatronen in bepaalde publieke ruimten in tot de geschiedenis erachter verloren is gegaan. Publieke ruimte sluit daarmee afwijkend gedrag, maar ook mensen die eruit zien alsof ze afwijkend gedrag zouden vertonen uit, er is simpelweg

geen connectie meer tussen de publieke ruimte en andere gedragingen die niet in het patroon passen. Dit is een toenemende trend in publieke ruimtes, vooral in nieuwe woonprojecten. Mensen willen niet meer herinnerd worden aan andere bevolkingsgroepen in een dergelijke ruimte. Dit leidt vaak tot tegenbewegingen van gemarginaliseerde groepen. In Amerika komt dit vaak neer op slachtoffers van racisme. (McCann, 1999)

Er bestaat ook marginale ruimte, ruimte die voor niemand van waarde is, niet politiek of symbolisch en niets oplevert voor zowel bewoners als entrepreneurs. Dit in tegenstelling tot primaire ruimte die juist van veel waarde is, waarbij het begrip waarde hier wordt opgedeeld in drie hoofdgroepen, namelijk bewoners, entrepreneurs en politici. Marginale groepen worden vaak aangetroffen in marginale ruimtes, als gevolg van een soort osmose door het semi-permeabele membraam van domeingrenzen, een geleidelijke verdrijving uit de primaire ruimte naar plaatsen waar dominante bevolkingsgroepen niet om geven. (Anderson en Snow in Mulcahy en Snow, 2001) Er wordt door Mulcahy en Snow een tussensoort beschreven, transitieve ruimte, ruimte die wel verlopen is maar wel ruimte biedt aan zowel dominante groepen (hoewel de minder vermogenden hiervan) als gemarginaliseerde groepen in de samenleving. Vaak worden er pogingen gedaan om het gebied op te kalefateren waarbij vaak de uitsluiting van marginale groepen komt kijken. Zo'n marginale groep zijn bijvoorbeeld de daklozen. Het probleem lijkt te zijn dat marginale ruimte, hoewel geschikt als thuisbasis niet in hun noden kan voorzien; eten en werk zijn voornamelijk in primaire en transitieve ruimte te vinden. Dus zijn ze aanwezig in die ruimtes maar zijn out of place en worden er veel klachten ingediend bij politie en aanverwante organisaties die op hun beurt proberen de toegang van de daklozen in primaire en transitieve ruimte te reguleren en of belemmeren of althans om het hen oncomfortabel te maken in deze gebieden. Voor de daklozen zijn er een aantal antwoorden hierop mogelijk. Ze kunnen vertrekken uit het gebied, hun gedrag aanpassen aan de gevraagde standaard, gewoon blijven zonder iets te veranderen of hun ongenoegen duidelijk maken aan het heersende bestuur in een protestactie. In de case van Mulcahy en Snow is de respons gemengd zonder uitgesproken voorkeur voor een van de strategieën, hoewel de grootste respons was om gewoon hun gang te blijven gaan. (Mulcahy en Snow, 2001)

Hubbard en Sanders (2003) stellen een andere gemarginaliseerde groep voor, de straatprostituees. In een case in Birmingham, Groot-Brittannië, beschrijven zij hoe prostituees lastiggevalen en in hun werk gehinderd worden door de lokale bewoners van de straat die een protestgroep gevormd hebben tegen hen. De bedoeling van het stadsbestuur echter was niet de stoppen van de prostitutie maar het onzichtbaar maken ervan voor de onschuldige burgerij. Op deze manier werd de representatie van de stad als geordend geheel versterkt door de uitsluiting van de straatprostituees van deze woonwijk. Red-Light Districts zoals de uiteindelijke plaatsen waar prostituees mogen werken genoemd worden, zijn vaak gevormd door druk van gemeente, politie en ongeruste burgers, door uitsluiting van het gebruik van andere plaatsen. Een bevestiging van domeinvorming van de kant van de dominante samenleving. (Hubbard en Sanders, 2003) Een zelfde tendens is zichtbaar in de strenger wordende wetten tegen daklozen, althans in steden in Amerika, Canada en Groot-Brittannië. Het wordt steeds moeilijker voor daklozen om gebruik te maken van de publieke ruimte, maar er is wel een verhoging van het aantal zorginstellingen voor hen, zoals dag- of nachtopvang. (Cloke et al., 2005)

In Seattle, Amerika, heeft men grote gedeelten van de stad afgesloten en verklaard tot zogenaamde SODA-zone. SODA staat voor Stay Out of Drug Areas. Men heeft deze zones aangewezen op basis van de mate van aanwezige klachten over drugshandel en gebruik in de openbare ruimte. In deze zones mag de politie iedereen arresteren die rondhangt of mensen aanspreekt. Ook is de hoeveelheid politie in deze zones hoger dan in de rest van de stad. Op het moment dat iemand al een keer is gearresteerd is voor een drugsgerelateerde overtreding of misdrijf mag hij of zij alleen in de SODA-zone van werk naar woonplaats en andersom bewegen, anders wordt hij of zij gearresteerd. Een opvang voor drugsverslaafden bestond wel maar is na protesten van de buurt gesloten. England (2008) stelt dat het beperken van de

bewegingsvrijheid van een deel van de burgers in een stad een dergelijke marginalisatie en zuivering van de openbare ruimte met zich meebrengt dat men drugsverslaafden effectief uitsluit van het burgerschap. (England, 2008)

Er vindt vaak stedelijke vernieuwing plaats in het Verenigd Koninkrijk als een wijk of buurt veel sociale problemen en onrust kent. Cusick en Kimber (2007) vragen zich af in hoeverre dit het probleem oplost of slechts verplaatst. De arme mensen die voor de vernieuwing in de wijk woonden komen er vaak niet in terug omdat de huren of koopprijzen te hoog zijn geworden. Vaak is ook de gegenereerde identiteit van een plek reden om het voorzieningenpeil te zien dalen wanneer diegenen met een hogere koopkracht die nog in de wijk wonen verhuizen vanwege de reputatie van de wijk. Zij deden onderzoek naar de opinie over drugsverslaafden in vier van zulke wijken en wat de juiste oplossing was om met hen om te gaan. Het bleek dat een meerderheid van de geïnterviewden van mening was dat fysieke maatregelen getroffen moesten worden om de veiligheid te vergroten en dat opvang gerealiseerd moest worden om de verslaafden verder van hun woningen te houden. Bewoners van één van de gebieden toonde zich echter toleranter en verklaarde tegen verdere fysieke veranderingen te zijn. Cusick en Kimber schrijven dit toe aan een cultureel repertoire van de wijk, waar een grotere sociale cohesie voorkomt, waarin meer tolerantie voorkomt jegens de zeer diverse bevolkingsgroepen. (Cusick en Kimber, 2007)

Een kritische noot bij gebruikersruimtes wordt geplaatst door Fischer et al. (2004). Zij geven aan dat gebruikersruimtes meewerken aan een marginalisatie van drugsverslaafden. Naast de opvang in gebruikersruimtes worden verslaafden vaak van de straat geweerd door de politie. Dit wordt naar de buurtbewoners vaak gecommuniceerd als het terugnemen van 'gestolen' parken en andere openbare ruimtes voor en door de buurtbewoners. De gebruikersruimtes, de verslaafden hebben dan een plek om naar toe te gaan verhallen deze marginalisatie. Ook worden de drugsverslaafden gescheiden in twee groepen: de groep die de waarden en normen van de gebruikersruimte accepteert, leert zijn of haar verslaving onder controle en 'veilig' te houden en als gevolg betere integratiekansen in de mainstreamsamenleving heeft en de groep die niet kan of wil meewerken aan de methoden van de gebruikersruimtes en door de politie wordt aangepakt. Ook hekelen Fischer et al. de aanpak van de gebruikersruimtes waar de veiligheid van de medewerkers en het bedrijf van de gebruikersruimtes naar hun inzien voorop staan, ten koste van het welzijn van de verslaafde. (Fischer et al., 2004)

Meer gefragmenteerd is de dominantie uitgeoefend door Marokkaanse mannen in België tegenover Marokkaanse vrouwen. Er is een duidelijke tendens om publieke ruimtes als mannelijk te zien en de vrouwen tot de privé-ruimten te beperken. Wanneer een vrouw over straat loopt in haar wijk komt ze vaak langs mannen die op strategische plaatsen in het publieke domein rondhangen. Alle vrouwen worden geobserveerd en veel roddels geïnitieerd. De status van een Marokkaanse man is deels afhankelijk van het goede gedrag van zijn vrouw en strikte controle wordt over haar uitgeoefend. Dus als een man hoort van andere mannen dat zijn vrouw op die en die plaats op dat tijdstip aanwezig was, en de opmerkingen van de mannen zijn meestal niet zo positief, dan denkt hij al snel het ergste, namelijk overspel, een zeer zware zonde in het islamitische geloofsstelsel. Sommige vrouwen lopen om, zodat ze niet langs de mannen die op dat punt van de publieke ruimte verzameld zijn hoeven te komen. Op die manier wordt domeinvorming met niet-territoriale invloed (de verwijzing naar islamitische wet) gecombineerd. Maar de vrouwen kunnen desondanks wel activiteiten binnen en buiten het domein van de mannen ontplooiën. Er is verzet tegen de ingebakken regels van het domein en dat verzet is succesvol in althans een deel van de vrouwen en activiteiten. (Peleman, 2003)

Verwant aan domeinvorming is hegemonie, in het oude Griekenland en door Marx en Engels gedefinieerd als de macht van een staat over andere staten in een verbond of unie. Gramsci herdefinieerde het in een instrument van de dominante groep om alle anderen in bedwang te houden, een vereenzelving van een samenleving met bepaalde normen en

waarden, bepaald door de heersende klasse, die zo verinnerlijkt zijn dat ertegenin gaan niet meer bij mensen opkomt. Hegemonie is in zijn optiek een overkoepelend iets, gekenmerkt door intellectueel en moreel leiderschap van de dominante sociale groep, zonder de noodzaak van dwang of welke vorm van geweld dan ook. Dwang is een ander aspect van controle, een dat Gramsci gelijkwaardig stelt aan hegemonie, beide zijn volgens hem nodig om een langdurige overheersing te doen slagen. Hegemonie kan in velerlei vormen worden uitgedrukt, gedrag en perceptie in en van ruimte zijn daar deel van. (Litowitz, 2000)

Heterotopias doen dat gevoel van hegemonie geweld aan. Heterotopias zijn plaatsen die door verschillende groepen worden gebruikt, enkele groepen vormen een soort verzet door de manier waarop zij de plaats gebruiken. Er is een tegenstrijdigheid, een combinatie van gebruiken die normaal niet samen op een plaats worden aangetroffen. Dit kan de kant op gaan van een terugtrekken, een groep die op een bepaalde plaats zich afschermt van de reguliere gebruiken en een eigen gemeenschap oprichten, of de kant van een spotten of bekritisieren van de reguliere gemeenschap door een bepaalde groep. Altijd is er een verschil met de omringende wereld aanwezig. Heterotopias kunnen een gevoel van onveiligheid met zich meebrengen, mensen kunnen het gevoel hebben dat ze de dingen om hen heen niet meer begrijpen door de scherpe verschillen in een en dezelfde ruimte. (Holloway en Hubbard, 2001)

3.4: Stigma / moral panic

Stigma en ook moral panic zijn reacties op gevoelde bedreigingen. Stress en angst zijn hier onderdeel van, zoals ook agressie. Daarom wordt eer op de eigenlijke concepten wordt ingegaan hier eerst iets verteld over de menselijke reactie op bedreigingen. Gray (1987) verdeelt de stimuli voor angst in twee groepen, aangeboren en aangeleerd. Hiermee neemt hij een middenpositie in bij de natuur-cultuur polemiek over wat angst veroorzaakt, instinct of leren. De stimuli die hij onderscheidt zijn de intensiteit van een ervaring (zeer luid of fel bijvoorbeeld), de nieuwigheid van een ervaring (iets dat plotseling en onverwacht gebeurt), evolutionaire gevaren (zoals de angst voor slangen), stimuli ervaren bij sociale interactie en aangeleerde angst stimuli. Zoals zich wijst uit de beschrijving, schrijft Gray alleen de laatste categorie toe aan aangeleerde stimuli. Hij komt hierop onder andere door onderzoek bij kleine zoogdieren dat erop wijst dat de mate waarop een wezen vatbaar is voor angst of stress in belangrijke mate een genetisch bepaalde eigenschap is. Zo zijn vrouwelijke wezens over het algemeen minder stressgevoelig dan mannelijke. Wat betreft stimuli ervaren bij sociale interactie, Gray stelt dat ook dit genetisch bepaald is, dat bepaalde 'rituele' tekens van angst, agressie en stress vrijwel onbewust aangemaakt en opgepikt worden door het brein, en dat de reactie hierop niet aangeleerd is maar al bij kleine kinderen voorkomt. (Gray, 1987)

Sommige plaatsen worden ook gezien als instigerend tot angst of schrik. Bepaalde plaatsen of typen plaatsen worden hiermee geassocieerd, vaak verbonden met een gevoel er niet te horen, dat iemand anders er de dienst uitmaakt. Enkele aspecten van topophobia zijn angst voor geluid, andere mensen en de grootte en complexiteit van de stad. Het is onmogelijk om de stad helemaal te kennen, er zijn mensen die afwijken van de norm, onbekend en daarom gevreesd en er is het chaotische lawaai dat gemaakt wordt door het complex aan levensvormen en technologie dat een stad vormt. (Holloway en Hubbard, 2001)

Maar in hoeverre is emotie en angst hier meer in het bijzonder een gereguleerd iets? Zoals Hochschild zich afvraagt: "Why do people, generally speaking feel gay at parties, sad at funerals, happy at weddings?" (p.2, 1979) Hochschild (1979) stelt dat mensen hun emoties aanpassen aan de regels en gewoonten bij een bepaalde situatie. Waar Gray uitgaat van het biologisch mechanisme van opwekking van emotie door klieren en stimuli, daar gaat Hochschild uit van sociale invloed op de emoties, het beeld van Freud gebruikend van id, ego en superego; in Hochschild's theorie bewerken ego en superego het id zodanig dat het aangepast wordt aan de situatie en sociale werkelijkheid en de emoties ook daadwerkelijk veranderen. Het labelen en identificeren dat aan emotie voorafgaat wordt gemanipuleerd. Hochschild beschrijft dit als de onderkant van ideologie, waar sociale regels en klassen niet zozeer worden beredeneerd als wel gevoeld. (Hochschild, 1979)

Een concept waar het labelen en definiëren ook belangrijk zijn is stigma. Link en Phelan (2001) definiëren het als een machtsrelatie waarin de volgende componenten zichtbaar zijn: labelen, stereotypering, scheiding, verlies van status en discriminatie. Hiermee bedoelen zij dat er vele verschillen tussen mensen bestaan die vaak over het hoofd worden gezien, dit zijn bijvoorbeeld verschillen als oogkleur of lievelingskleur, maar andere verschillen daarentegen worden als hoogst belangrijk gezien. Huidskleur is hier een voorbeeld van. Deze verschillen worden gegroepeerd, door verregaande simplificatie, in wit en zwart en de categorieën, met bijbehorende labels, die hierdoor worden gegeven worden vaak als vanzelfsprekend gezien. De volgende stap bestaat uit de negatieve stereotypen die labels kunnen vergezellen. Iemand die het label krijgt wordt zo verbonden met de eigenschappen van het stereotype. De manier waarop stereotyperingen gevormd worden is nog duister volgens Link en Phelan en in psychologisch onderzoek zijn vaak elkaar tegensprekende studies te vinden. Het onderscheid tussen 'wij' en 'hen' dat gezien wordt bij stigma kan leiden tot stereotypering omdat de groep met het andere label duidelijk anders is en de stereotypering kan leiden tot een grotere scheiding tussen de twee groepen vanwege de negatieve connotaties die het vergezellen.

Wanneer dit tot in het extreme wordt doorgedreven dan wordt de andere groep als niet menselijk gezien. Mensen worden gestigmatiseerd wanneer de bovengenoemde elementen ertoe leiden dat zij gediscrimineerd worden en hun status geheel of gedeeltelijk verliezen. Status is een begrip dat sterk verbonden is met hiërarchie, een proces dat zelfs in kleine groepen van onbekenden direct begint. Status is afhankelijk van labels en stereotypen, die worden gebruikt om verwachtingen te scheppen over wie leidt en wie spreekt, verwachtingen die worden uitgespeeld en zo hiërarchie verdelen. Dit verschilt van discriminatie waar diezelfde labels en stereotypen direct worden aangewend door iemand van een groep om een persoon van een andere (gestigmatiseerde) groep iets te onthouden of te benadelen. (Link en Phelan, 2001)

Stigma kan ook simpelweg gezien worden als een negatieve respons op een als negatief ervaren verschil, zoals in een studie over gehandicapten wordt gesuggereerd. Dit verschil wordt door Susman (1994) als een eigenschap van de persoon zelf gezien, maar het stigma dat het een afwijking maakt hangt af van de maatschappij, en kan veranderen in de tijd. (Susman, 1994) Stigma hangt af van mythen, gegeneraliseerde verhalen over de gestigmatiseerde groep mensen die hun onaangename karaktertrekken benadrukken, een verklaring voor het stigma geven en karaktertrekken vertonen die tegenovergesteld zijn aan de mensen die de mythe bedenken. (Holloway en Hubbard, 2001)

Zuivering van de ruimte vindt plaats als de gestigmatiseerde ander uit een ruimte wordt verdreven. Geweld is hierbij niet nodig, alleen de blik van een ander kan al een respons oproepen waarbij een actie niet wordt uitgevoerd of een plaats wordt vermeden op bepaalde tijden of altijd. Een voorbeeld hiervan zijn rokers die zich onthouden van roken in ruimtes als restaurants. (Holloway en Hubbard, 2001)

In het Dulanga district in Oost-Centraal Afrika zijn om de zoveel jaar antihekserij bewegingen. Mensen die verdacht worden een heks te zijn (dit kunnen zowel mannen als vrouwen zijn) worden ritueel gezuiverd door geschoren te worden. Dit gebeurt bij speciale antihekserij doctors die de mensen opvangen in een kamp buiten het dorp en bepaalde verboden instellen. Hier moet men zich strikt aan houden tot de verdachte heks wordt geschoren. Hierdoor is hun hekserij onmogelijk geworden. Er is een sterk gevoel dat heksen smerig, onrein zijn. Scheren wordt ook in andere rituelen en gelegenheden als zuiverend gezien. Green, (1997) merkt op dat antihekserij praktijken een manier zijn om machthebbers aan de kaak te stellen, gezien het feit dat niemand immuun is voor beschuldigingen van hekserij. (Green, 1997)

Stigma wordt geplaatst op alles dat gevoeld wordt als een bedreiging van het gemeenschapsleven. Het wordt geassocieerd met gevaar, zowel moreel gevaar als de vrees voor besmetting, non-productiviteit en misdaad. (Takahashi, 1997) In feite zou je kunnen stellen dat het gevormd wordt door vooroordeel. Stigma ontmenselijkt de ander door het geven van dierlijke eigenschappen, er is een duidelijke associatie met natuur en vuil. Stigma komt gedeeltelijk van angst voor het onbekende, en veroorzaakt meer angst en verwerping. Er kan morele paniek van ontstaan, als het stigma invloed heeft op de kernwaarden waar de gemeenschap in gelooft. Dit stigma wordt het sterkst gevoeld als er een bedreiging is van de leefruimte waar men woont, als een bedreiging van de eigen identiteit. (Sibley, 1995)

In de Red-Light Districts in Helsinki, Finland, worden straatprostituees als de Ander gezien. Dit wordt versterkt door de impressie dat velen van hen uit Oost-Europa zijn geïmmigreerd. De prostituees werken in een buurt en vrouwen die in diezelfde buurt wonen voelen zich bedreigd door de klanten van die prostituees die hen lastigvallen, hen vereenzelvigen met de Ander. Vrouwen voelen zich enerzijds geneigd om zich onopvallend te kleden om maar niet als een van de prostituees gezien te worden, maar anderzijds zijn er ook die zich er niets van aantrekken omdat dat toegeven zou zijn aan het stereotype dat de klanten van de prostituees en de media geadopteerd hebben. De vrouwen voelen zich bedreigd door

de blik van de klanten die met hun auto's langsrijden, sommigen staan niet meer op straat om bijvoorbeeld op een vriend te wachten om ergens heen te gaan omdat ze daarmee de aandacht van de klanten trekken. (Tani, 2002)

Watt (2006) gaat in op sociale huurprojecten in Londen en de redenen achter de stigmatisering die hier in steeds grotere mate optreedt. Deze behuizingen zijn sinds jaar en dag de thuisbasis voor mensen met een lager dan gemiddeld inkomen. Opleiding en cultureel kapitaal waren moeilijk verkrijgbaar en de arbeidersklasse werd met ruwheid en onbeschaafdheid geassocieerd. Om toch een positief zelfbeeld te creëren werd fatsoen als norm aangehouden, gebaseerd op properheid en trots en moraal en aan deze richtlijnen werd strikt de hand gehouden. De laatste tijd zijn de leefomstandigheden moeilijk. Een baan voor een langere tijd aanhouden wordt steeds moeilijker en de beschikbare banen voor mensen met een lage opleidingsgraad verdampen geleidelijk aan of worden onaantrekkelijker. Tegelijkertijd is de heterogeniteit van de wijk gegroeid en ook het verloop van de huizen. Studenten en immigranten zijn in steeds grotere getale aanwezig in de wijk. Dit leidt tot verwarring in de stereotypering van de arbeidersklasse, andere leefstijlen en gedragswijzen maken het moeilijk mensen in de fatsoenlijke of de onbeschaafde categorie onder te verdelen omdat mensen vaak symptomen van beide vertonen, ook wordt het steeds moeilijker om iedereen te kennen in de wijk vanwege een korte verblijfsduur. Bijgevoegd de rivaliteit om huizen en banen en angst maakt een te groot deel uit van het gevoelsleven om niet althans deels toe te geven aan stigmatisering. Deze neemt vaak de vorm aan van racisme maar er leeft ook een sterke antiracistische beweging in de wijk in kwestie. Onbeschaafde mensen waren altijd verwerpelijk geweest maar kunnen nu niet makkelijk meer herkend worden en onrust en verwarring zijn dan ook sterk aanwezig naast de angst. (Watt, 2006)

Verwant met stigma is het begrip morele paniek. Morele paniek is eigenlijk stigma op een groep, persoon, of eigenschap die uitgebreid wordt belicht door de massamedia. Dit specifieke stigma wordt op een gegeven moment gezien als een bedreiging van maatschappelijke waarden en allerlei experts en gezaghebbende personen komen aan bod in de media om hun afkeur uit te spreken en meningen en mogelijke oplossingen ten beste te geven. Morele paniek ontstaat dus rond diegenen die als afwijkend worden beschouwd. Cohen stelde dat sociale controle tot stigma leidt in plaats van andersom. Informatie over afwijkingen in de samenleving wordt gevormd door de media voordat het algemeen publiek het te zien krijgt, en in een gesegregeerde samenleving is de eigen ervaring van deze afwijkenden vaak onbestaand. Ook meende hij dat mensen op zoek gaan naar afwijkingen, door regels vast te stellen waar een aantal personen zich niet aan kunnen houden en hun dan als afwijkend te beschouwen, dat het een manier is om normaliteit vast te stellen, en te behouden. Als afwijkend gelabeld worden betekent echter niet dat de persoon in kwestie deze identiteit ook aanneemt. Er is een verschil tussen gelabeld worden en de reactie dat de desbetreffende doelen een verdediging organiseren, groepsgewijs, die dat label, die identiteit verwringt of aanneemt. De laatste reactie kan leiden tot morele paniek. De afwijkenden zijn folk devils geworden. Dit gebeurt via het proces van symbolisatie, een woord als neonazi wordt symbolisch voor een status, bepaalde objecten symboliseren het woord en uiteindelijk symboliseren de objecten de status. Dit is een cumulatief proces dat de uiteindelijke status vaststelt. Folk devils zijn dan ook te herkennen aan bepaalde kledingwijzen en jargon. Zoals gezegd worden meningen over folk devils vooral verspreid over de massamedia, en Cohen stelde dat het ontstaan van morele paniek vooral te danken was aan de segregering van de maatschappij en het opkomen van de massamedia. Dit had te maken met de manier waarop door de media werd gekeken naar het begrip nieuwsaarde en de verwarring die vaak optrad naar de eigenlijke situatie. Verwachtingen over nieuwe 'excessen' worden geportretteerd en vaak wordt uitgebreid gemeld dat er niets gebeurd is, met sombere voorspellingen over 'de volgende keer'. De reactie van de samenleving zelf is echter niet zo eenduidig en vaak genuanceerder dan de weergave in de media. Uiteindelijk echter vervliegt de interesse voor het fenomeen en de huidige groep folk devils en wordt de aandacht op andere zaken gericht. (Cohen, 1987)

Ben-Yehuda en Goode identificeren vijf elementen die morele paniek karakteriseren. Dit zijn als eerste een verhoogde graad van bezorgdheid ten opzichte van een bepaalde groep of categorie, ten tweede een mate van vijandigheid naar die groep of categorie toe leidend tot een indeling in hen en ons, ten derde een bepaalde hoeveelheid van de samenleving moet in consensus zijn over de 'bedreiging' die de afwijkende groep vormt. Dit laatste hoeft geen meerderheid te zijn maar wel een substantieel deel van de samenleving. Ten vierde een mate van overdrijving in de perceptie van de dreiging die door de afwijkende groep of categorie wordt gevormd en als laatste de vluchtigheid van de paniek, dat wil zeggen dat deze niet blijvend of chronisch is. Hun vraag is, waarom ontstaat een dergelijk verschijnsel. In antwoord bespreken zij drie theorieën. Er is het grassroots model dat stelt dat morele en ideologische standpunten, gegenereerd door het publiek en activisten de voornaamste reden voor het ontstaan van morele paniek zijn. Er is het elite gefabriceerde model dat beweert dat elitaire groepen in de samenleving, rijk en machtig, morele paniek veroorzaken om macht of rijkdom, invloed of kennis te verkrijgen of te beschermen. Dan is er het belangengroep model dat stelt dat belangengroeperingen in de samenleving bepaalde doelen en idealen willen beschermen en dat daarbij soms morele paniek kan ontstaan. Het elite model gaat ervan uit dat het publiek goedgelovig genoeg is om dergelijke voorgevormde mythes te adopteren, het grassroots model gaat ervan uit dat een morele paniek zonder leiding of organisatie naar voren kan komen en onder de aandacht van de media en de samenleving als geheel kan worden gebracht. Het belangengroep model tenslotte gaat ervan uit dat de kruistocht die door de onderhavige belangengroep geïnitieerd wordt ook in andere segmenten van de samenleving geadopteerd wordt. Ben-Yahuda en Goode hebben over alledrie de vooronderstellingen hun twijfels en zouden de theorieën het liefst gecombineerd zien omdat een morele paniek alle lagen van de samenleving omvat, en allerlei motieven een rol spelen. (Ben-Yahuda en Goode, 1994)

Foto 6: straat in Woensel-West, de bruine woningen aan de rechterkant zijn nieuw, de rode woningen op de achtergrond zijn oud. In het oude deel is veel leegstand.

Paterson en Stark (2001) suggereren een aantal zwakke punten in het morele paniek model. Ten eerste de hoe de disproportionaliteit van de reactie op de afwijkingen of afwijkenden te definiëren? Wat is überhaupt een proportionele reactie? Cohen noemt een reactie disproportioneel als die sterker is dan de reactie op andere ernstiger gebeurtenissen, maar ook dit is een relatieve lijn. De grootste fout van het morele paniek model, volgens hen, is dat het niet kan verklaren waarom soms morele paniek rond een situatie ontstaat en soms niet. Paterson en Stark verwijzen hier naar een theorie van Birkland die uitgaat van verwante focus gebeurtenissen en dit gebrek zou kunnen oplossen. Deze focus gebeurtenissen krijgen veel aandacht onder het publiek en in de media vanwege een aantal karakteristieken. Ten eerste is een focus gebeurtenis plotseling, zonder veel waarschuwing zodat publiek en politiek vrijwel gelijktijdig op de hoogte zijn. Ook zijn dit soort gebeurtenissen zeldzaam. Ten derde kan of doet de gebeurtenis veel mensen in een slachtofferrol dwingen. (Birkland in Paterson en Stark, 2001) Paterson en Stark geven het voorbeeld van een schizofreen die in een metrostation iemand voor een metro duwt. Gezien de hoeveelheid mensen die in een metrostation aanwezig zijn en de hoeveelheid krankzinnigen aanwezig in elke samenleving is de kans dat het een willekeurige voorbijganger kan gebeuren, althans in het oogpunt van de media, zodanig groot dat een platform van bezorgdheid in de samenleving ontstaat. (Paterson en Stark, 2001)

Bosk en Hilgartner (1988) zien media aandacht en bezorgdheid van het publiek als een schaarse stof, de media vormen een arena waar sterke competitie heerst om er toegelaten te worden. Problemen vechten als het ware onderling om belangrijk te worden en het overgrote merendeel blijft obscuur. De hoeveelheid sociale problemen op elk gegeven moment is niet afhankelijk van de problemen aanwezig in de samenleving maar van de draagcapaciteit van de media. Er is maar zoveel aandacht te besteden. Bosk en Hilgartner propageren een meer holistische visie op hoe een bepaalde gebeurtenis in de media terechtkomt; door middel van veel feedback en invloed van de verschillende arena's waarin een probleem gedefinieerd wordt, mainstream taboe's en politieke en economische oriëntaties van alle participanten. (Bosk en Hilgartner, 1988)

In de loop van de tijd is de hoeveelheid en diversiteit van de media toegenomen en gesuggereerd wordt dat folk devils niet zo gemarginaliseerd zijn als zij eens waren, dat dezelfde media die hen veroordeelt ook punten in hun verdediging naar voren brengt. Morele paniek, volgens McRobbie en Thornton is een doel geworden. Een manier van allen die het publiek toespreken om aandacht voor hun onderwerp te trekken. Het begrip komt zo vaak voor, er is zo'n groot verloop in 'gevaarlijke' groeperingen en ideeën dat het hoe langer hoe meer sceptisch bekeken wordt. Verslaggevers vragen politici of hun waarschuwingen over sociale fenomenen niet simpelweg een methode zijn om morele paniek te creëren onder de bevolking. (McRobbie en Thornton, 1995)

Anderen menen dat media als televisie nog steeds een grote rol spelen in het creëren en vergroten van angst, vooral tussen etnische groeperingen door het maken en versterken van vooroordelen en stereotyperingen. Gebruik van televisie is in een case door Ball-Rokeach et al. (2001) onderzocht als belangrijkste factor in perceptie van angst van bewoners van Los Angeles county. In hun onderzoek bleek misdaad niet de sterkste factor in angst voor een gebied te zijn maar de aanwezigheid van verschillende ethniciteiten in dat gebied, voornamelijk Afrikaans-Amerikaans en Latijns-Amerikaans. Grotere afhankelijkheid op televisie, voor nieuws, ontspanning e.d. bleek inderdaad beelden te construeren die meer angst veroorzaakten, maar alleen dan wanneer gecombineerd met interpersoonlijke communicatie, dat wil zeggen de herstructurering en uitbouw van die beelden in de sociale invloedssfeer van de persoon in kwestie. De verhouding tussen televisie en persoonlijke communicatie is niet bekend. (Ball-Rokeach et al., 2001)

Een overzicht van onderzoek naar deze relatie komt tot de conclusie dat angst voor misdaad en televisiekijken, gegeven een bepaalde programmering en een bepaalde groep

kijkers, correleren. De patronen waarin dit gebeurt zijn echter complex en lopen sterk uiteen, of de correlatie plaatsvindt heeft vaak te maken met de conceptualisatie van de onderwerpen in het programma en de factoren die hierin een rol spelen zijn grotendeels niet te voorspellen. Waar het kranten betreft komt men op een zelfde beeld uit. Factoren die van belang zijn in de mate waarin mediavoorstellingen van misdaad angst oproepen, althans waar onderzoek naar is gedaan, zijn qua voorstelling, de mate van sensatiezucht, de lukraakheid van de misdaad, de hoeveelheid van het nieuws dat aan misdaad gewijd, relatief aan de omvang van een krant, de plaats en dramatiek van een misdaad en het gevoel dat het recht heeft gezegevierd; persoonlijke karakteristieken, de mate waarin de kijker vatbaar is voor de opgeroepen angst zijn geloof in integriteit van de nieuwsbron en directe angst voor eigen veiligheid. (Heath en Gilbert, 1996)

Altheide (1997) gaat verder in op de karakteristieken van de voorstelling van het nieuws. Volgens hem hangt de perceptie van het nieuws af van het format waarin dat nieuws wordt gepresenteerd. Een format is een manier van communicatie, een herkenbaar thema in een communicatievorm die bepaalt, in de geest van de ontvanger, wat de communicatievorm is en inhoudt. Frames zijn de concrete voorbeelden van format, per nieuwsitem gedefinieerd. Belangrijke elementen van het frame zijn het verhalende plot van het verslag van een misdaad en de eenduidige uitleg. Dit heeft volgens Altheide zijn grondslag in het entertainment format van de huidige media. Die heeft dan weer zijn basis in de verregerende commercialisering van het nieuws. (Altheide, 1997)

Banks (2005) daarentegen redeneert dat plaatsgevoel van de ontvanger een belangrijke factor is in de interpretatie van mediagevormde representaties van misdaad. Zowel plaatsgevoel dat zich in huis als in de lokale gemeenschap voordoet. De reactie van de ontvanger is niet universeel. De rol van televisie en andere media, als moreel of sociaal object in het huishouden heeft invloed op de perceptie van nieuws en dus representaties van misdaad. Ook de manier waarop de ontvanger in de gemeenschap staat, en het plaatsgevoel dat hij of zij over de omgeving voelt, is van grote invloed op de ontvangst van de boodschap. Ter verduidelijking, Banks geeft hier als voorbeeld een studie naar twee gezinnen in twee verschillende buurten en hun gebruik van media. Beide hadden een sterk plaatsgevoel, maar een gezin had een diepere angst voor misdaad -ondanks dat hun gebruik van televisie en dus ook hun opname van mediagevormde representaties van misdaad tamelijk laag was- en steunden op hun wijk als een soort haven, misdaad beschouwend als iets dat in andere plaatsen aanwezig was, niet in hun buurt. Het andere gezin keek een heleboel televisie, was een aantal keren een slachtoffer van inbraak geweest maar probeerde het te rationaliseren en te beschouwen en vertoonde een lagere angst voor misdaad. (Banks, 2005)

Plaatsgevoel is een begrip dat meestal betrekking heeft op werkelijk bestaande ruimte, op de ervaring van een persoon en de bijbehorende gevoelens, maar plaatsgevoel, van een bepaald type, kan ook gegenereerd worden door media of overheidsplannen. Jensen en Richardson, (2003) geven een voorbeeld van dit laatste aan de hand van het ESDP, het European Spatial Development Perspective, het belangrijkste plan in de Europese Unie op het gebied van de ruimtelijke planning. Via beeldvorming en onderzoek voor dit plan wordt een plaats opgebouwd uit voorstellingsvermogen en stereotypes, niet werkelijk bestaand maar een representatie van een idee of strategie en toegepast op de werkelijkheid. Dit proces is voornamelijk gaande in de beleidsmedewerkers die het plan hebben opgesteld maar iedereen die met het plan in aanraking komt deelt er tot op zekere hoogte in. (Jensen en Richardson, 2003)

3.5: NIMBY

Dit leidt naar het NIMBY-syndroom (dit staat voor Not In My Back-Yard). NIMBY is lokaal protest gemaakt door bewoners tegen ongewenst landgebruik. Dit ongewenste landgebruik kan van alles zijn. De protesteerders zijn meestal wel van mening dat het landgebruik of bestemming nodig is maar dan niet bij hen in de buurt. De manieren waarop een dergelijk landgebruik gesitueerd wordt zijn in drie groepen onder te verdelen. De overheid kan een plaats uitkiezen, daar haar faciliteit bouwen, of laten bouwen zonder inbreng of inspraak van de bewoners die er vaak pas laat achter komen en protesten oplossen door op de wet te wijzen die haar activiteiten mogelijk maakt. Deze methode werd vooral in het verleden veel toegepast maar is nu minder in trek, vanwege het sterkere protest die het met zich meebrengt. Dan is er de marktgebaseerde methode die er vanuit gaat dat geldelijke vergoeding de nadelen van de komst van het ongewenst landgebruik compenseert en meer inbreng van de bewoners met zich meebrengt en tenslotte de vrijwillige groep waar beslissingen over situering pas na overleg met de gemeenschap worden gemaakt en waar informatie over het hele proces ter inspraak aan de burger wordt voorgelegd. Soms wordt hier ook vergoeding tegenover gesteld maar dit is een bijkomstig voordeel. Deze twee groepen van methoden komen tegenwoordig meer voor. In een aantal gevallen kan geldelijke vergoeding ook tegendraads werken omdat omwonenden het gevoel krijgen dat ze omgekocht of afgekocht worden, vooral in arme gemeenschappen (die protesteren dat dergelijk ongewenst landgebruik vaak in arme wijken worden gesitueerd) of zeer aaneengesloten gemeenschappen (die een sterk front vormen). (Lesbirel en Shaw, 2007)

NIMBY lijkt te leiden tot wat Cutter en Polido omgevingsracisme noemen, dat wil zeggen dat hoewel er geen bewust racisme achter de acties van de buurtbewoners zit, er toch uiteindelijk een witte gemeenschap in stand gehouden wordt. (Cutter, Polido volgens Hubbard, 2004) Ook is NIMBY een reactie op dalende huizenprijzen en als zodanig ook een min of meer rationeel verschijnsel. Hubbard schreef een artikel waar hij argumenteert dat omgevingsracisme ook werkzaam is voor witte minderheden in een bepaalde omgeving. (Hubbard, 2004)

Een onderzoek naar protesten tegen begeleid wonen in een buurt bleek weinig protesten op te leveren. Begeleid wonen, variërend van daklozenopvang tot huizen voor geestelijk gehandicapten, bleek als het eenmaal aanwezig was in een buurt weinig protesten op te leveren en geen patroon kon hierin worden gevonden. Bij grotere projecten was wel een significante stijging in de criminaliteit waarneembaar. Geredeneerd wordt dat dit door gebrek of verlies aan sociale controle in de buurt en concentratie van een grote groep slachtoffers, dat wil zeggen minder weerbare groepen in het begeleid wonen project, wordt veroorzaakt. Dit zou impliceren dat de voornaamste slachtoffers van de verhoogde criminaliteit in het begeleid wonen project zitten. (Galster et al., 2002)

Foto 7: Sloop en (uiteindelijk)nieuwbouw in Oud-Woensel

Anderen zien in het protest tegen ongewenst landgebruik geen negatief fenomeen, de protesteersders zijn voorzichtig, op de hoogte van de situatie in hun buurt, en hebben vaak goede en breed georiënteerde redenen voor hun protesten. Onderzoek naar NIMBY zou niet op zoek moeten naar een verklaring voor lokaal protest maar naar begrip en een breder perspectief van het ontstaan van dit protest. De term NIMBY zou dan ook niet gebruikt moeten worden. (Burningham, 2000)

Salamon (2003) deed onderzoek naar nieuwe bewoners in kleine dorpen in het midwesten van de Verenigde Staten van Amerika. Zij kwam tot de conclusie dat de voornaamste factoren voor acceptatie van de nieuwkomers waren: de grootte van het dorp, het economische type, de lokale cultuur en het type nieuwkomers. Dus hoe groter het dorp hoe makkelijker de acceptatie, hoe diverser de economie hoe gemakkelijker de acceptatie en hoe meer gelijkenis in cultuur en sociale klasse tussen nieuwkomers en bewoners hoe makkelijker de acceptatie. Kanttekening hierbij is dat de voornaamste economische factor in dit soort dorpen vaak de landbouw is. (Salamon, 2003)

3.6: Verdedigbare ruimte / Toe-eigening

De laatste tijd maakt men zich weer zorgen over het gebrek aan sociale cohesie in de samenleving. Sociale cohesie is de coöperatie die plaatsvindt tussen mensen die een set van morele en praktische normen en leefregels delen die hen dicht bij elkaar brengt en hen meer geneigd maakt elkaar te helpen. (Fukayama, 1995 in Forrest en Kearns, 2000) Het tijdperk van het individualisme en bezorgdheid over kansarmen die vereenzamen schijnen hand in hand te gaan. Forrest en Kearns (2000) stellen dat sociale cohesie een bottom up proces is, dat in wijken de sociale dispersie van mensen goed zichtbaar is, althans diegenen die werken. Ouderen en werklozen kennen over het algemeen meer cohesie in hun directe omgeving, deels ook uit noodzaak. Aan de andere kant worden ook sterke afnames van sociale cohesie waargenomen in sectoren met veel sociale huurwoningen in Groot-Brittannië. Zulke wijken kennen wel grote veranderingen in het woningenbestand in de tijd wat sociale cohesie kan bemoeilijken. (Forrest en Kearns, 2000) Fukayama (1995) stelt hier tegenover dat sociale cohesie juist aan het toenemen is maar minder goed waarneembaar. Activiteiten worden met een kleinere groep gehouden, maar wel in toenemende mate gehouden. Het vertrouwen in grotere groepen, zoals kerkgemeenschappen is niet sterk aanwezig. (Fukayama, 1995 in Forrest en Kearns, 2000)

De Haan (2003) merkt op dat verdichting in woonwijken over het algemeen een discours binnen de wijk oplevert dat uitgaat van gemeenschappelijke redenen voor of tegen (meestal tegen) de verandering. Dat wil zeggen niet zozeer gericht op huizenprijzen of vermindering van uitzicht, maar het verloren gaan van een groepsgevoel of ruimte die voor groepsgebonden activiteiten in de buurt werd gebruikt. Dit is een discours van toe-eigening. De verdichting die plaatsvindt in de wijk wordt gezien als een verlies waartegen de buurt als geheel zich sterk maakt en een verenigd front naar buiten en binnen projecteert. De verdichting wordt gezien als een poging tot overname, een toe-eigening door het stadsbestuur van een ruimte die essentieel is voor het buurtgevoel. De Haan legt de nadruk op ontologische veiligheid; toe-eigening is het leven, beleven, neerzetten van regels in ruimte, een interactief proces dat zowel materie en sociale werkelijkheid verandert. Als dit in sterke mate kan gebeuren zoals in privé-ruimten als thuisplaatsen dan is op die plaatsen ontologische veiligheid. In publieke ruimte waar meerdere claims op zijn, is dit moeilijker en machtsverhoudingen en strijd om dominantie komen vaker tot uitdrukking. Om toe-eigening in publieke plaatsen te doen plaatsvinden of versterken is dan een intensivering van gebruik, een zoektocht naar de ontologische veiligheid in de buurt als geheel nodig. (De Haan, 2003)

Mitchell (1995) bespreekt een interessant onderscheid tussen open ruimte en publieke ruimte. Publieke ruimte zo stelt hij is een uitstervend ras en wordt meer en meer overgenomen door open ruimte, wat hij ook wel de Disneyficatie van het publiek domein noemt. Open ruimte namelijk is niet voor iedereen toegankelijk. Controle van politie en andere organen is een inherent onderdeel ervan. De ruimte wordt niet alleen voor bepaalde personen (de welvarender groepen) maar ook voor bepaalde evenementen gereserveerd. Het gebruik van publieke ruimte, waar, volgens Mitchell iedereen zijn gang kon gaan en zijn mening kon verkondigen, neemt af in deze tijd van betere elektronische communicatiemogelijkheden. Open ruimte, waarvan het gebruik voornamelijk bij bepaalde gelegenheden of evenementen plaatsvindt en verder aanwezig is voor esthetische redenen komt steeds meer voor. (Mitchell, 1995)

Een verwant concept is verdedigbare ruimte. Verdedigbare ruimte volgens Newman, een van de bedenkers van het concept, is de uitwerking van gezinnen of personen in een woonunit die voelen dat ze een claim hebben op bijbehorende semi-private ruimte, als trappen en tuinen. Als meer mensen die claim delen wordt die als het ware uitgerekt, hoe meer mensen een trappenhuis of tuin delen, hoe minder ze het gevoel hebben dat die van henzelf is. Bij een klein aantal bewoners is meestal een gedeeld begrip wat acceptabel en 'net' gebruik van die ruimtes is. Newman stelt dat hoe meer mensen er gebruik van maken hoe moeilijker dat begrip

te realiseren is en hoe minder mensen daar de noodzaak toe voelen. In zulke omstandigheden is het makkelijker voor buitenstaanders om het gebouw ongemerkt te betreden en is de kans op misdaden in het gebouw hoger. Newman's doel is om zodanig gebouwen te ontwerpen dat dit gedeeld begrip, die sociale controle mogelijk en voor de hand liggend is. (Newman, 1996)

Verdedigbare ruimte, zo stellen Brunson et al. (2001) is het gebruiken van toe-eigening van de ruimte in de leefomgeving om de veiligheid en het gemeenschapsgevoel te verhogen, het is sterk gericht op sociale controle en buurtwachten. Er zijn experimenten geweest om zodanig te bouwen dat er eerder zou worden overgegaan op toe-eigening, maakbaarheid van de samenleving door betere architectuur maar hoewel de resultaten over het algemeen positief zijn, is er ook veel inconsistentie in. Toe-eigening, het verdedigen van ruimte, lijkt meer te maken te hebben met de sociale opbouw van de buurt. (Brunson et al., 2001)

Een voorbeeld van ontwerp op basis van verdedigbare ruimte is de gated community, afgesloten van het publiek domein, alleen toegankelijk voor bewoners. Wilson-Doenges (2000) deed een onderzoek naar het gevoel van veiligheid, gemeenschap en de eigenlijke criminaliteit in vier wijken, twee hoog inkomen en twee laag, twee gated en twee niet gated. De hoog inkomen gated wijk bleek een minder groot gemeenschapsgevoel en een grotere veiligheid te ervaren dan de hoog inkomen niet gated wijk. Er was geen significant verschil tussen werkelijke criminaliteit in beide wijken. In de wijken met veel lagere inkomens waren er überhaupt geen verschillen. Het principe waar gated communities van uitgaan is een vorm van domeinvorming, door het oprichten van bolwerken van fysieke verdediging tegen buitenstaanders. Door deze fysieke beveiliging is de noodzaak voor sociale controle minder en dit lijkt tot minder sociale controle te leiden. Volgens Wilson-Doenges werkt het gated community concept in lagere inkomens wijken niet goed, hier kan verder nog geen reden voor worden aangegeven. (Wilson-Doenges, 2000)

Ook in Zuid-Afrika vindt men veel gated communities. Post-apartheid Zuid-Afrika is een onzekere plaats, een explosie in misdaad bracht een explosie in angst voor misdaad met zicht mee, ook vanwege het wegvallen van de rigide sociale structuur van de apartheid. Blanke bewoners van buurten staan negatief tegenover gekleurde bewoners en er wordt veel gedaan aan fysieke bescherming als muren en hekken. Het in zich zelf terugtrekken leidde ook tot gated communities. (Lemanski, 2006)

Een van de belangrijkste fysieke factoren die genoemd worden als indicatie van toe-eigening is de hoogte van de gebouwen in een straat. Hoe hoger de gebouwen, hoe meer mensen in een straat kunnen wonen en hoe kleiner de sociale controle wordt vanwege het onvermogen om iedereen, of een groot gedeelte van de straat te kunnen kennen, en dus om vreemden te herkennen. Ook is de toegang tot en het uitzicht op de straat minder, wat de sociale controle nog verder belemmert. (Newman in Foley en Normoyle, 1988)

Verdedigbare ruimte valt onder de doctrine van het nieuwe urbanisme, een groeiende stroming onder de planners die stelt dat gemeenschapsgevoel bereikt kan worden door een juiste fysieke opbouw van de bebouwde omgeving. Ter vergelijking bij het begin van de vorige eeuw was deze stroming ook sterk aanwezig, wat onder meer heeft geleid tot Ebenezer Howard's The Garden Cities of Tomorrow. Talen (1999) heeft onderzocht in hoeverre de planningsdoctrine New urbanism, gesteund kan worden door de wetenschappelijke literatuur dit op dit punt bestaat. New urbanism probeert de ratio van privé en openbare ruimte in een woonwijk te veranderen, door bredere straten met stoepen, parken, huizen dicht bij de weg met veranda's aan de voorkant en kleine wijken met een duidelijk centrum en dergelijke, probeert een heterogene woongemeenschap op te bouwen, en gelooft in gemengde landgebruikfuncties waarbij wonen, werken en winkelen op kleine schaal wordt gemengd. Zo zouden de mensen meer met elkaar in contact komen en zouden er groepen van bewoners ontstaan. Talen (1999) gaat daarna in op wat een gemeenschapsgevoel is en in hoeverre ruimte een factor is in de intermenselijke netwerken. De droom van het New urbanism is die waarin een verbondenheid

op basis van ruimtelijke nabijheid wordt gecreëerd zoals deze vroeger ook aanwezig was. Toentertijd echter waren de transportmogelijkheden klein en de kosten ervan groot, een extensiever net van kennissen was moeilijk mogelijk. Onderzoek wijst uit dat tegenwoordig mensen contact zoeken met anderen op basis van gelijkenissen zoals gelijke leeftijd en economische graad van voorspoed. Mensen reizen door een stad om anderen zoals zij te ontmoeten. Dit idee wordt ook wel de community liberated genoemd, waarbij men aan de beperkingen van vroeger ontsnapt. De doctrine van het New urbanism stelt hier het begrip community lost tegenover, het gemeenschapsgevoel dat in deze wijken bestond gaat verloren. De oplossingen die zij hiervoor aandragen geven echter vooral een voordeel in het kwantitatieve aspect van menselijke contacten terwijl juist het kwalitatieve aspect vaak tot groepsvorming leidt. Talen(1999) gaat hierbij uit van een definitie van gemeenschapsgevoel die stoelt op de volgende elementen:

- gedeelde emotionele connectie
- gebondenheid aan een plaats
- lidmaatschap
- invloed
- bevestiging
- plaatsgevoel

Gedeelde emotionele connectie is een element dat de gebeurtenissen en uitjes die een groep meemaakt en gemeen hebben beschrijft. Hiermee wordt een gevoel van gedeelde geschiedenis, van wortels die binden bedoeld. De gebondenheid aan een plaats geeft aan hoe vast een persoon zich aan een woonplaats gebonden voelt, hierbij kan men denken aan een huur of een koophuis, de nabijheid van voorzieningen maar ook de aantrekkelijkheid van een wijk. Lidmaatschap gaat uit van het erbij mogen horen, van een groep met vast omlijnde grenzen, waar ieder lid voor werkt met een gedeeld symbolensysteem en emotionele veiligheid. Invloed wordt gedefinieerd als de mate waarin de leden aan de groepswaarden conformeren. Bevestiging houdt in dat de groep ook positieve waarde voor het lid heeft in die zin dat een wens of nood wordt vervuld door de groep. Plaatsgevoel is de individuele emotionele connectie met een plaats. Hier horen dus elementen bij die niet direct iets te maken hebben met anderen, of die juist zeer intensief beleefd worden in speciale groepsettings. Talen (1999) stelt tenslotte dat ruimtelijke indeling, zodra men socio-economische variabelen controleert alleen relevant is voor oppervlakkige contacten. (Talen, 1999) McMillan en Chavis (1986) schrijven over gemeenschapsgevoel en hoe het werkt in een ideale situatie. Gemeenschapsgevoel gaat uit van twee soorten gemeenschappen, de territoriale, gebaseerd op de clustering van huizen en dus bewoners in gebieden en wijken, en relationele, gebaseerd op de onderlinge banden tussen mensen. Deze twee velden overlappen elkaar. Verschillende connecties bestaan tussen de leden van een gemeenschap. Het gemeenschapsgevoel wordt dan ook gedefinieerd als: "Sense of community is a feeling that members have of belonging, a feeling that members matter to one another and to the group, and a shared faith that members' needs will be met through their commitment to be together." p. 4 McMillan en Chavis. Hieruit leiden zij de volgende elementen van gemeenschapsgevoel af:

- Gedeelde emotionele connectie
- Integratie en vervulling van noden
- Invloed
- Lidmaatschap

Gedeelde emotionele connectie is een element dat de gebeurtenissen en uitjes die een groep meemaakt en gemeen hebben beschrijft. Hiermee wordt een gevoel van gedeelde geschiedenis, van wortels die binden bedoeld. Integratie en vervulling van noden geeft aan dat een lid bepaalde noden met de groep gemeen heeft en dat de groep deze noden kan helpen lessen. De groep oefent ook invloed uit op een individueel lid, maar een lid ook op de groep.

Het laatste element is lidmaatschap, door tijd of moeite aan de groep te besteden voelt een lid dat hij of zij erbij hoort en het recht heeft om erbij te horen. Hier komen grenzen bij om de hoek kijken, mensen horen wel of niet bij de groep. Dit brengt een bepaalde mate van emotionele veiligheid met zich mee voor het lid. McMillan en Chavis geven een voorbeeld van een toepassing van groepsvorming, een ideaalbeeld. Dit gaat in op een groepje buurtbewoners die zich niet meer veilig voelen in hun wijk. Een organisator vanuit de overheid wil de buurt meer bijeenbrengen, gemeenschapsgevoel creëren. Daarom organiseert hij een bijeenkomst rond een gedeelde nood, om de juiste mensen aan te trekken, grenzen vast te stellen. De mensen die komen opdagen plannen methoden om de veiligheid te vergroten. De gedeelde bijeenkomsten en het werk dat zij erin steken zorgen voor een gevoel dat zij bij de groep horen en erbij mogen horen. De mensen beginnen voor elkaar's veiligheid uit te kijken en inbrekers worden eerder gepakt, wat de invloed van de groep aangeeft en een bevestiging is dat de groep de noden van een lid kan vervullen. (McMillan en Chavis, 1986)

De kapotte raam theorie stelt dat tekenen van sociale zowel als fysieke wanorde of ongeregelde heden, gebroken ramen, graffiti, vuil op straten, mensen die drinken op straat, een boodschap afgeven aan voorbijgangers en misdaad aantrekken omdat ervan uit wordt gegaan dat sociale controle in een dergelijke buurt laag is. Voor de bewoners van de buurt zelf geldt dit ook, dat wil zeggen hoe meer wanorde in hun buurt plaatsvindt hoe groter de angst voor criminaliteit is. Aan de andere kant melden bewoners meer wanorde als hun angst voor misdaad hoger is. Wanorde wordt door Sampson en Raudenbush (1999) als een verschijnsel gezien, soms maar niet altijd tegelijk voorkomend met criminaliteit maar over het algemeen een gevolg van dezelfde factoren, die zij identificeren als sociale cohesie en controle in een wijk en algemene armoede en gemengd landgebruik. Dit gemengde landgebruik verwijst naar een mix van woonbestemming en commerciële bestemmingen. (Sampson en Raudenbush, 1999)

Rol individu

In de tot nu toe besproken theorieën is de rol van het wel of niet conformeren van het individu onvoldoende naar voren gekomen. Deze agency maakt echter deel uit van de hoofdvraag. Daarom wordt hieronder de actor-netwerk theorie besproken en haar implicaties voor de rol van een individu in een groep waar hij of zij deel van uit maakt. De actor-netwerk theorie gaat in op de relaties tussen groepen onderling maar op individuen in een groep en de relaties tussen de verschillende actoren kunnen zowel onderling bindend als antagonistisch zijn.

De actor-netwerk theorie is een andere manier om naar groepsvorming te kijken. Een groep is dan een netwerk en een lid van een groep is een actor. De actor maakt het netwerk. Een actor kan ook een idee zijn of een ding, de actor-netwerk theorie maakt hier geen onderscheid in. Er is ook geen onderliggend theoretisch framework, dit framework is onderdeel van het netwerk voor zover het relevant is ervoor. Netwerken zijn als gevolg hiervan vloeibaar en inconstant. Dit geldt ook voor de actor, die kan groeien naar aggregaat van gelijkgezinden of beïnvloedt wordt door een nieuw onderdeel van zijn netwerk, een bepaald idee bijvoorbeeld en als gevolg daarvan zijn netwerk omlegt. Een netwerk is niet plaats of tijdgebonden, verschillende onderdelen van het netwerk kunnen duizenden kilometers gescheiden zijn, geografisch gezien. Er is ook geen netwerk onafhankelijk van de actor wiens ideeën het netwerk bepalen. Achterliggend dit netwerk is ook geen externe uitleg, bijvoorbeeld aan de hand van een theoretisch framework, het netwerk is de uitleg. (Latour, ...)

Een studie volgens de actor-netwerk theorie is gedaan naar huisartsen in Groot-Brittannië en hun rol in het uitstrijkjesnetwerk van de overheid. Met het uitstrijkjesnetwerk wordt dat gedeelte van de overheid bedoeld dat zich bezig houdt met de preventie van baarmoederhalskanker via geregelde uitstrijkjes van alle vrouwen tussen de 20 en 65. De huisartsen vervullen een belangrijke rol in dit netwerk omdat zij diegene zijn die hun patiënten vragen om het uitstrijkje, het monster afnemen en het opsturen naar een laboratorium voor analyse. Recentelijk is er een verandering gekomen in het overheidsbeleid, waar eerder de huisartsen bepaalden wie in de risicogroep viel en een uitstrijkje moesten laten maken zijn er nu quota gesteld door de

overheid. Als reactie hierop gingen de huisartsen hun rol in het netwerk herdefiniëren. Zij gaven grotere significantie aan de patiënt - arts relatie dan voorheen, en spraken hun twijfel uit over het systeem dat deze relatie negeert. Deze problematisering is een onderdeel van vertaling, een van de strategieën van de actor-netwerk theorie. Vertaling is een manier om een actor aan de kant van de vertaler te krijgen. Dit ronselen is een van de tactieken waardoor een actor-netwerk kan groeien. Door de rol van een andere actor te definiëren kan een tegenreactie ontlokt worden, een eigen definitie van de kant van die actor, soms in de vorm van tegengestelde discoursen. Een onderdeel bij actor-netwerk theorie is de rol van meerdere netwerken. De huisartsen in het bovenstaande voorbeeld zijn onderdeel van het uitstrijkjesnetwerk, maar hebben ook hun eigen veelomvattender huisartsen netwerk van waaruit zij kritiek uiten op het uitstrijkjesnetwerk, zonder echter de rol van het uitstrijkje an sich af te vallen. Mochten zij echter een marginalere rol in het uitstrijkjes netwerk gaan vervullen dan hebben zij hun eigen netwerk van waaruit zij het uitstrijkjesnetwerk kunnen 'verraden' door protest ertegen te organiseren. (Michael en Singleton, 1993) Een ander voorbeeld van het gebruik van actor-netwerk theorie is het debat rond dierproeven in de wetenschap. Hier komt ook de term kernset naar voren, een set van personen in de kern van een controverse. Deze personen of groepen hoeven niet aan dezelfde kant te staan en vijanden hebben vaak alleen met elkaar te maken in het debat over de controverse. Het doel van de studie is om deze twee begrippen, de kernset en actor-netwerk theorie met elkaar te verbinden. De kernset kent parameters, waardoor de leden ervan proberen de groep te definiëren maar ook af te bakenen. In het geval van dierproeven proberen de wetenschappers dan ook bepaalde groepen uit te sluiten van hun kernset, door hun definitie van die kernset. Groepen of personen die zich bijvoorbeeld gewelddadig gedragen in hun stellingname worden uitgesloten, zij worden gedemoniseerd als zijnde terroristisch en onstabiel. Maar de kernset wil ook een bepaalde mate van rationaliteit zien in het debat, waarbij ethiek niet als een emotioneel maar als een rationeel veld wordt gezien. Zij geven de voorkeur aan debatten met theologische, wettelijke of filosofische vertegenwoordigers van een kant van het debat omdat hun oordeel als onderbouwd en rationeel wordt gezien. Ook valse emotionaliteit wordt geschuwd. Hiermee wordt een onbegrip bedoeld in wat het welzijn van dieren inhoudt. Deze kernset wil zo een bepaalde vocale groep uitsluiten van het debat. Er is hier niet zozeer sprake van 'enrolment' het begrip uit de actor-netwerk theorie als van 'envelopment' waarbij uitnodigingen uitgaan voor een losse groep rond een controverse die een beperkt aantal stellingen rond die controverse accepteert als valide. (Birke en Micheal, 1994)

Een andere invloed op groepsvorming is het begrip gemeenschappelijke identiteit. Dit is geen synoniem voor cultuur, gemeenschappelijke identiteit is de identiteit van een specifieke gemeenschap, een groep. De leden van een groep delen deze gemeenschappelijke identiteit. Daarnaast hebben zij een eigen persoonlijke identiteit. In dit artikel is gekeken naar hoe protestgroepen niet alleen hun gezamenlijke agenda definiëren maar ook naar de manier waarop ze dat doen. Juist door de geschiedenis van protestgroepen voor hen zijn sommige soorten organisatie aantrekkelijker dan anderen. Feministische organisaties bijvoorbeeld zullen geen bureaucratische structuur aannemen, gebaseerd op consensus omdat dat een te grote verwijdering van hun eerdere aanpak zou zijn om nog geloofwaardig over te komen in de ogen van derden. (Jasper en Poletta, 2001)

3.7: Interacties in de publieke ruimte

Moser et al. (2002) suggereren dat het belang van de publieke ruimte als sociale plaats afneemt door de strakkere zonering naar functies van de stad of dorp en de gedwongen mobiliteit van de inwoners ervan die hierdoor veroorzaakt wordt. In een dichtbebouwde omgeving is natuurlijk meer interactie in de publieke ruimte dan in een minder dichtbebouwde omgeving, men komt elkaar simpelweg vaker tegen, maar deze interactie is vaak functioneel van aard, en niet direct sociaal of persoonlijk. (Moser et al., 2002)

Mensen passen hun gedrag aan, afhankelijk van hun positie in de publieke ruimte. Kennis van prettige of juist onveilige plaatsen wordt opgenomen in het gebruik van en gedrag in de publieke ruimte. Vaak komt dit neer op een vermijden van onveilige plaatsen zowel geografisch als geestelijk door het aannemen van een 'zij' en 'wij' mentaliteit. In deze mentaliteit kunnen mensen ook betekenis geven aan hun moraal en gemeenschapsgevoel, wat zich uit in wat zij als veilige of onveilige plaatsen beoordelen. (Brumley en Gotham, 2002)

Onveilige plaatsen verschillen ook per persoon, Day (2001) stelt dat zowel vrouwen als mannen vaker een plaats als onveilig beschouwen voor vrouwen dan voor mannen. Toch is statistisch bekeken de publieke ruimte voor een vrouw veiliger dan haar woning en vreemden veiliger dan bekenden. Dit imago heeft volgens Day veel te maken met de productie van stereotype beelden van vrouwelijkheid en mannelijkheid. In een plaats die als gevaarlijk wordt beschouwd zullen mannen stoerder handelen, of in elk geval geen angst tonen om indruk te maken op andere mannen of om gevaar juist af te wenden. Om dit imago op te houden is een tegenbeeld nodig, mannen voelen zich mannelijker als vrouwen zich vrouwelijker gedragen en hier wordt daar mee bedoeld dat ze zich zwakker opstellen in de publieke ruimte. De reden die mannen hier vaak voor geven is dat vrouwen fysiek zwakker zijn en meer te vrezen hebben in de publieke ruimte, ook vaak in de vorm van verkrachting. Day stelt dat deze feiten vaak worden overdreven, dat mannen vrouwen als zwakker beschouwen dan ze in werkelijkheid zijn, en dat beschermend gedrag van mannen ook een poging is om de stereotype zelfbeelden van zowel mannen als vrouwen te versterken. Het resultaat is dat vrouwen niet op plaatsen en tijden veilig over straat denken te kunnen en mannen wel. Ruimte is op verschillende tijden een andere plaats. (Day, 2001)

Mensen die men in de publieke ruimte tegenkomt zijn elkaar vaak niet bekend. De indruk die ze achterlaten is altijd in zekere mate gebaseerd op veronderstellingen of vooroordelen. Maar mensen affecteren ook bepaald gedrag om al van tevoren een bepaald imago bij de toeschouwer achter te laten, voordat deze zelf met aannames begint, zowel met onbekenden als met bekenden. Dit imago kan vals of echt zijn. Het verstaan van dit gedrag door de toeschouwer is niet altijd zoals men zich dat voorstelt en kan andere signalen doorgeven dan bedoeld. Wat vaak voorkomt is dat de toeschouwer het imago van de ander wil valideren door verbale acties (bewust uitgevoerd) te vergelijken met lichaamstaal. Er is de aanname door de toeschouwer dat men over de laatste weinig controle heeft. In tegenstelling daarop probeert men soms de lichaamstaal te manipuleren zodat deze overeenkomt met het gekozen imago. Goffman's (1959) observatie is echter dat de toeschouwer een voordeel heeft bij het beschouwen van lichaamstaal over de beschouwde. Het gedrag van alle participanten aan een ontmoeting, het imago dat ze willen afgeven, en het imago dat ze daadwerkelijk afgeven bepaald het karakter van de ontmoeting. Deze ontmoeting wordt verder bepaald, afgaande op het initiële imago (bij bekenden ook gebaseerd op al bekende informatie), in de meeste gevallen door een onuitgesproken consensus van normen en waarden en gevoelens, een soort van tonen van een gepast gezicht om niet uit de toon te vallen. Dit laatste is natuurlijk sterker in een ontmoeting van bekenden. (Goffman, 1959)

Dit geldt niet alleen voor lichaamstaal maar ook bij bepaalde gedragingen als roken. Rokers in de publieke ruimte nemen vaak niet-rokers aanwezig in diezelfde ruimte in acht.

Hoewel er spanningen kunnen ontstaan tussen de beide groepen over roken en roken steeds meer uit de publieke ruimte wordt verbannen is een van de belangrijkste bekrachtigingen van deze regel de consideratie van de rokers zelf om zich aan te passen aan wat fatsoenlijk geacht wordt door niet-rokers. Deze consideratie kan verschillende gradaties aannemen, dat wil zeggen kan niet roken in het bijzijn van niet-rokers zijn of simpelweg het in een andere kant blazen van de rook. Het wordt gezien als een strategie om risico's te verminderen, geen aanstoot te veroorzaken, en kan bijvoorbeeld verklaren waarom deze hoffelijkheid wel aan vreemden in de publieke ruimte maar niet aan familie wordt vertoond. (Poland, 2000)

Lichaamstaal in publieke ruimten waar geen directe interactie plaatsvindt stoelt nog sterker op vooroordelen omdat er vrijwel geen andere basis is om op te oordelen. Dixon et al. (2006) geven een voorbeeld hiervan in alcoholconsumptie op straat en de opinie van verschillende bewoners van de stad waar zich dit afspeelt. Vrijwel allen vonden de consumptie op straat niet passend in de publieke ruimte. Redenen die hiervoor werden gegeven waren de obstructie van de publieke ruimte voor anderen voornamelijk kwetsbaardere groepen door de drinkers en de aanblik van het fenomeen die onbeschaafd zou zijn. Dixon et al. geven aan dat hoewel het sentiment vrijwel unaniem is, de definitie van drinken op straat delicaat is. Niet allen die wel eens iets drinken in de publieke ruimte worden als aanstootgevend beschouwd. Alcoholisten en mensen die agressief of zeer uitbundig werden als gevolg van de alcohol en dat in de publieke ruimte uitleven werden aangehaald, en de meest gehoorde klacht was al het gebroken glas op straat als gevolg hiervan. In feite schijnt gebroken glas (van flessen of glazen) als metonym voor het drinken op straat te werken. (Dixon et al., 2006) Een metonym is een woord of uitdrukking die als vervanging wordt gebruikt voor iets waar het nauw aan verwant is. (Concise Oxford..., 2006) Herkenning van deze groepen op basis van lichaamstaal en uiterlijk was een belangrijk onderdeel geworden van de sfeer in de publieke ruimte, in het bijzonder in het Market Square in het centrum van de stad en werd aangehaald als zijnde een van de redenen van het toenemende verval van de stad. (Dixon et al., 2006)

Als mensen elkaar niet kennen maar wel vaker tegenkomen dan komen we op het concept van bekende vreemden; dat zijn mensen die we veel tegenkomen in de publieke ruimte. Mensen die we vaker tegenkomen maar waar we geen direct contact mee hebben, slechts waargenomen in de publieke ruimte. Desalniettemin is er toch een relatie tussen deze mensen. Er is een onuitgesproken overeenkomst om elkaar te negeren zonder daar negatieve implicaties aan te verbinden. Uitzonderingen op deze regel zijn in het geval van grote gebeurtenissen als aardbevingen en vloedgolven en een grote afstand van de normale plaats van ontmoeting (mensen die elkaar tegenkomen in de supermarkt in hun thuisstad en nu elkaar plotseling vinden op een ander continent). Sommige mensen, socio-metric stars genoemd, vallen op in een menigte en zijn daarom bekend aan een groot deel van de bevolking. Bekende vreemden ankeren plaatsgevoel op de plaats waar men hen tegenkomt. Wanneer een regelmatig waargenomen persoon ontbreekt op deze plaats dan wordt dit opgemerkt. Bekende vreemden komen vooral voor in steden, in een gemeenschap van minder dan 150 mensen voelen de bewoners de sociale verplichting elkaar te begroeten als men elkaar tegenkomt en kent men elkaar op zijn minst oppervlakkig. (Paulos en Goodman, 2004)

In een studie in Costa Rica wordt de materiële component van menselijke interactie benadrukt. De opbouw van de publieke ruimte, in het bijzonder hier een park, werd besproken aan de hand van een herinrichting van dat park. Oorspronkelijk was het park sterk begroeid met een lage graad van overzicht maar na een modernisatie die veel van de begroeiing weghaalde werden allerlei ongeoorloofde praktijken die altijd al in het park hadden plaatsgevonden veel zichtbaarder, met als gevolg dat gevoelens van onrust opdoken onder gebruikers van het park en de overheid actie ging ondernemen waar ze eerder niet actief met die plaats was bezig geweest. (Low, 1996)

Dourish en Harrison (1996) beargumenteren dat ruimtelijke eigenschappen juist niet veel met interactie te maken hebben, apart genoeg vanuit het perspectief van

computersoftware. Ontwerpers van software gebruiken vaak een structuur die gebaseerd is op werkelijke ruimte, een gedeelde ruimtelijke oriëntatie inherent aan gebruik van plaats in de echte wereld zoals hoog en laag, om hun sites of spellen duidelijker en begrijpelijker te maken, vooral diegenen met vele gebruikers tegelijkertijd, voorbeelden hiervan zijn chatrooms of online spellen als World of Warcraft. Volgens Dourish en Harrison echter is dit te simplistisch; verbinding en distinctie van een ruimte, dat wil zeggen in hoeverre een ruimte in een bestaand geheel, zowel ruimtelijk als sociaal, past en in hoeverre het uitstaat en eigen regels adapteert zijn belangrijker, maken het een plaats waar bepaalde dingen wel of niet gepast zijn. Niet-ruimtelijke locaties op het web kunnen namelijk wel gevoel van plaats hebben, zoals het algemeen geaccepteerd is in chatrooms dat een zin in hoofdletters schrijven gelijk staat aan schreeuwen in de realiteit. (Dourish en Harrison, 1996)

Een ander voorbeeld van vastgestelde regels wordt gegeven door Duneier en Molotch (1999), of liever een voorbeeld van hoe dergelijke regels worden gebroken. De plaats is de openbare ruimte in Greenwich Village, een wijk in New York waar vrouwen vaak, tegen hun zin, op straat worden aangesproken door mannen. Duneier en Molotch benadrukken vooral het verschil tussen status en ras, de vrouwen zijn vaak blank en hebben een modaal of hoger inkomen en de mannen zijn vaak zwart en leven van een minder dan modaal inkomen, zijn in feite vaak dakloos. Om deze statusverhouding te verbreken spreken de mannen op straat vrouwen aan, die niet of nauwelijks op hun woorden reageren hoewel hun bewoordingen zelf soms totaal onschuldig zijn. De vrouwen lopen sneller door en als ze antwoorden projecteren ze in die antwoorden desinteresse en een verlangen om verder te gaan. Maar de mannen reageren hier niet op, negeren in feite de subtext van de uitwisseling en blijven aandringen totdat de vrouwen buiten bereik zijn. De mannen krijgen de voldoening van het verstoren van de bedaardheid van de vrouwen maar alleen wel samen met grof en onbeleefd gedrag van de kant van de vrouwen. De vrouwen zijn angstig en niet op hun gemak, ook omdat het commentaar van de mannen vaak seksueel van inhoud is en voelen zich gedwongen om grof te zijn, waar ze zich later of tegelijkertijd dan weer schuldig over voelen. Duneier en Molotch merkten wel op dat zwarte vrouwen beter met dit soort commentaar konden omgaan, maar hadden onvoldoende data op dit vlak om daar iets uit op te maken. (Duneier en Molotch 1999)

Farrell (2005) deed ook een studie naar interacties met daklozen in de publieke ruimte maar was meer gefocust op woonwijken en regelmatig contact tussen bewoners en daklozen. Volgens hem zijn de woonwijken waar het meeste contact tussen bewoners en daklozen bestaat die in de transitieve ruimte, al dan niet op een doorlooprouten tussen faciliteiten of in de nabijheid van faciliteiten voor daklozen. Deze faciliteiten voor daklozen hadden in feite een verminderende invloed op de door de bewoners opgemerkte wanorde in de woonwijk. Angst voor daklozen was afhankelijk van een groot aantal factoren, maar de grootte van de daklozenpopulatie of blootstelling aan daklozen zijn daar niet bij. (Farrell, 2005)

3.8: Onderzoeksuitgangspunten

De in hoofdstuk één aangestipte onderzoeksvraag is de volgende: “Hoeveel invloed heeft een groepering, in dit geval specifiek gesteld een woongemeenschap, op het individu, in dit geval de bewoner?”. In hoofdstuk drie zijn een aantal aandachtspunten te benoemen die betrekking hebben op deze onderzoeksvraag. Deze zullen hieronder worden uiteengezet.

Een individu vormt en maakt deel uit van groepen in een brede zin omdat hij of zij daardoor een zelfbeeld creëert. Hij of zij maakt gebruik van plaatsen die gevormd zijn op basis van regels van een dominante groep en mits hij of zij daaraan voldoet past hij of zij in die groep. Op die manier is er sprake van een gelijkenis tussen hem en de andere groepsleden en is het altijd aanwezige schrikbeeld van de ‘ander’ een pas teruggedreven.

Een individu kan lid worden van een groep in de nauwe betekenis van het woord om aan een aantal voorwaarden en behoeften te doen die hieronder vermeld staan.

- gedeelde emotionele connectie
- gebondenheid aan een plaats
- lidmaatschap
- invloed
- bevestiging
- plaatsgevoel

Om invloed te behouden wordt gebruik gemaakt van grenzenbewaking, in de zin van ruimte, of in de zin van gedrag in die ruimte. Een extreem voorbeeld zijn de SODA's in Seattle waar verslaafden konden worden gearresteerd voor het simpelweg aanwezig zijn in een bepaalde ruimte. De bewaking van grenzen verschilt per ruimte. In thuisplaatsen is deze heel strikt aanwezig, in sommige openbare ruimtes is dit niet geval.

In transitieve ruimtes vinden vaak programma's plaats om 'de straat terug te nemen' van diegenen die haar onveilig maakten. De openbare ruimte wordt gezuiverd van ongewenste groepen in stedelijke vernieuwingsprogramma's waardoor ook armere mensen niet terug kunnen komen in de wijk omdat de huren en koopprijzen van de nieuwe gebouwen te hoog zijn. In deze programma's wordt ook vaak gebruik gemaakt van de gebroken raam theorie die stelt dat de angst voor en kans op misdaad hoger is als de publieke ruimte een sfeer van verval en verloedering uitademt. Het opknappen van de openbare ruimte is dan ook bijna altijd een onderdeel van het programma.

Stigma, het verwerpen van de status van een bepaalde groep mensen komt vaak voor in dergelijke programma's. De SODA's in Seattle werden al genoemd, maar ook in Engeland heerst er angst onder drugsverslaafden om in de openbare ruimte te injecteren opdat hun verslaving niet bekend werd aan de overige gebruikers van die ruimte. Zij wilden niet dat zij herkenbaar werden als drugsverslaafden en gingen de publieke blik uit de weg. Op dat moment is er sprake van stigmatisering.

Watt (2006) gaat in op sociale huurprojecten in Londen en de redenen achter de stigmatisering die hier in steeds grotere mate optreedt. Deze behuizingen zijn sinds jaar en dag de thuisbasis voor mensen met een lager dan gemiddeld inkomen. Opleiding en cultureel kapitaal waren moeilijk verkrijgbaar en de arbeidersklasse werd met ruwheid en onbeschaafdheid geassocieerd. Om toch een positief zelfbeeld te creëren werd fatsoen als norm aangehouden, gebaseerd op properheid en trots en moraal en aan deze richtlijnen werd strikt de hand gehouden. De laatste tijd zijn de leefomstandigheden moeilijk. Een baan voor een langere tijd aanhouden wordt steeds moeilijker en de beschikbare banen voor mensen met

een lage opleidingsgraad verdampen geleidelijk aan of worden onaantrekkelijker. Tegelijkertijd is de heterogeniteit van de wijk gegroeid en ook het verloop van de huizen. Studenten en immigranten zijn in steeds grotere getale aanwezig in de wijk. Dit leidt tot verwarring in de stereotypering van de arbeidersklasse, andere leefstijlen en gedragswijzen maken het moeilijk mensen in de fatsoenlijke of de onbeschaafde categorie onder te verdelen omdat mensen vaak symptomen van beide vertonen, ook wordt het steeds moeilijker om iedereen te kennen in de wijk vanwege een korte verblijfsduur. Bijgevoegd de rivaliteit om huizen en banen, en angst maakt een te groot deel uit van het gevoelsleven om niet althans deels toe te geven aan stigmatisering.

Een onderzoek naar de acceptatie van nieuwe bewoners van steden en dorpen stelt ook dat hoe meer sociaal-economische gelijkenis tussen gevestigd bewoner en niet-gevestigd bewoner hoe groter de acceptatie van de nieuwkomer is.

Het hierbovenstaande uittreksel gaat in op twee hoofdconcepten, groepsvorming en stigmatisering. Deze twee concepten raken elkaar, immers bij stigmatisering is vaak sprake van groepsvorming en groepsvorming kan stigma versterken. Om duidelijk een scheiding te maken tussen wat onder de twee verstaan wordt in dit onderzoek worden hieronder de voornaamste factoren besproken van zowel stigma en groepsvorming. De factoren zijn onttrokken aan de literatuur en worden ook als zodanig onderbouwd. Een lijst met bijbehorende invloeden en karakteristieken completeert elk concept. De eerste lijst gaat in op stigmatisering. Uit de literatuur volgens drie factoren verbonden aan stigmatisering. Dit zijn, de herkenbaarheid van de gestigmatiseerde groep, de kwetsbaarheid van het stigmatiserende individu/groep en de macht van de dominante stigmatiserende groep. We zullen beginnen met de eerste factor, de herkenbaarheid van de gestigmatiseerde groep. Link en Phelan (2001) geven aan dat de eerste stap van stigmatisering het labelen van verschillen is, iemand ziet er op een bepaalde manier uit en is daarom lid van een andere groep. Stereotypering, vaak van negatieve connotaties bij een groep, volgt. Deze herkenbaarheid van een individu is dus van belang voor stigmatisering, en hoe vaker men dat individu tegenkomt, of tekenen van hen tegenkomt hoe meer die herkenbaarheid groeit. De zuivering van de openbare ruimte waarbij men angst probeert te verminderen door de aanwezigheid van een groep op straat te verminderen wijst hier ook naar. De stigmatiserende groep probeert zich vaak af te zetten tegen de andere groep, door zich anders te kleden of te gedragen zoals Tani (2002) ondervond in Helsinki waar vrouwen 's avonds niet meer een tijdje stilstonden op straat uit angst als prostituee te worden gezien.

De kwetsbaarheid van de stigmatiserende persoon of groep is van belang bij de mate waarin hun stigma zich ontwikkelt. In de eerder genoemde stereotypering vindt volgens Takahashi (1997) ook sterk een associatie plaats met gevaar. Dit houdt zowel moreel gevaar als de angst voor besmetting, misdaad en non-productiviteit in. Stigma versterkt dus angst bij een persoon of groep. Maar door angst kan stigma ook versterkt worden zoals Watt (2006) aangeeft. Hij stelt dat in bepaalde arme wijken stress en angst voor banen, huizen en burens bijdragen aan het ontwikkelen van stigma in die wijken, met name door de arbeidersklasse die zich van oudsher in deze wijken vestigt. Sibley (1995) geeft aan dat stigma zich het sterkst ontwikkelt nabij de eigen woonplaats, omdat de aanwezigheid van een gestigmatiseerde groep daar als het meest bedreigend wordt ervaren. Als het stigma invloed heeft op de kernwaarden waar een samenleving zich op grondvest kan morele paniek ontstaan. In onderzoek naar morele paniek komt ook vaak de rol van de media naar voren. De media kunnen angst voeden bij een stigmatiserende groep maar de manier waarop dit gebeurt is afhankelijk van het individu. Dat wil zeggen, volgens Banks (2005), dat plaatsgevoel, sociale cohesie en de rol van de media in een huishouden stigmatisering kunnen beïnvloeden omdat deze drie factoren de kwetsbaarheid van het individu voor stigmatisering kunnen verhogen of verlagen. De manier waarop is echter complex en nog niet casuïstiek onderzocht.

De macht van de dominante stigmatiserende groep is per definitie groter dan die van de niet dominante groep. De dominante groep heeft bronnen en mogelijkheden die de gestigmatiseerde groep ontbeert of waarvan ze niet weet hoe die te gebruiken. Daardoor kan ook zuivering plaatsvinden, doordat de dominante groep eerder een eigen domein met meer of minder strikte grenzen heeft opgesteld waar de gestigmatiseerde groep niet welkom in is. In hoeverre de dominante groep deze zuivering kan en wil afdwingen is een kwestie van gradatie. In de SODA in Seattle is het goed gelukt, met de hangjongeren in Australische steden lukt dit minder. Als een domein gesloten grenzen heeft dan kan de angst voor het onbekende, ook een onderdeel van stigmatisering groeien. Maar een domein heeft gesloten grenzen omdat de scheiding van de groepen, een onderdeel van stigmatisering, zo groot is. Zo zet zich dus een vicieuze cirkel op. Hierbij moet een onderscheid worden gemaakt tussen enerzijds de kracht van de stigmatisering, als gevolg van tal van factoren en de macht van de dominante groep in de ruimte. Een machtige dominante groep kan ook in een domein met open grenzen bestaan, waarbij andere groepen welkom zijn. Maar als een machtige dominante groep een grote stigmatisering kent dan kan deze laatste wel meer toenemen door de grotere mate van scheiding tussen de groepen. Een ander effect van deze laatste situatie is het optreden van hegemonie. Hegemonie zoals uitgelegd door Gramsci (Litowitz, 2000) is het verinnerlijken van de waarden van de dominante groep, totdat het niet meer bij leden van deze en andere groepen opkomt om aan die waarden te twijfelen. Een voorbeeld hiervan is het onderzoek van Clark et al.(2007) naar drugsverslaafden in Londen. Een deelgroep van deze drugsverslaafden probeert de publieke ruimte te vermijden om niet te hoeven delen in de publieke perceptie van drugsverslaafden. Zij schamen zich voor deze status en proberen zich van ervan te dissociëren door bijvoorbeeld hun spuiten altijd goed op te ruimen. Dit omdat kinderen die zich aan spuiten verwonden een van de negatieve connotaties is van drugsverslaafden, een onderdeel van hun stereotypering in de ogen van de dominante groep in Londen.

De hierboven genoemde factoren kunnen gedistilleerd worden naar een opsomming met omstandigheden die stigmatisering beïnvloeden. Dit zijn de volgende:

- de zichtbaarheid van de gestigmatiseerde partij
- de staat van onderhoud van de fysieke omgeving waarin zowel de stigmatiserende als de gestigmatiseerde partij zich bevinden
- een rationele kritische instelling tegenover nieuws en verhalen 'van horen zeggen' over de gestigmatiseerde partij
- de mate waarin de media zich met de gestigmatiseerde partij bezig houdt
- de mate waarin onzekerheid en angst, ongeacht de bron hiervan, deel uitmaken van het gevoelsleven van een persoon
- het deel uitmaken van een stigmatiserende groep
- de macht van een stigmatiserende groep in de ruimte
- het hebben van kinderen
- in hoeverre een specifieke vorm van ruimtelijke overlast (bijv. rondslingerende injectienaalden) aan een gestigmatiseerde groep toe te schrijven is en aanwezig is in de openbare ruimte

Om tot een lijst voor stigmatisering te komen zijn ook een aantal aspecten van groepsvorming besproken. Deze aspecten en andere zullen hier verder worden uitgewerkt. Uit de bestudeerde literatuur kunnen er drie factoren worden achterhaald die spelen bij groepsvorming rond een bepaalde plaats. Dit zijn de oriëntatie van het sociaal-maatschappelijk netwerk, de relatie van een persoon tot bestaande actoren en het voorkomen van een gedeelde zorg of irritatie. De eerste factor is de oriëntatie van het eigen sociaal-maatschappelijke netwerk van een bepaald individu. Is dit sociaal-maatschappelijke netwerk voornamelijk plaatsgebonden of spreidt het zich uit over een groter geografisch gebied? Deze vraag is van belang in verband met de waargenomen trend van mensen om hun netwerken vooral op sociaal-economische gelijkenissen te baseren, in plaats van dit netwerk in hun directe omgeving te grondvesten. Dit

vanwege de toegenomen reismogelijkheden. Deze trend betekent dat de kans op het groeien van plaatsgebonden gemeenschapsgevoel ook kleiner is. Dit geldt minder bij die mensen die minder bewegingsvrijheid hebben, kinderen bijvoorbeeld of bejaarden.

De tweede factor gaat in op de actor-netwerk theorie. Deze theorie stelt dat een groep of netwerk gevormd kan worden door een bepaalde groep of actor en die actief anderen benaderd en in zijn groep probeert te krijgen of juist eruit probeert te houden. Dit onderscheid volgt uit de gemeenschappelijke identiteit van de actor en de parameters die gesteld worden voor de groep. De herkenbaarheid van de gemeenschappelijke identiteit verhoogt de kans dat de actor groeit. Onderzoek naar de rol van huisartsen bij een overheidsprogramma voor het maken van uitstrijkjes geeft aan dat huisartsen onderdeel zijn van meerdere netwerken. Als hun positie in het uitstrijkjesnetwerk ondermijnd wordt gaan ze meer de nadruk leggen op hun eigen huisartsen netwerk, zonder overigens het uitstrijkje an sich af te vallen. Via hun eigen netwerk kunnen zij ook protest tegen het uitstrijkjesnetwerk organiseren, hoewel zij dit vooralsnog niet doen. De onderdelen van groepsvorming die zorgen voor deelname aan een groep in nauwe zin, zoals eerder in 3.8 al aangegeven, zijn:

- gedeelde emotionele connectie
- gebondenheid aan een plaats
- lidmaatschap
- invloed
- bevestiging
- plaatsgevoel

De derde factor is het voorkomen van een gedeelde zorg of irritatie. Het is een veelvoorkomende factor bij NIMBY dat de bedreiging van een bepaalde plaats of ruimte zorgt voor groepsvorming in de omgeving daarvan om samen deze bedreiging te lijf te gaan. Ook stigma wordt sterker uitgedrukt als er sprake is van een bedreiging van gedeelde normen. De gedeelde zorgen kunnen zo groot zijn dat het gevoelde niveau van angst en stress stigmatisering en verwante concepten in de hand werkt.

Uit het hierbovenstaande volgt ook weer een lijst met invloeden en karakteristieken van groepsvorming rond een bepaalde plaats:

- oriëntatie van sociaal-maatschappelijk netwerken
- ruimtelijke mobiliteit
- herkenbaarheid van de gemeenschappelijke identiteit van aanwezige actoren
- aanwezigheid van plaatsgevoel
- aanwezigheid van gedeelde irritatie of zorg in de directe omgeving
- striktheid van de parameters van deelname aan een actor
- mate van sociaal-economische gelijkenissen in de omgeving
- de maatschappelijke invloed van het actor-netwerk en de manier waarop die wordt ervaren

Hoofdstuk 4: Gezichtspunten en aanpak

Zoals in hoofdstuk één is aangegeven zal hier de onderzoeksvraag geoperationaliseerd worden naar aanleiding van de verkenning uit de voorgaande hoofdstukken. In hoofdstuk vier wordt tevens ingegaan op de aanpak van analyse en reflectie. Het hoofdstuk gaat hierna in op de methoden van dataverzameling en verwerking die voor die analyse en reflectie worden gebruikt.

Onderzoeksvraag

In hoofdstuk één is de onderzoeksvraag gedefinieerd als: *“Hoeveel invloed heeft een groepering, op het individu? Of specifiek gesteld een woongemeenschap op een bewoner?”* Deze onderzoeksvraag is zeer breed. In hoofdstuk twee en drie is aangegeven dat de buurt waar groepsvorming kan plaatsvinden van belang is voor de ontwikkeling van een dergelijke invloed, vooral als het om probleemwijken gaat. Dit is één van de aspecten die van belang zijn om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Andere aspecten die van belang zijn worden hiernavolgend aangegeven.

Als de buurt, de aanwezige drugsverslaafden, programma's en opvangfaciliteiten onderzocht worden dan kunnen de onderstaande subvragen geformuleerd worden. Bij deze subvragen wordt van concreet naar abstract geredeneerd. In de sociaalruimtelijke analyse zijn verschillende vormen en mechanismen met betrekking tot deze invloed beschreven. Hierover is literatuur onderzocht, met een speciale nadruk op het verschijnsel van de stigmatisering dat bekeken wordt in de voorbeeldcase. Deze voorbeeldcase staat tot de meer abstracte onderzoeksvraag als een uitwerking en toepassing van een onderdeel van de eerder genoemde mechanismen, namelijk de stigmatisering. Maar al deze mechanismen zijn verwant, en stigmatisering is een wezenlijk onderdeel van het vormen van een gemeenschap, de afbakening als het ware, een lijn die des te stelliger wordt getrokken als de tijden slecht zijn, zoals uit hoofdstuk drie bleek. Aan het eind van hoofdstuk drie is een lijst gemaakt met factoren die de stigmatisering bij een persoon kunnen beïnvloeden, en deze factoren zullen bij elke persoon onderzocht worden. Dit levert de volgende subvragen op:

- Wie zijn de verslaafden in Oud-Woensel en Woensel-West?
- Is er een tendens zichtbaar van uitsluiting van verslaafden uit de openbare ruimte van de wijken Oud-Woensel en Woensel-West?
- Zijn er specifieke stigmatiserende groepen in deze wijken te herkennen?
- Op het moment dat een bewoner van een wijk niet stigmatiserend richting verslaafden optreedt, welke redenen zijn hiervoor dan aan te wijzen?
- Hoe verhoudt de casus zich tot de kenmerken van stigmatisering en groepsvorming?

Bij deze subvragen is het van belang dat hier niet gesproken wordt over een wijk die één woongemeenschap vormt waar elke bewoner deel van uitmaakt. Dit kan voorkomen, maar het is waarschijnlijker dat er losse groepen en groepjes bestaan die wel een ruimtelijke verwantschap binnen een bepaalde buurt delen. Hierbij kun je de vraag stellen in hoeverre deze groepjes stigmatiserend zijn en in hoeverre hun leden hierin delen?

Naar aanleiding van het bovenstaande kan de onderzoeksvraag als volgt afgebakend worden: 'In hoeverre wordt door dominante, ruimtelijk verwante groeperingen stigmatisering bedreven, en wijken individuen, als zijnde een lid van een stigmatiserende groepering, daar vanaf en voor welke soort redenen?'

Analyse

Het onderzoeksgebied wordt gevormd door twee wijken in Eindhoven, Oud-Woensel en Woensel-West waar stigmatisering tegen drugsverslaafden plaats kan vinden omdat deze aanwezig zijn in het gebied en er verschillende opvangfaciliteiten liggen. Ook liggen deze twee wijken in het wijkvernieuwingsprogramma van de Gemeente Eindhoven, wat betekent dat er veel informatie over bestaat. Drugsverslaafden worden in dit onderzoek gedefinieerd als langdurig verslaafden die al of niet dakloos zijn en zwerven, en zowel aan alcohol als andere drugs verslaafd kunnen zijn. Deze mensen vormen, in de publieke opinie, vaak een herkenbare groep. Al dan niet verslaafde prostituees worden uitgesloten van deze groep omdat zij een andere levenswijze aanhangen en er voor hen ook andere opvangfaciliteiten worden gerealiseerd.

Er zal geen grote groep bewoners bevestigd worden. Het onderzoek gaat om de positie van het individu in een gemeenschap. De aard en omvang van de gemeenschap kan verschillen en zo verschilt ook elk individu. De onderzoeksvraag gaat eigenlijk in op het delen van een wereldbeeld. Door het overnemen van waarden en normen van een groepering, door lidmaatschap, deel je in een wereldbeeld, zoals reeds in 3.8 werd vermeld. Die wereld is op dat moment misschien maar even lang als de straat waarin je woont maar het beeld daarvan wordt gedeeld. De mate waarin dit gebeurt is onbekend en het onderliggende mechanisme van dit onderzoek. Daarom wordt in het onderzoek uitgegaan van intersubjectiviteit. Dit is een wereldbeeld dat het delen van gedachtegoed onderkent en bevestigt, maar ook een wereldbeeld dat ervan uitgaat dat verschillende percepties mogelijk zijn. Dit wereldbeeld is de reden dat gekozen is voor interviews waarbij de inbreng van geïnterviewde leidend was. Om dieper op de positie van het individu in te gaan is geen groot aantal geïnterviewde bewoners nodig. Hoewel ieder mens uniek is, en dus tot op zekere hoogte uniek in de manier waarop hij of zij reageert op externe stimuli, er regels en concepten die hun gedrag beïnvloeden. Deze concepten vormen de kennis van de sociaalruimtelijke analyse en zij zijn bewezen. Het is daarom nodig om open te staan voor deze nuances. De epistemologie moet nauw zijn, de onderzoeker moet de geïnterviewde enigszins leren kennen willen de opvattingen en normen die deze persoon heeft duidelijk worden. Wat nu interessant is, is niet of bij voldoende provocatie deze concepten zichtbaar zijn in het gedrag van mensen, maar hoe een individu daarmee om gaat.

Methoden

De methoden die worden gebruikt om informatie te verzamelen over Oud-Woensel en Woensel-West zijn de volgende:

- interviews met bewoners van de wijk
- interviews met professionals die in de wijk werkzaam zijn
- statistische wijkgegevens

In de interviews met de bewoners van de wijk wordt gevraagd naar de kwaliteit van leven in de wijk, waar de bewoner zoal overlast van ervaart, wat hij of zij prettig vindt aan de wijk. Op basis van de antwoorden op die vragen wordt dieper op sommige aspecten ingegaan, dit verschilt per interview. De eerder in hoofdstuk vier genoemde thema's komen aan bod.

Interviews met professionals die in de wijk werkzaam zijn bestaan uit interviews waarin de professionals gevraagd worden naar hun werkzaamheden en de sterke en zwakke punten van de wijk, naar hun inzicht. Deze gesprekken onderscheiden zich met de interviews met de wijkbewoners doordat de inbreng van de geïnterviewde niet de belangrijkste leidraad was. De eerder in hoofdstuk vier genoemde thema's komen aan bod. De geïnterviewde professionals zijn de volgende: de wijkcoördinatoren van de gemeente voor de twee wijken, de politie, de verslavingszorg, vertegenwoordigers van de verschillende opvangcentra in de wijken, een vertegenwoordiger van het Veiligheidshuis (een stadsbrede projectmatige instelling vanuit de

gemeente georganiseerd voor de verbetering van de veiligheid in de stad) en een vertegenwoordiger van de gemeente die zich bezighield met het voorkomen van dakloosheid.

Statistische wijkgegevens omvatten een overzicht van de sociaal-economische en demografische kenmerken van de wijken en de lopende programma's die specifiek zijn voor die wijk.

Hoofdstuk 5: Wijkvernieuwing in Eindhoven

5.1: Inleiding

Om de (aangepaste) onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden is eerst de beantwoording van de onderstaande vragen benodigd. Deze zijn geïntroduceerd in hoofdstuk vier. Deze vragen worden beantwoord in dit hoofdstuk met gebruikmaking van de in hoofdstuk vier aangegeven methoden. Bij elke vraag wordt aangegeven welke methoden gebruikt zijn om de vraag te beantwoorden.

- Wie zijn de verslaafden in Oud-Woensel en Woensel-West?
- Is er een tendens zichtbaar van uitsluiting van verslaafden uit de openbare ruimte van de wijken Oud-Woensel en Woensel-West?
- Zijn er specifieke stigmatiserende groepen in deze wijken te herkennen?
- Op het moment dat een bewoner van een wijk niet stigmatiserend richting verslaafden optreedt, welke redenen zijn hiervoor dan aan te wijzen?
- Hoe verhoudt de casus zich tot de kenmerken van stigmatisering en groepsvorming?

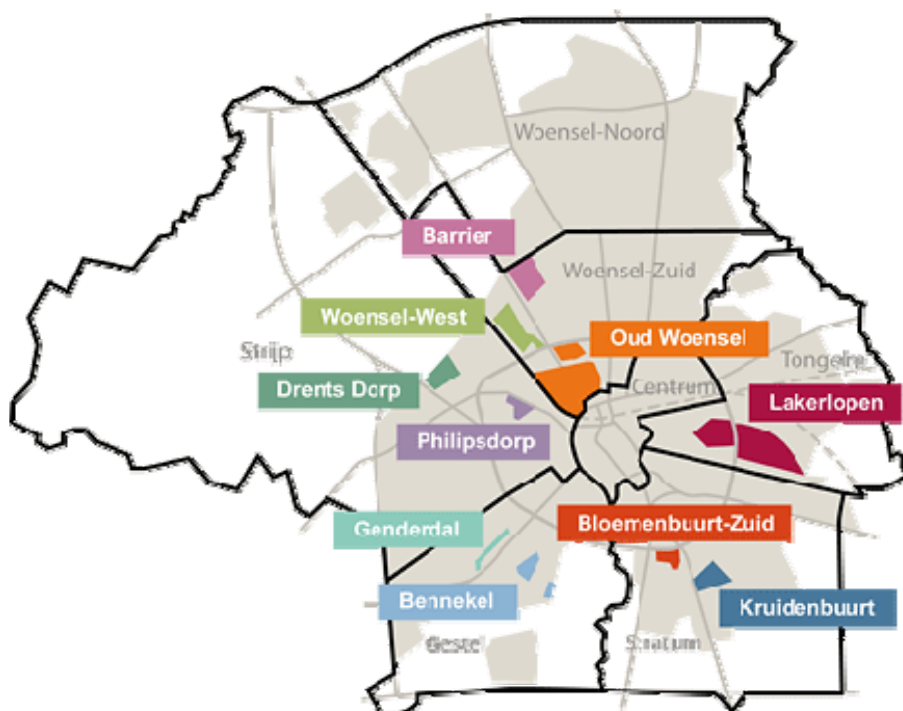

Fig.1 Overzicht wijkvernieuwingsprojecten in de gemeente Eindhoven.
Bron www.wijkvernieuwing eindhoven.nl

5.2: Identiteit drugsverslaafden

In onderdeel 5.2 wordt geprobeerd antwoord te geven op de vraag: Wie zijn de verslaafden in Oud-Woensel en Woensel-West? In de twee wijken zijn verschillende opvangfaciliteiten. De doelgroep van deze faciliteiten verschilt. Hieronder is een overzicht aangegeven. Dit overzicht is verkregen uit data verstrekt door de gemeente. In 5.2 wordt ook ingegaan op de interviews met professionals die in de wijken aanwezig zijn.

Fig. 2: De rode stip is de locatie van 't Hemeltje
De paarse stip is de locatie van het centrum van het Leger des Heils
De roze stip is de locatie van de nachtopvang van St-Neos

Stichting Diaconaal Centrum 't Hemeltje

Het Diaconaal Centrum is een initiatief van verschillende kerken en Katholieke parochies in Eindhoven. Hun doel is een inloophuis waar aan iedereen die daar behoefte aan heeft aandacht en desgewenst hulp geschonken kan worden, maar ook een ontmoetingsplaats in de buurt. Zij willen het sociaal contact herstellen dat zij als een onderliggende motivatie in het leven zien. Door dit contact kunnen mensen beter met hun problemen omgaan. Bij activiteiten kan gedacht worden aan warme maaltijden of een schildercursus, terwijl hulpverlening kan bestaan uit het uitleggen van een ingewikkeld formulier of een praatje. Er is geen sprake van een expliciet uitdragen van pastoraal gedachtegoed en ook geen zorgverleningstraject. Er wordt dan ook niet gesproken van cliënten maar van gasten. Qua opbouw is het Diaconaal Centrum een professioneel aangestuurde vrijwilligersorganisatie, dus met een of twee coördinatoren die een aantal vrijwilligers aansturen. Relaties met plaatselijke overheden worden onderhouden, ook omdat deze deels geldverstrekker zijn. (www.dceindhoven.nl)

Leger des Heils

Het Leger des Heils is een religieuze instelling die met als uitgangspunt de Bijbel hulp en ondersteuning aan zwakke groepen in de samenleving wil geven. Het Leger wil armoede, zowel materieel als sociaal tegengaan. Ook de leefbaarheid en veiligheid in buurten is een aandachtspunt. Hiervoor zijn een aantal stichtingen in het leven geroepen waarvan de Stichting Leger des Heils Welzijns- en Gezondheidszorg werkzaam is in het casusgebied.

Het Leger des Heils schenkt aandacht aan alle mensen die nergens anders terecht kunnen. Zij geven aan dat dit een groep van 5 a 10% van de bevolking is. Zij wil dan ook zeer laagdrempelig zijn, en draagt uit op uiteenlopende terreinen deskundigheid te bezitten zodat hulp kan worden geboden aan mensen met een complexe problematiek.

Om laagdrempelig te kunnen zijn wordt ontschot gewerkt, hulp en zorg gecombineerd binnen groepen en vestigingen in een buurt. Ook indicaties van ziekte of problematiek kunnen later gemaakt worden als de situatie dat vraagt. De opvattingen en wensen van de hulpvrager staan voorop in een behandelingsregime, niet de deskundigheid van de hulpverlener. In samenwerking met andere stichtingen van het Leger wordt ook sociale en geestelijke hulp geboden, in de zin van pastorale zorg of maaltijdprojecten. De geloofsboodschap wordt uitgedragen onder hulpzoekenden. (www.legerdesheils.nl)

Nachtopvang St Neos

Neos is een overkoepelende organisatie in Eindhoven voor de zorg aan daklozen, verslaafden en mensen met huiselijke problemen. Zowel een laagdrempelige nachtopvang als een begeleidingstraject maken hier deel van uit. Neos is ook op zoek naar een oplossing voor alle aspecten van het probleem dat een cliënt heeft. Hierbij geldt het principe wonen-werken-welzijn. In het casusgebied, of eigenlijk daar net buiten gaat het om een nachtopvang voor daklozen. (www.st-neos.nl)

Deze drie instituten hebben vestigingen in of net buiten de twee doelwijken liggen. Verder is in het gebied het bedrijf Novadic-Kentron actief.

Novadic-Kentron

Het bedrijf Novadic-Kentron is de aanbieder van zorg op het gebied van drugsverslaving in Noord-Brabant. Zij is dan ook werkzaam in het casusgebied. Hieronder staat vermeld wat haar insteek, aandachtspunten en aanpak behelzen. Novadic-Kentron onderschrijft de biopsychosociale aard van verslaving als ziekte zoals beschreven in 3.1. Zij willen dan ook zowel maatschappelijk, psychologisch als biologisch hulp bieden. Hiertoe hebben zij ook wetenschappelijk medewerkers in dienst om zelf onderzoek te kunnen verrichten en een positie als expertisecentrum te kunnen innemen.

Novadic-Kentron biedt hulp aan verslaafden en de directe omgeving van de verslaafden, in de zin van familie en gezin. Zij willen zo integraal mogelijk te werk gaan, door ook hulp en verbeterprogramma's aan de omgeving te bieden zodat als de verslaving niet kan worden opgelost er maatschappelijk wel beter mee kan worden omgegaan. Er wordt dan ingezet op beheersbaarheid, zowel voor cliënt als omgeving. Daarom wordt ook samengewerkt met derden als politie, gemeente en de school om verslaving zowel aan te pakken als preventief op te treden. Signalering en informatisering gaan daarbij hand in hand. Beleid wordt naar buiten toe gecommuniceerd en er bestaan interne en externe cliëntvertegenwoordigers. Overigens is ook de verslavingszorg gebonden aan de vrije marktwerking die de wmo- en awbz-zorg als geheel treft. (www.novadic-kentron.nl)

Novadic-Kentron heeft de grootste spreidingsgraad in de stad Eindhoven omdat zij ook buiten haar vestigingen actief is. Er is gesproken met twee outreachend medewerkers van Novadic-Kentron die twee doelen hebben, hulpverlening aan verslaafden en een klankbord zijn

voor buurtbewoners die overlast van verslaafden ondervinden. De medewerkers zijn nog niet lang in de wijk aanwezig en hebben hun tijd voornamelijk besteed aan het bekend raken met hun doelgroep. Zij geven aan de groep verslaafden in te delen in drunkies en polygebruikers. Drunkies zijn alleen verslaafd aan alcohol, polygebruikers nemen meerdere soorten drugs in. In Woensel vindt men vooral drunkies omdat de polygebruikers opvangmogelijkheden met gebruikersruimtes hebben in het centrum en bij Tongeren. De dak- en thuislozen die vooral alcohol drinken hebben minder geld nodig omdat alcohol goedkoper is dan drugs. Maar omdat ze niet mogen drinken in de verschillende opvangfaciliteiten in de stad, er bestaat ook geen gebruikersruimtes voor alcohol en ze mogen niet drinken in gebruikersruimtes voor polygebruikers, doen ze dit in de openbare ruimte. De politie controleert daarop. In Oud-Woensel is een alcoholverbod in de openbare ruimte. De groep polygebruikers in Eindhoven wordt geschat op 100 tot 150. De groep drunkies beslaat alleen in Woensel 70 tot 80 man en is dus aanzienlijk groter. Verder is er een groep dakloze illegalen in de stad. De opvang van het Leger des Heils stelt dat er volgens de officiële telling 940 daklozen in Eindhoven zijn maar dat dit getal waarschijnlijk hoger ligt omdat het uitgaat van diegenen met een daklozenuitkering. Dit zijn sowieso alleen die mensen die legaal in Nederland zijn en in de gemeente staan ingeschreven. Tegelijkertijd wordt er veel gereisd door daklozen. De opvang van het Leger des Heils heeft 30 plaatsen en is open voor iedereen. Ze merken dat de mensen om 9 uur beginnen te arriveren, en hun opvang is in de ochtend open vanaf tien uur. Ze geven aan dat er een driehoeksroute bestaat waarlangs de daklozen zich begeven. Van de nachtopvang van St Neos naar hun inloophuis en dan in de middag (ze sluiten om twee uur) naar het inloophuis 't Hemeltje. De meeste mensen die hier binnenkomen zijn mannen. Er is een speciale opvang aan de Groenewoudseweg voor prostituees. De nachtopvang van St Neos biedt onderdak aan 30 dak en thuislozen in de zomer en 40 in de winter. Er zijn geen vaste plaatsen, die het eerst komt, het eerst maalt. Er is behoefte aan meer plaats maar de gemeente wil liever een gestructureerde opvang waar de bezoekers ook in een traject zitten. Bij St Neos zit ongeveer eenderde van de mensen in een begeleide dagbesteding. Bij hen komt vooral de 'gemiddelde dakloze', mensen zonder huisvesting, met schulden en licht gebruik of lichte verslaving aan alcohol en cannabis en ook wel vaak psychische problemen. Het zijn meest mannen van gemiddeld veertig jaar oud. Mensen zonder begeleide dagbesteding zwerven zelf wat rond en komen ook wel in de inloophuizen in Oud-Woensel. Deze mensen hebben vaak wat meer problemen. Vijftig procent in de opvang heeft een daklozenuitkering. De mensen van 't Hemeltje stellen dat hun opvang voor dak- en thuislozen is. Op het moment dat mensen duidelijk gebruikt of gedronken hebben komen ze er niet in. Ze zeggen dat de meeste dak en thuislozen op de een of andere manier verslaafd zijn. De meeste zijn mannen. Prostituees zo stelt een medewerker van de gemeente zijn minder vaak dakloos, ook omdat zij zich ook wel via een alleenstaande man een huis verschaffen. De interviews waar deze data vandaan komen zijn bijgevoegd in Bijlage 1.

Samenvattend kan worden gezegd dat er een overlap bestaat tussen daklozen en verslaafden, omdat de meeste daklozen licht drugs gebruiken. De 'zwaardere' gevallen, mensen die langer dakloos zijn en zwaarder verslaafd, hebben meest een vrije dagbesteding. In Woensel zijn de meeste verslaafden verslaafd aan alcohol. Er zijn ongeveer 70 a 80 drunkies in Woensel. In Eindhoven als geheel zijn 940 (officiële telling) daklozen. De schatting is, op basis van de aantallen in St Neos zonder daklozenuitkering (50% van een constant ronderende populatie) en de grote hoeveelheid illegale daklozen dat deze telling verdubbeld kan worden. De meeste zijn mannen. Deze lopen in een driehoeksroute tussen de twee wijken. Al dan niet verslaafde prostituees vormen een andere groep, waar weinig tot geen overlap mee bestaat.

5.3: Tendens tot uitsluiting

In onderdeel 5.3 wordt geprobeerd antwoord te geven op de vraag: Is er een tendens zichtbaar van uitsluiting van verslaafden uit de openbare ruimte van de wijken Oud-Woensel en Woensel-West? Om deze vraag te kunnen beantwoorden is het nodig om te weten wat er zich in het verleden heeft voorgedaan. Zijn er verslaafden uitgesloten en hoe heeft zich dat voorgedaan? Ook het beleid waaruit deze voorvallen eventueel voortkwamen is van belang. Om deze dingen in hun context te kunnen zien is echter eerst een introductie in de wijken zelf van belang. In hoofdstuk twee is gesproken over probleemwijken waar veel opvangfaciliteiten voor drugsverslaafden worden neergezet en over het vele verzet dat hier vaak bij komt kijken. In hoofdstuk twee en drie is aangegeven dat de aanwezigheid van drugsverslaafden in het straatbeeld in allerlei situaties als overlast wordt betiteld. Het is interessant om te zien of de wijken Oud-Woensel en Woensel-West ook onder de noemer probleemwijk kunnen worden geschaard; dit om een kader te kunnen stellen voor de aard van het gemeenschapsgevoel in de wijk. Stigmatisering wordt immers beïnvloed door gemeenschapsvorming. Eerst zal gekeken worden naar de opbouw van de twee wijken. Daarna zal iets gezegd worden over de methoden van ordehandhaving en de programma's die in de wijken spelen. Als laatste zullen data verstrekt door de gemeente en interviews met professionals werkzaam in de wijken aan de orde komen.

Woensel-West

Woensel-West, ook wel bekend als Groenewoud, ligt naast het centrum van Eindhoven, vlak bij het trein- en busstation. Het wordt afgegrensd door de Boschdijk in het oosten, de spoorlijn in het westen, de Ring in het zuiden en bedrijventerrein Vredeoord in het noorden. Het oppervlak van de wijk Woensel-West beslaat 67 hectare. (Buurtmonitor, www.eindhoven.buurtmonitor.nl)

Foto 8: luchtfoto van Woensel-West

Opbouw wijk

Woensel-West had in 2007 4.204 bewoners. Hiervan waren er 745 Turks, 123 Marokkaans, 84 Surinaams en 86 Antilliaans. Er liggen 1.827 woningen waarvan 1.374 huurwoning zijn en 453 koopwoning. 1.260 woningen in Woensel-West zijn gebouwd voor het jaar 1945. De bevolking kent 670 personen in de categorie 0-14, 3.260 in de categorie 15-64, en 274 bewoners in de categorie 65+. 3.493 van de bewoners van de wijk leven in gezinsverband. (Buurtmonitor, www.eindhoven.buurtmonitor.nl)

Voorzieningen

Woensel-West heeft een Bedrijfspunt waar onderlinge coördinatie tussen kleine ondernemers en andere partijen plaatsvindt. Ook is sprake van nieuwbouw van een SPILcentrum. Dit is een basisschool met geïntegreerde gymzalen en buurtcentrum. Speelgelegenheden met kleine voetbalveldjes zijn aangelegd. Ook is er een winkelgebied. Het voorzieningenpeil was in 2005 niet goed. Vooral het basisonderwijs werd als onder de maat ervaren, samen met de speelgelegenheden en andere voorzieningen voor jongeren. Ook is er een buurtinformatiewinkel aanwezig waar men informatie over het leven in de gemeente en de wijkvernieuwing in de buurt kan verkrijgen. (Leefbaarheid en Veiligheid..., 2006)

Verenigingen

Qua algemene buurtgebonden verenigingen kent Woensel-West de Stichting Woensel West, een actieve vereniging die ook meewerkt aan de wijkvernieuwingprojecten. (www.woensel-zuid.nl)

Veiligheid, klachten, bekeuringen

De gemeente Eindhoven brengt een Veiligheidsmonitor uit, waarin zij onder andere de zogenaamde wijkvernieuwinggebieden vergelijkt met de resultaten van de overige wijken in Eindhoven. De wijkvernieuwinggebieden zijn wijken waar de gemeente speciale aandacht aan besteedt, Woensel-West is er een van. Hierin worden subjectieve veiligheid alsmede beleving van de woonomgeving aan de kaak gesteld per wijk. Allereerst zullen de scores van Woensel-West vergeleken worden met de overige wijkvernieuwinggebieden, daarna zal een perspectief naar het Eindhovens gemiddelde worden geboden. Overigens zijn de in het hiernavolgende aangehaalde scores uit het jaar 2005. Sinds die tijd zijn er verscheidene projecten en programma's opgesteld en uitgevoerd die verandering kunnen hebben gebracht in de scores. Ook zijn de klachten misdaden en misdrijven per wijk weergegeven.

Voor de wijk Woensel-West beslaat de subjectieve veiligheid een percentage van 54,6% dat zich wel eens onveilig voelt, en 52,9% voelt zich onveilig in de eigen buurt. Men voelt dat vooral veel vermogensdelicten voorkomen in de wijk, persoonlijke dreiging komt minder voor. Wat betreft verloedering en overlast, verloedering wordt gedefinieerd als fysieke of ruimtelijke overlast, en overlast als de sociale component. Voor verloedering wordt een score van voorkomen gegeven, nul als men van mening is dat een item als rommel op straat in het geheel niet voorkomt en 10 als men van mening is dat het heel vaak voorkomt. Hetzelfde gebeurt voor overlast. Woensel-West heeft de hoogste score wat verloedering betreft een 5,2 (dezelfde overigens als het naburige Oud-Woensel) en ook de hoogste score wat overlast betreft 4,6, deze score deelt het met Drents Dorp (zie fig. 1). De beleving van de wijk is weergegeven met twee rapportcijfers, een voor de beleving van de eigen woning, en een voor de wijk als geheel. In Woensel-West is dit een 6,6 voor de eigen woning en een 5,6 voor de wijk in het geheel. Binnen het geheel van de wijkvernieuwinggebieden zijn dit de slechtste scores. Als laatste wordt hier ingegaan op de objectieve veiligheid. Deze is weergegeven in percentages van de bevolking die slachtoffer zijn geworden van bepaalde categorieën misdrijven en misdaad. Deze categorieën zijn (pogingen) tot inbraak, Woensel-West had een percentage van 14,3% op dit vlak, bestaande uit autocriminaliteit met een aandeel van 31,9%, fietsendiefstal 21,8%, geweldsdelicten 6,7% en voor vernielingen 13,4%. Wat betreft objectieve veiligheid scoort Woensel-West beter dan voor subjectieve veiligheid. Vergeleken met de

andere wijkvernieuwingsgebieden heeft het voor geen enkele categorie de slechtste score, en slechts op de categorie fietsdiefstal de een na hoogste.

Zoals eerder aangegeven zullen nu vergelijkingen worden getrokken met het geheel van de Eindhovense wijken. De subjectieve veiligheid in Eindhoven gemiddeld is positiever dan in de wijkvernieuwingsgebieden gemiddeld, zo'n tien procent minder van de bevolking voelt zich bedreigd. Voor de buurten buiten de verbeteringsprogramma's ligt deze waarde gemiddeld nog eens vijf procent lager. Verloedering wordt uitgedrukt in een score waar tien betekent dat verloedering heel vaak wordt opgemerkt en bij nul helemaal niet. Bij het gemiddelde van de wijkvernieuwingsgebieden is deze score 1,4 punt hoger dan bij het gemiddelde van Eindhoven als geheel. De overige niet wijkvernieuwingswijken liggen een tiende onder het Eindhovens gemiddelde. Wat betreft overlast wordt dezelfde indeling gebruikt. Hier is het verschil van geheel Eindhoven en de wijkvernieuwingsgebieden één punt en de overige, niet wijkvernieuwingswijken van Eindhoven liggen zestiende onder de score van Eindhoven als geheel. De beleving van de eigen woning en buurt in rapportcijfers uitgedrukt geeft voor de beleving van de eigen woning een cijfer waarbij het gemiddelde van de wijkvernieuwingsgebieden een half punt onder Eindhoven als geheel ligt als gemiddeld dat ligt, de overige buurten liggen gemiddeld twee tienden boven Eindhoven als geheel. De algemene beleving van de eigen wijk ligt gemiddeld in heel Eindhoven zeven tiende boven deze beleving in de wijkvernieuwingsgebieden. De overige buurten liggen gemiddeld drie tiende boven Eindhoven als geheel. Alleen bij het percentage van de bevolking dat slachtoffer van vernielingen is geworden is een groot verschil zichtbaar tussen de verschillende gemiddeldes. Hier ligt het gemiddelde percentage van de wijkvernieuwingsgebieden drie procent hoger dan in Eindhoven als geheel. Overigens was een dergelijk verschil in 2001 ook zichtbaar wat betreft het slachtofferschap van poging tot inbraak. (Leefbaarheid en Veiligheid..., 2006)

Oud-Woensel

Oud-Woensel, ook wel bekend als Hemelrijken, ligt in het centrum van Eindhoven grenzend aan de wijk Woensel-West, vlak bij het trein- en busstation. Het wordt begrensd door de wegen Fellenoord in het zuiden, de Veldmaarschalk Montgomerylaan in het oosten, de Pastoriestraat en Kronehoefstraat in het noorden en de Boschdijk in het westen. Het oppervlak van de wijk beslaat 130 hectare. (Buurtmonitor, www.eindhoven.buurtmonitor.nl)

Foto 9: Luchtfoto van Oud-Woensel

Opbouw wijk

Oud-Woensel had in 2007 9.470 bewoners. Hiervan waren er 688 Turks, 259 Marokkaans, 199 Surinaams en 172 Antilliaans. Er liggen 4.664 woningen waarvan 3.553 huurwoning zijn en 1.111 koopwoning. 2.386 van de woningen zijn gebouwd in de periode 1970-1999. De bevolking kent 913 personen in de categorie 0-14, 7.355 in de categorie 15-64, en 1.202 bewoners in de categorie 65+. 4.143 van de bewoners van de wijk leven in gezinsverband. In Oud-Woensel leven relatief veel studenten, 1 op de 9 inwoners. Dit is vier keer meer dan het Eindhovens gemiddelde. Het inkomen is minder dan gemiddeld in Eindhoven, de helft van de bewoners heeft een minder dan modaal inkomen en een derde geeft aan moeite te hebben met het rondkomen. (Buurtmonitor, www.eindhoven.buurtmonitor.nl)

Voorzieningen in de wijk

Er is een winkelcentrum met een markt, er lopen buslijnen en er zijn pinautomaten. In Oud-Woensel zijn recentelijk twee SPILcentra geopend, De Driestam en Fellenoord. Deze centra herbergen ook basisscholen. Er zijn twee publieke vrijetijdsaccommodaties, gemeenschapshuis Santa Maria (deze wordt binnenkort gesloten) en buurtcentrum Woensel-Zuid. Ook is er een buurtinformatiewinkel (J) ouw Woensel, waar men informatie kan verkrijgen over het leven in de gemeente en de wijkvernieuwing in de buurt. (Buurtmonitor, www.eindhoven.buurtmonitor.nl)

Verenigingen

In Oud-Woensel zijn, qua algemene buurtgebonden verenigingen, actief:

Lim-it in de wijk Limbeek in Oud-Woensel is dringend op zoek naar actieve leden.

Lijmbeek Online is een forum voor wijkbewoners waar activiteiten worden aangekondigd en mensen in de wijk met elkaar kunnen praten. Er is achterstallig onderhoud, de laatste update was in 2006.

Vereniging Oud-Woensel is opgericht op advies van de gemeente om een overkoepelend orgaan te zijn voor de wijk(werk) groepen in de wijk Hemelrijken. Deze groepen zijn:

- Hemelrijken e.o.
- Vredesplein e.o.
- Straatvereniging Willem Barentzstraat
- Bewonersvereniging de Vriesstraat
- Bewonersvereniging Stadshof hemelryck
- Stichting buurtcomité weteringstraat e.o.
- Kruisstraat/wijkoverleg senioren woensel-zuid
- VVE nieuwe fellenoord

Winkelhart Oud-Woensel, een winkeliersvereniging die is opgericht om sterker te staan bij de wijkvernieuwingsprojecten van de gemeente en hier een gesprekspartner bij te zijn. Zij zijn actief in het winkelgebied bij de Kruisstraat en de Woenselse Markt.

Verder bestaat er de website Woensel Zuid die algemene informatie over het gebied geeft. (www.woensel-zuid.nl)

Veiligheid, klachten, bekeuringen

De gemeente Eindhoven brengt een Veiligheidsmonitor uit, waarin zij onder andere de wijkvernieuwingsgebieden vergelijkt met de resultaten van de overige wijken in Eindhoven. Hierin worden subjectieve veiligheid alsmede beleving van de woonomgeving aan de kaak gesteld per wijk. Allereerst zullen de scores van Oud-Woensel vergeleken worden met de overige wijkvernieuwingsgebieden, daarna zal een perspectief naar het Eindhovens gemiddelde worden geboden. Overigens zijn de in het hiernavolgende aangehaalde scores uit het jaar 2005. Sinds die tijd zijn er verscheidene projecten en programma's opgesteld en uitgevoerd die verandering kunnen hebben gebracht in de scores. Ook zijn de klachten misdaden en misdrijven per wijk weergegeven.

Voor de wijk Oud-Woensel beslaat de subjectieve veiligheid een percentage van 43,4% dat zich wel eens onveilig voelt, en 38,8% voelt zich onveilig in de eigen buurt. Men voelt dat vooral veel vermogensdelicten voorkomen in de wijk, persoonlijke dreiging komt minder voor. Voor verloedering wordt een score van voorkomen gegeven, nul als men van mening is dat een item als rommel op straat in het geheel niet voorkomt en 10 als men van mening is dat het heel vaak voorkomt. Hetzelfde gebeurt voor overlast. Oud-Woensel heeft de hoogste score wat verloedering betreft een 5,2 (dezelfde overigens als het naburige Woensel-West) en de een na hoogste score wat overlast betreft, 4,1. De beleving van de wijk is weergegeven met twee rapportcijfers, een voor de beleving van de eigen woning, en een voor de wijk als geheel. In Oud-Woensel is dit een 6,6 voor de eigen woning en een 6,0 voor de wijk in het geheel. De score van de beleving van de eigen woning is de laagste binnen het geheel van de wijkvernieuwingsgebieden. Als laatste wordt hier ingegaan op de objectieve veiligheid. Deze is weergegeven in percentages van de bevolking die slachtoffer zijn geworden van bepaalde categorieën misdrijven en misdaad. Deze categorieën zijn (pogingen) tot inbraak, Oud-Woensel had een percentage van 14,7% op dit vlak, voor autocriminaliteit was dit 34,1%, fietsendiefstal 20,9%, geweldsdelicten 7% en voor vernielingen 19,4%. Wat betreft objectieve veiligheid scoort Oud-Woensel beter dan voor subjectieve veiligheid. Vergeleken met de andere wijkvernieuwingsgebieden heeft het voor geen enkele categorie de slechtste score.

Zoals eerder aangegeven zullen nu vergelijkingen worden getrokken met het geheel van de Eindhovense wijken. De subjectieve veiligheid in Eindhoven gemiddeld is positiever dan in de wijkvernieuwingsgebieden gemiddeld, zo'n tien procent minder van de bevolking voelt zich bedreigd. Voor de buurten buiten de verbeteringsprogramma's ligt deze waarde gemiddeld nog eens vijf procent lager. Verloedering wordt uitgedrukt in een score waar tien betekent dat

verloedering heel vaak wordt opgemerkt en bij nul helemaal niet. Bij het gemiddelde van Eindhoven als geheel is deze score 1,4 punt lager dan bij het gemiddelde van de wijkvernieuwinggebieden. De overige buurten liggen daar een tiende onder. Wat betreft overlast wordt dezelfde indeling gebruikt. Hier is het verschil van geheel Eindhoven en de wijkvernieuwinggebieden één punt en de overige buurten van Eindhoven liggen daar nog eens zestiende onder. De beleving van de eigen woning en buurt in rapportcijfers uitgedrukt geeft voor de beleving van de eigen woning een cijfer voor Eindhoven als gemiddeld dat een half punt boven het gemiddelde van de wijkvernieuwinggebieden ligt, de overige buurten liggen daar gemiddeld nog twee tienden boven. De algemene beleving van de eigen wijk ligt gemiddeld in heel Eindhoven zeven tiende boven deze beleving in de wijkvernieuwinggebieden. De overige buurten liggen daar gemiddeld nog drie tiende boven. Het gemiddelde percentage van de wijkvernieuwinggebieden ligt drie procent hoger dan in Eindhoven als geheel voor het percentage van de bevolking dat slachtoffer van vernielingen is geworden. Overigens was een dergelijk verschil in 2001 ook zichtbaar wat betreft het slachtofferschap van poging tot inbraak. (Leefbaarheid en Veiligheid..., 2006)

Samenvattend

De wijken Oud-Woensel en Woensel-West hebben een groot aandeel van kleine oude huurwoningen, een sociaal-economische opbouw waarin veel armoede voorkomt en een openbare ruimte waarin veel achterstalling onderhoud was. Er waren veel klachten over de veiligheid en deze bleek ook objectlief lager te zijn dan in andere delen van Eindhoven. De wijken Oud-Woensel en Woensel-West voldoen in principe aan de kenmerken van een probleemwijk. Woensel-West is, verwant hieraan, aangemerkt als krachtwijk. De Gemeente Eindhoven heeft in respons op deze kenmerken een wijkvernieuwingsprogramma opgesteld, als onderdeel van haar rol in het Grotestedenbeleid. De praktische implicaties hiervan staan hieronder vermeld.

Wijkvernieuwingsproject gemeente Eindhoven, Woensel- West

De gemeente Eindhoven heeft in 2000 een wijkvernieuwingsproject opgezet voor 10 wijken die een complexe problematiek en achterstand op de gemiddelde wijk in Eindhoven kennen. De wijken Woensel-West en Oud-Woensel zijn beiden wijken die in het wijkvernieuwingsprogramma vallen.

Foto 10: Winkelstraat in Oud-Woensel

Dit programma is opgesteld vanuit een wens om de woningvoorraad en van daaruit ook de leefbaarheid aan te pakken en in de eerste wijken is dan ook voornamelijk een fysiek programma opgesteld. Later is daar verandering gekomen door ook een sociale en economische pijler onder het project te schragen. Toch zijn de woningcorporaties nog steeds belangrijke partners in het wijkvernieuwingsproject. Per buurt is voor een op maat gesneden actieplan gekozen, vastgelegd in een Werkplan. Voor de wijk Woensel-West komt dat neer op een fysieke verbetering van de wijk door sloop en nieuwbouw van de Volta en Galvanibuurt, door renovatie van 119 woningen aan het Humboldtplein, de herinrichting of herpositionering van de Edisonstraat, Franklinstraat, Wattstraat, Galilleistraat en de Jan van der Bildtstraat. Ook zal er verkoop van woningen rond het Celsiusplein plaatsvinden aan particulieren. Een specifiek element is de Spilstraat, een multifunctionele straat waar clustering van economische en sociale voorzieningen zal plaatsvinden. Dit is ook terug te zien in het Spilcentrum, in de toekomst gelegen in die straat (nu nog de Franklinstraat) dat het centrum van de wijk moet worden. Ook zal zowel voor de basisschool als voor een extern programma een sportdocent worden aangetrokken, zal de buurtinwoner waar informatie over de projecten in de wijk wordt geboden voortgezet worden en zal geprobeerd worden bestaande buurt evenementen te behouden en nieuwe op te zetten door professionele ondersteuning van bewonersorganisaties en reizen voor ouderen en kinderen te organiseren. Economisch gezien wordt er ruimte geboden voor bedrijvigheid in de (nu nog) Franklinstraat en Franklinplein. Ook zijn er een aantal andere locaties waar spoedig een herbestemming van moet plaatsvinden, de kop van de Edisonstraat (volgens het principe Arts en Crafts) en de Bazaar. Alle bedrijven in Woensel-West zijn deel van de Stichting Bedrijfspunt Woensel-West die tot taak heeft (vanuit de bewoners) de economische aantrekkelijkheid van de wijk te vergroten. Ook Veiligheid is een aandachtspunt in de wijk. Zo wordt het cameratoezicht gehandhaafd, wordt meer toezicht gelokaliseerd bij de sloop en nieuwbouw van de Volta- en Galvanibuurt en wordt overleg gepleegd met de exploitanten van het Baekelandplein (voornamelijk raamprostitutie) en zal de

bewaking van de Groenewoudseweg (i.v.m. wildtippelen) naar behoefte worden voortgezet. Als panden veel overlast bieden kan de gemeente deze verwerven om de situatie te veranderen, maar alleen als reguliere handhaving niets oplevert. Het Werkplan van Woensel-West is een interactief plan, gemaakt in de samenwerking met verschillende partijen en als zodanig een communicatiemiddel. Informatie over de wijkvernieuwing wordt in onderling overleg vastgelegd in een buurtcontract. In de infowinkels gelegen in elk wijkvernieuwingproject kan informatie over de wijkvernieuwing worden verkregen. Via het buurtcomité en via klachten aan de politie en de gemeente kan inbreng van de wijkgebruikers geïncorporeerd worden in de uitwerking van de plannen, door overleg met alle betrokken partijen. De officiële partners voor de wijk Woensel-West zijn: de Gemeente Eindhoven, de woningcorporatie Trudo, de wooncorporatie Woonbedrijf, de wooncorporatie Domein en de huurdervereniging Stichting Woensel-West. Overleg wordt ook met andere groepen gehouden, zoals de politie, de welzijnszorg en de verslavingszorg. (Buurtcontract 2009, 2009)

Wijkvernieuwingproject gemeente Eindhoven, Oud-Woensel

Per buurt is voor een op maat gesneden actieplan gekozen. Voor de wijk Oud-Woensel komt dat neer op een Masterplan dat zoals ook in Woensel-West integraal een programma opzet. Het is gemaakt naar aanleiding van de geplande sloop en nieuwbouw van de Weteringstraat en omgeving. Dit is een woonbuurt in eigendom van de woningcorporatie Domein. Later zijn andere aspecten toegevoegd aan het programma, met een nadruk op de Kruisstraat en de Woenselse markt. Dit zijn de winkelgebieden in Oud-Woensel. Men voelt de aanwezigheid hiervan als een pluspunt, ook vanwege het hogere voorzieningenniveau voor de aanliggende buurten maar de verkeersdruk is als een gevolg ook hoog en de verkeersveiligheid van de Kruisstraat en de Woenselse markt wordt als onvoldoende ervaren. Om de verblijfsfunctie van de twee winkelgebieden te stimuleren, zal een deel van het plein bij de Woenselse Markt autovrij worden ingericht en wordt het doorgaand verkeer, dat eerst door de Kruisstraat door de hele lengte van de wijk naar de ring door kon rijden worden omgeleid. De openbare ruimte zal worden heringericht om de aantrekkelijkheid te verbeteren. Dit omvat het tegengaan van het stenige karakter door het aanleggen van extra groenvoorzieningen en pleintje, de in- en uitgangen van de wijk aantrekkelijker maken en een hiërarchische indeling van de wegen bewerkstelligen om parkeeroverlast en onveiligheid tegen te gaan. Tegelijkertijd is het voor de gebruikers van de wijk belangrijk dat geen parkeerplaatsen verloren gaan. Ook architecturaal zullen standaarden vastgesteld en uitgevoerd worden voor het verbeteren van de aantrekkelijkheid van de wijk. De Weteringstraat en Gildebuurt zullen opnieuw ontwikkeld worden. Het bedrijventerrein aan de Visserstraat zal vernieuwd worden in die zin dat de grootschalige detailhandel verplaatst zal worden naar een perifeer bedrijventerrein om ruimte te maken voor andere bedrijvigheid en dat het aantal parkeerplaatsen zal worden vergroot. Het Masterplan Oud-Woensel is een interactief plan, gemaakt in de samenwerking met verschillende partijen en als zodanig een communicatiemiddel. Informatie over de wijkvernieuwing wordt in onderling overleg vastgelegd in een buurtcontract. In de infowinkels gelegen in elk wijkvernieuwingproject kan informatie over de wijkvernieuwing worden verkregen. Via het buurtcomité en via klachten aan de politie en de gemeente kan inbreng van de wijkgebruikers geïncorporeerd worden in de uitwerking van de plannen door overleg met alle betrokken partijen. De officiële partners voor de wijk Oud-Woensel zijn: de Gemeente Eindhoven en de wooncorporatie Domein. Overleg wordt ook met andere groepen gehouden, zoals de bewoners, winkeliers, politie, de welzijnszorg en de verslavingszorg. (Masterplan..., 2008)

Stedelijk kompas Eindhoven

Het stedelijk kompas Eindhoven is een programma van de Gemeente Eindhoven om de maatschappelijke opvang van dak- en thuislozen te coördineren. Het stedelijk kompas is een onderdeel van een landelijk programma voor centrumgemeenten. Dit is een programma dat niet vrijblijvend gevolgd wordt, een doorstroming naar een betere levenskwaliteit en zelfredzaamheid is het doel. Ook wil men met deze benadering de overlast en criminaliteit die met daklozen wordt geassocieerd doen afnemen. De subdoelstellingen geformuleerd in het

beleidsdocument “Stedelijk Kompas Eindhoven, Plan van aanpak Maatschappelijke Opvang 2008 - 2015” zijn de volgende: “

- Vanaf 2011 is er voor alle daklozen een persoonlijk plan opgesteld.
- Vanaf 2014 heeft tenminste 60% van de dak- en thuislozen een vaste woonplek.
- In 2014 is er sprake van 25% minder overlast door dak- en thuislozen. “

De aanpak is namelijk om voor elke dakloze een persoonlijk plan op te stellen dat een verbetering van de woon- en leefomstandigheden kan betekenen. Inherent aan het programma is dat een dakloze vaak meerdere problemen heeft. Hij of zij kan bijvoorbeeld verslaafd zijn en schulden hebben. Een dak boven het hoofd bieden is dan niet genoeg. Er wordt een integrale aanpak gevolgd samen met 25 instellingen in Eindhoven voor maatschappelijke opvang, om al deze problemen tegelijk aan te pakken. (Stappenplan Stedelijk Kompas, ...)

Samenvattend kan gezegd worden dat in beide wijken de openbare ruimte wordt opgeknapt en dat de huizen vernieuwd worden. Het is onbekend hoeveel van de oude bevolking in de nieuwe huizen zal terugkeren, wat het gevolg kan zijn van meerdere factoren als bijvoorbeeld onzekerheid over de nieuwe huurprijzen, de nieuwe huurprijzen zelf en het verlies van binding met de wijk. De wijkcoördinatoren zijn de contactpersonen tussen wijk en gemeente voor de wijkvernieuwing. Hen is gevraagd naar het doel van de wijkvernieuwing. De wijkcoördinator voor Woensel-West geeft aan dat het juist niet de doelstelling is om te dure huizen neer te zetten om het aanzien van de wijk te verbeteren maar om, via sociale stijging, de omstandigheden van de mensen te verbeteren zodat ze uit de wijk kunnen verhuizen en er nieuwe kansarme mensen in de huizen kunnen gaan zitten die ondersteund kunnen worden. Anders is men alleen bezig met een verschuiving van de problemen. Om de sociale cohesie in de wijk te verbeteren, een middel om sociale stijging te bewerkstelligen, worden huurcontracten voor de nieuwe huizen verleend onder de voorwaarde dat de huurder meedoet aan vrijwilligerswerk in de wijk, zoals oversteekmoeder worden. De wijkcoördinator van Oud-Woensel geeft aan dat armoede het voornaamste probleem in de wijk is. Ook is er veel overlast van dak en thuislozen, waarvan velen drugsverslaafden zijn en van hangjongeren. Er wordt ruimte gemaakt voor mensen die willen terugkomen na de herbouw in de vorm van een deel goedkope woningen.

De wijkvernieuwing wordt hier dus deels anders ingestoken dan het veel voorkomende opknappen van de wijk zelf. Deze aanpak is geënt op de gebroken ramen theorie die stelt dat de toestand van de openbare ruimte een factor is in het voorkomen van misdaad. Door ook duurdere huizen in de wijk te zetten wil men dan de gemiddelde inkomenssituatie in de wijk verbeteren. In Eindhoven ziet men dat niet als oplossing. Wel wil men duidelijk de dakloze en/of verslaafde van de straat af hebben. Hiervoor worden programma's opgezet en opvangfaciliteiten opgericht maar verscheidene professionals geven aan dat er een waterbedeffect ontstaat, dat wil zeggen de dakloze en/of verslaafde mensen worden van plek naar plek gejaagd. De vertegenwoordiger van 't Hemeltje geeft aan dat deze mensen eerst uit het centrum werden verdreven, toen gingen ze de wijken in, dat is ook niet gewenst, nu verblijven ze vooral op het TU-terrein maar de bewoners van de aanpalende wijk beginnen ook te klagen. De vertegenwoordiger van het veiligheidshuis geeft aan dat in 2003 een grootscheepse opruimactie is ondernomen in Woensel-West waar schijnbaar veel overlast van wildtippelen, drugsverslaafden en geweld plaatsvond. Er zijn toen verscheidene maatregelen ingesteld, onder andere een tippelzone met begeleiding, de raamprostitutie werd op een plein geconcentreerd, camera's werden geïnstalleerd en er werd een tijdelijk project opgesteld met extra inzet van politie en private beveiliging om drugsoverlast terug te dringen. De wijkcoördinator van Oud-Woensel geeft aan dat ze op zoek zijn naar een extra opvang voor daklozen en/of verslaafden maar dat de zoektocht naar een locatie lang duurt in verband met een NIMBY-effect. De vertegenwoordiger van de politie geeft aan dat de aanwezigheid van de politie in Eindhoven niet intensief kan zijn omdat men te zeer verspreid zit en ook vaak in het

centrum als ondersteuning wordt gevraagd. Alleen de buurtbrigadier is bijna continu in een wijk aanwezig. De aanwezigheid van politie op straat draagt bij aan de beleefde veiligheid. Op het moment is sprake van een relatief lage beleefde veiligheid, deels vanwege cultuurverschillen.

Er wordt hier nog kort ingegaan op de klachten die de verschillende professionals in hun werk in de wijken ervaren. De vertegenwoordiger van 't Hemeltje in Oud-Woensel vertelt dat er een goede relatie is met de buurt. Een jaar of twee terug was er de gedachte ontstaan in de wijk dat het inloophuis een drugspand was. Deels omdat het inloophuis op de looproute ligt van veel daklozen en/of drugsverslaafden. Men is toen in gesprek gegaan met de wijkverenigingen en de verhoudingen zijn verbeterd, men komt ook op de nieuwjaarsreceptie van de wijkverenigingen tegenwoordig. 't Hemeltje ligt tegenover een basisschool waar ook goed contact mee is. Er wordt ook aan gewerkt om dit contact te onderhouden. Op het moment dat de kinderen uit school komen en er wachten mensen om binnengelaten te worden in 't Hemeltje dan maken ze de poort open zodat de mensen achter kunnen wachten. Op het moment dat mensen op straat gaan drinken dan wordt ze gevraagd weg te gaan, ook al staan ze aan de andere kant van de straat.

De vertegenwoordiger van het inloophuis van het Leger des Heils in Oud-Woensel vertelt dat mensen vanaf negen uur vaak wat staan te drinken en te wachten tot de deuren opengaan om tien uur. Bij slecht weer zorgen ze dat ze er wat eerder zijn maar verder worden de officiële openingstijden aangehouden. Dit gesprek is gehouden toen het alcoholverbod gold in de wijk Oud-Woensel. De Visserstraat is een straat met weinig woningen en aanwezigheid van lichte industrie. De vertegenwoordiger van het Leger des Heils geeft aan dat in de driehoeksroute tussen de twee inloophuizen en de nachtopvang overlast plaatsvindt in de vorm van diefstal en vernielingen.

Bij de Nachtopvang St Neos naast Woensel-West krijgt men geen klachten binnen van de basisschool die naast hen ligt. De vertegenwoordiger noemt als reden hiervoor de scheiding in tijden. De kinderen komen aan als de klanten van de nachtopvang vertrekken. De relatie met de basisschool is goed. Uit de buurt zelf komen wel klachten. De klanten hangen een beetje rond in de buurt ook buiten openingstijden. Er is een park in de buurt waar mensen rondhangen en ook wel slapen. Op het moment dat de nachtopvang geen plaats meer heeft gaat men zelf op zoek naar een alternatief. Achter de opvang is een pleintje met garageboxen. Dit pleintje is erg in trek als slaapplek. Hier komen klachten over. De vertegenwoordiger geeft aan dat het pleintje als semi-privé ruimte wordt gezien en mensen er ook 's avonds komen en het dan onprettig vinden als er voor hun garagebox iemand ligt te slapen. De mensen voelen zich echter niet bedreigd, zo hoort hij via de klachtenplatforms. Ook noemt hij de houding van de wijk coulant, men accepteert veel overlast.

Op 2 december 2008 heeft een vergadering van het wijkbeheersteam van Oud-Woensel plaatsgevonden. Dit is een vergadering waarin klachten van bewoners worden besproken met de gemeente en de politie en de woningcorporaties. Hierin worden twee plekken genoemd, het Vredesplein en de hoek van de Kinsbergenstraat en de straat Hemelrijken waar men overlast ondervindt van drugsverslaafden. Het Vredesplein is een pleintje waar schijnbaar hangjongeren, dak- en thuislozen en verslaafden rondhangen. Een van de aanwezige banken op het pleintje is vernield en inmiddels verwijderd. Er zijn klachten dat op de tweede plaats gedeald wordt. De politie houdt dit in de gaten. In deze vergadering stellen de twee outreachend medewerkers van het bedrijf Novadic-Kentron zich voor. Zij geven aan veel in de stad aanwezig te zijn, vooral waar veel over overlast geklaagd wordt. Zij bevinden zich vaak in Oud-Woensel in de Woenselse markt en in Woensel-West in de Edisonlaan.

Deze twee medewerkers van Novadic-Kentron hebben een tweeledige taak, hulpverlening aan verslaafden is er een van, de andere is een klankbord zijn voor overlast van omwonenden en ondernemers. Als zodanig zijn zij veel in de wijk aanwezig, proberen om

contact te leggen met verslaafden, en reagerend op klachten van de buurt. Er zit veel verschil in wat als overlast wordt ervaren, zij zien overlast als alles dat de buurt aangeeft als zijnde overlast. Mensen die negatieve ervaringen hebben gehad met verslaafden grijpen eerder naar de telefoon. De medewerkers geven ook aan dat bepaalde populaire media grote steden als zeer gevaarlijke plaatsen afschilderen en dat dit veel verkeerde beeldvorming met zich meebrengt. Een van hun klankbordtaken is dan ook dergelijke beeldvorming proberen te ontkrachten. Zij krijgen veel klachten over rondliggende spuiten. Dit jaar hebben zij er tien gevonden. Vaak als zij aankomen ligt er niets. De medewerkers geven aan dat dit niet geldt voor die plaatsen waar verslaafden zich verzamelen, maar daar komen burgers meestal niet. Zij noemen ze zwarte gaten in de stad.

De vertegenwoordiger van het Veiligheidshuis van Eindhoven een instelling die een integrale en projectmatige aanpak binnen alle beleidsterreinen van de gemeente en de politie wil bieden geeft aan dat hij de casus van Woensel-West heeft behandeld in de tijd dat hier sprake was van veel overlast. Nu zo stelt hij is deze overlast nauwelijks meer aanwezig en dreigt er doorstroming van overlast uit Oud-Woensel. De wijkcoördinator van Woensel-West geeft overigens aan van deze doorstroom niet op de hoogte te zijn.

Foto 11: Het informatiecentrum van waaruit de gemeente haar activiteiten opzet in Woensel-West

Tenslotte geeft de vertegenwoordiger van de politie twee typerende voorbeelden van klachten die in Woensel-Zuid voorkomen. Woensel-Zuid is een van de vijf stadsdelen in Eindhoven. Zowel Oud-Woensel en Woensel-West liggen hierin. De voorbeelden zijn: 'Op het moment dat een paar Antilliaanse mannen een luid gesprek op straat hebben waarbij de auto van de een met de motor draaiend midden op straat staat en de een geeft een pakje aan de ander zijn veel mensen er al van overtuigd dat er een drugsdeal heeft plaatsgevonden terwijl Antilliaanse mensen gewoon veel op straat doen en bespreken, dat is deel van hun cultuur.'

Groepen rondhangende jongeren kunnen heel gevaarlijk overkomen in de beleving van de mensen, hierbij komen ook leeftijdsverschillen en cultuurverschillen kijken van de bewoners. De politie kan hier alleen wat aan doen als deze groepen daadwerkelijk overlast veroorzaken, hierbij kan gedacht worden aan kleine vernielingen, schreeuwen, mensen lastigvallen. Dit is voornamelijk een zaak van de buurtbrigadier. Deze spreekt de jongeren aan, probeert iets op te zetten, dingen die ze zelf kunnen organiseren, speelt hierin eigenlijk de rol van facilitator. Als dit niet lukt wordt de welzijnsinstantie erbij gehaald.'

Er is een minder grote welstand dan in andere delen van de stad, de openbare ruimte is of was verlopen, en het is een gebied waar veel daklozen, drugsverslaafden en hangjongeren zich ophouden. Ook is er in Eindhoven een stedelijk vernieuwingsprogramma van kracht. Hierbij zijn drugsverslaafden al van straat geweerd door massale inzet van de politie en private beveiliging. Er is de intentie om hulpverleningstrajecten in te zetten voor daklozen en drugsverslaafden en om daarbij hostels in te zetten. Vrijblijvende opvang is niet gewenst, men wil een verbetering in leefkwaliteit zien. Hierbij wordt aangehaald (in het stedelijk Kompas) dat dit tot een vermindering van de overlast zal leiden. Men wil de openbare ruimte opknappen, onder andere door bepaalde mensen uit de openbare ruimte te verwijderen. Dit omvat een grote groep mensen die niet strafbaar zijn.

De redenen voor deze uitsluiting worden aangegeven als het voorkomen van overlast en het vergroten van de veiligheid in de openbare ruimte van de wijken. Kinderen en bejaarden worden hier aangegeven als kwetsbare doelgroepen. Men is ook bang voor de criminaliteit en de dealers die verslaafden met zich mee zouden brengen. Het gevaar van rondliggende gebruikte spuiten wordt ook vaak genoemd. Dit is consistent in de data verstrekt door de gemeente en in de gesprekken met professionals. De professionals geven ook aan dat de angst voor spuiten de daadwerkelijke aanwezigheid van spuiten ver overtreft. Het volgende citaat geeft aan hoe de aanwezigheid van drugsverslaafden als overlastgevend wordt gezien in de wijk Oud-Woensel: "...woont in het seniorencomplex tegenover 't Hemeltje. Vanaf zijn balkon kijkt hij precies op het inloophuis uit. „Als ze niet binnen zijn, hangen ze daar in het groen of bij ons voor de ingang onder de overkapping.“ De junks waaieren zelfs uit naar de schaarse speelplekken in de wijk. Voor de bewoners is de maat vol., „De verslaafden zaten gewoon op de bankjes met blikjes bier, terwijl er een alcoholverbod is ingesteld. Daarom houden we in de zomer buiten bij de speelplaats koffiebijeenkomsten. Dan zitten we daar om de junks weg te houden.“" (Algemeen Dagblad, 2008). Ook dit fragment haalt de angst voor besmetting aan. De medewerkers van Novadic-Kentron geven aan dat veel klachten in de wijken worden gedaan omdat mensen geen realistisch beeld hebben van drugsverslaafden en hen gevaarlijker vinden dan ze zijn, waarbij ook veel verhalen een rol spelen, deels vernomen via de media deels via bekenden.

Er kan een algemene tendens worden getraceerd van uitsluiting van een afwijkende groep in de wijken. Deze groep is dakloos en vaak langdurig verslaafd. In Woensel-West is er een overlapping met een groep van vaak verslaafde prostituees. Er zijn in het verleden pogingen gedaan om deze groep uit de openbare ruimte te bannen. Ook wordt er bijvoorbeeld een alcoholverbod ingesteld in de wijk, gericht op verslaafden. Het gemeentelijk beleid geeft aan dat de overlast van de groep niet welkom is in de openbare ruimte. Professionals werkzaam in de wijken geven aan dat de aanwezigheid van de groep in de openbare ruimte hier vaak onder valt. Er is sprake van uitsluiting van de groep dakloze verslaafden, waarbij verslaafden zich verzamelen op plaatsen waar burgers vaak niet komen..

5.4: Groepsvorming in de wijken

In onderdeel 5.4 wordt geprobeerd antwoord te geven op de vraag: Zijn er specifieke stigmatiserende groepen in deze wijken te herkennen? Om hier een goed antwoord op te kunnen geven is het eerst nodig om in te gaan op groepsvorming en de processen daaromheen. Zo kan de kans op de vorming van groepen worden bekeken en als groepen geïdentificeerd kunnen worden, kan gezien worden welke kenmerken zij bezitten. Op basis van die kenmerken is het dan mogelijk om aan de hand van de lijst met stigmatiseringfactoren te achterhalen of het hier om een stigmatiserende groep gaat. De lijst met factoren rond groepsvorming van 3.8 is de volgende:

- oriëntatie van sociaal-maatschappelijk netwerken
- ruimtelijke mobiliteit van actoren
- herkenbaarheid van de gemeenschappelijke identiteit van aanwezige actoren
- aanwezigheid van plaatsgevoel
- aanwezigheid van gedeelde irritatie of zorg in de omgeving
- striktheid van de parameters van deelname aan een actor
- mate van sociaal-economische gelijkenissen in de directe omgeving
- de maatschappelijke invloed van het actor-netwerk en de manier waarop die wordt ervaren

Stigma is het verwijderen van de status van een persoon of groep die een bepaalde karakteristiek heeft en als gevolg stereotypering ondergaat. De stigmatiserende groep heeft de karakteristiek niet. De stereotyperingen leiden tot mythen, die rondgaan in een wijk of gemeenschap en een belangrijk proces met stigmatisering als bron is zuivering van de ruimte door het verdrijven van de gestigmatiseerde partij. Ook zal angst voor criminaliteit en besmetting aanwezig zijn. De lijst met punten van stigmatisering van 3.8 staat hieronder:

- de zichtbaarheid van de gestigmatiseerde partij
- de staat van onderhoud van de fysieke omgeving waarin zowel de stigmatiserende als de gestigmatiseerde partij zich bevinden
- een rationele kritische instelling tegenover nieuws en verhalen 'van horen zeggen' over de gestigmatiseerde partij
- de mate waarin de media zich met de gestigmatiseerde partij bezig houdt
- de mate waarin onzekerheid en angst, ongeacht de bron hiervan, deel uitmaken van het gevoelsleven van een persoon
- het deel uitmaken van een stigmatiserende groep
- de macht van een stigmatiserende groep in de ruimte
- het hebben van kinderen
- in hoeverre een specifieke vorm van ruimtelijke overlast (bijv. rondslingerende injectienaalden) aan een gestigmatiseerde groep toe te schrijven is en aanwezig is in de openbare ruimte

Bij de verschillende opvangfaciliteiten in de wijken Oud-Woensel en Woensel-West is gevraagd naar de relatie met de omringende buurt en eventuele ontvangen klachten. Dit omdat deze faciliteiten een goed overzicht hebben van alle klachten aanwezig in de buurt. Verder is een wijkoverleg bijgewoond waar ook bewoners van de wijk Oud-Woensel aanwezig waren. Deze input wordt vergeleken met de ene groep waar informatie wat betrekking tot en opinies over bestaat. In 5.4 zullen data verstrekt door de gemeente en interviews met professionals werkzaam in de wijken aan de orde komen.

Die ene groep bedoeld hierboven is de Vereniging Oud-Woensel. Deze vereniging Woensel is opgericht op advies van de gemeente om een overkoepelend orgaan te zijn voor de wijk(werk) groepen in de wijk Hemelrijken. Deze groepen zijn:

- Hemelrijken e.o.
- Vredesplein e.o.
- Straatvereniging Willem Barentzstraat
- Bewonersvereniging de Vriesstraat
- Bewonersvereniging Stadshof hemelryck
- Stichting buurtcomité weteringstraat e.o.
- Kruisstraat/wijkoverleg senioren woensel-zuid
- VVE nieuwe fellenoord

De Vereniging Oud-Woensel onderhoudt de meeste contacten met de gemeente, politie, welzijnswerkers en verslavingszorg voor de gezamenlijke bewoners van Oud-Woensel. Als zodanig hebben zij veel invloed in de wijk. Dit is vooral het geval op het moment dat er irritaties in de wijk ontstaan. Een voorbeeld hiervan is alcoholverbod dat in 2008 is ingesteld.. 'Don(wethouder van Eindhoven) was vorige maand op een koffiebijeenkomst in het plantsoen aan de Dr. Willem Dreesstraat, om te zien om welke overlast het precies ging. Doorn in het oog van de bewoners is 't Hemeltje. Het diaconaal centrum is ooit opgezet als inloophuis voor minder bedeelden die er wat kunnen eten en drinken. Nu zwerven er vooral junks in en rond het gebouw. Zelfs op deze doordeweekse middag bieden ze elkaar op straat harddrugs aan, pal tegenover de ingang van de basisschool.' Het bestuur van de vereniging komt aan het woord en heeft de wethouder direct aangesproken om iets te doen aan overlast van verslaafde dak- en thuislozen, via een overhandigen van een doos met handtekeningen van de buurt. Hier kwam binnen een maand een antwoord op in de vorm van het alcoholverbod. De vereniging was blij en voelde zich bevestigd in haar lidmaatschap van de groep. 'Het is toch geweldig dat binnen een maand onze klachten serieus zijn genomen en dat de APV is aangepast. Dit hadden wij écht niet verwacht.' Ook de toezegging die Don deed om binnen een week dé 'drinkershangplek', het bankje in het plantsoen, te laten opruimen, is hij nagekomen. „Vier dagen na zijn bezoek is die opgeruimd. Waar ze nu komen is bij het kunstwerk 't Prieeltje in het plantsoen. Als we daar melding van doen is de politie in no time ter plaatse", vertelt' Ook heeft de buurt bijeenkomsten georganiseerd voor hun leden om de overlast samen aan te pakken. '„,buurtbewoners op korte termijn koffiebijeenkomsten in het plantsoen op touw zetten, in de hoop dat zwervers het hazenpad kiezen en de buurtkinderen zorgeloos buiten kunnen spelen.' Zoals eerder gesteld is de herkenbaarheid van een gemeenschappelijke identiteit belangrijk in de aantrekkelijkheid van een groep voor een potentieel lid. Gezien de tendens tot uitsluiting van verslaafden geobserveerd in 5.3 is de gemeenschappelijke identiteit als zijnde bezorgde burgervaders met kinderen die overlast bevinden van verslaafde dak- en thuislozen aantrekkelijk in deze wijken, waar de doos vol met handtekeningen kond van doet. Helaas is het lidmaatschap van de groep niet bekend. Ook is de aanpak van de vereniging herkenbaar, gebruikt in duizenden NIMBY-protesten zonder te rieken naar burgerlijke ongehoorzaamheid. De actor is ook losjes gedefinieerd, eenieder die in buurt woont en zich zorgen maakt (en bij voorkeur kinderen heeft) is welkom om zich achter het doel te scharen, en ook inderdaad resultaten te bereiken. Een groep is meestal sterker als de leden gelijke sociaal-economische omstandigheden kennen en de diverse identiteit van de wijken spreekt dat aspect tegen. Er kan vanuit deze gegevens niet veel worden gezegd over de oriëntatie van de sociaal-maatschappelijke netwerken van haar leden. Wel is duidelijk dat er in Oud-Woensel sprake is van groepsvorming. Hierna zal worden ingegaan op de aspecten van stigmatisering. (www.oudwoensel.nl)

Stigmatisering gaat allereerst uit van een herkenbare groep. Een daadwerkelijke beschrijving van dé verslaafde dak- en thuisloze is niet te geven maar zij zijn in de ogen van de omwonenden wel herkenbaar. Ook is er sprake van een herkenbare vorm van ruimtelijke overlast die ze met zich meebrengen: 'Op diverse plekken liggen lege halveliter bierblikken in de bosjes. Stille getuigen van het zoveelste drankgelag van zwervers in het plantsoen aan de Eindhovense Dr. Willem Dreesstraat. Voor de verandering lagen er donderdag (nog) geen gebruikte naalden...' Hoe zichtbaarder de groep is in de ruimte hoe groter de kans is op stigmatisering. In dit geval worden

verslaafden ook geassocieerd met lawaai: 'Het geschreeuw neemt in de loop van de dag evenredig toe met het stijgende alcoholpercentage.' Stigmatisering is ook waarschijnlijker als er sprake is van een gevoelde bedreiging van kernwaarden van de gemeenschap. In het geval van drugsverslaafden komen vaak kinderen om de hoek kijken, zo ook hier: 'De junks waaieren zelfs uit naar de schaarse speelplekken in de wijk. Voor de bewoners is de maat vol. ...De verslaafden zaten gewoon op de bankjes met blikjes bier, terwijl er een alcoholverbod is ingesteld. Daarom houden we in de zomer buiten bij de speelplaats koffiebijeenkomsten. Dan zitten we daar om de junks weg te houden.' Wat precies het nadeel is dat er mensen met blikjes bier op een bankje zitten terwijl er een aantal meter verderop kinderen spelen wordt niet uitgesproken. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen die mensen die daadwerkelijke overlast met zich meebrengen en diegenen die enkel aanwezig zijn in de ruimte en willen zitten. Dit over een kam scheren valt onder stereotypering. De aangehaalde bedreigingen voor kinderen gaan in op gedragingen tussen verslaafden onderling. Verslaafden drinken alcohol of ruilen harddrugs. De geïmpliceerde bedreiging is dus angst voor besmetting en criminaliteit. Deze angst is ook een stap in de richting van de stigmatisering. Het niet expliciet maken van deze angst geeft aan dat deze te vanzelfsprekend is om te noemen. Als we de sprong wagen om te zeggen dat de bewoners een dominante groep vormen, althans dat deel van de bewoners dat vertegenwoordigd wordt door de vereniging; hun mening wordt immers uitgevoerd in het geval van het alcoholverbod, en de algemene tendens waar 5.3 op in ging wijst ook die kant op, dan is dit niet praten over de daadwerkelijke reden van hun protesten een teken dat sprake is van een verinnerlijken van de regels door de dominante partij, van een hegemonische moraal. Alle geïnterviewde personen delen deze mening, kinderen en verslaafden zijn geen goede mix, ook de professionals werkzaam in de wijken. Een moraal ook waar de verslaafden niet in passen. Hun aanwezigheid wordt als een schending van deze moraal gezien. De staat van onderhoud van de openbare ruimte in Oud-Woensel is niet goed, Hier komt langzaam maar zeker verbetering in maar deze staat van onderhoud versterkt een eventueel gevoel van angst verbonden met de openbare ruimte. In die zin kan die angst aanzetten tot een sterkere stigmatisering. Het uiteindelijke argument is immers dat de bewoners de verslaafden niet meer op straat willen zien, dat zij ergens onderdak krijgen uit het zicht van de bewoners. De actor die de Vereniging Oud Woensel vertegenwoordigt is een stigmatiserende actor. (www.oudwoensel.nl)

Eerder is aangegeven dat slechts met zekerheid één groep kon worden aangegeven. Dit geeft weinig ruimte aan de rest van 5.4 dat immers gaat over het identificeren van deze groepen. Wat wel kan worden gedaan is een kader scheppen voor de rest van de wijk op basis van de ruimtelijke kenmerken ervan. Wat is hun opvatting over de mogelijkheden tot groepsvorming in de rest van de wijk? Er zal verder niet op stigmatisering worden ingegaan. Er is helaas niet meer over te zeggen dan al in 5.3 is aangegeven.

Groepsvorming kent grotere mogelijkheden als er sprake is in een populatie van sociaal-economische gelijkenissen tussen de verschillende mensen. Dat is in de wijken Oud-Woensel en Woensel-West niet het geval. De wijken zijn multicultureel en kennen een grote verscheidenheid aan leeftijdsgroeperingen, van studenten naar bejaarden naar gezinnen met jonge kinderen. Een aantal van deze groepen kent een beperkte mobiliteit en heeft dus eerder een sociaal-maatschappelijk netwerk georiënteerd op hun directe omgeving. Dat betekent dat voor deze groepen er een grotere waarschijnlijkheid bestaat tot groepsvorming gericht op een ruimtelijke component in hun directe omgeving. Ook draagt een gedeelde ruimtelijke zorg of irritatie bij aan groepsvorming. Ruimtelijke problemen in de twee wijken zijn onder andere een verouderd woningenbestand, een grote mate van leegstand, een slechte staat van onderhoud van de openbare ruimte, eentonigheid van het winkelaanbod en een wijkvernieuwingprogramma dat een grote mate van onzekerheid met zich meebrengt omtrent de toekomst. Tenslotte wordt een groot deel van de woningen vervangen. In een oude wijk is echter ook meer kans op plaatsgevoel, dezelfde huizen en straten hebben er al tientallen jaren zonder grote veranderingen gestaan. Plaatsgevoel wordt immers opgebouwd over de tijd. Het verdwijnen van dit plaatsgevoel door de fysieke transformaties is een extra nuance van zorg. De rol van de actor behorende bij Vereniging Oud Woensel is ook van belang hier. Eerder is geargumenteed dat bestaande groepen ook invloed kunnen uitoefenen op nog niet

gegroepeerde individuen. Bij de behandeling van deze actor is al gesproken over de herkenbaarheid van de gemeenschappelijke identiteit en de losheid van de afbakenende parameters die het lidmaatschap bepalen. De actor zal zeker invloed hebben op de kansen voor groepsvorming. Er lijken goede kansen te liggen voor groepsvorming in de twee wijken.

5.5: Individuele bewoners

In onderdeel 5.5 wordt geprobeerd antwoord te geven op de vraag: Op het moment dat een bewoner van een wijk niet stigmatiserend richting verslaafden optreedt, welke redenen zijn hiervoor dan aan te wijzen? De onderzochte literatuur wijst op bepaalde processen en karakteristieken die stigmatisering kunnen beïnvloeden. Hieruit is de volgende lijst opgesteld. De omstandigheden die het proces van stigmatisering bij een bepaald individu beïnvloeden zijn de volgende:

- de zichtbaarheid van de gestigmatiseerde partij
- de staat van onderhoud van de fysieke omgeving waarin zowel de stigmatiserende als de gestigmatiseerde partij zich bevinden
- een rationele kritische instelling tegenover nieuws en verhalen 'van horen zeggen' over de gestigmatiseerde partij
- de mate waarin de media zich met de gestigmatiseerde partij bezig houdt
- de mate waarin onzekerheid en angst, ongeacht de bron hiervan, deel uitmaken van het gevoelsleven van een persoon
- het deel uitmaken van een stigmatiserende groep
- de macht van een stigmatiserende groep in de ruimte
- het hebben van kinderen
- in hoeverre een specifieke vorm van ruimtelijke overlast (bijv. rondslingerende injectienaalden) aan een gestigmatiseerde groep toe te schrijven is en aanwezig is in de openbare ruimte

In onderdeel 5.5 wordt gebruik gemaakt van interviews met bewoners van de wijken Oud-Woensel en Woensel-West. Per bewoner wordt gekeken in hoeverre sprake is van stigmatisering en als dit niet het geval is, welke redenen hier dan voor zijn aan te wijzen. Ook het aspect groepsvorming komt hier naar voren. De relatie van de individuele bewoner tot een stigmatiserende actor in de buurt kan invloed hebben op de redenen om wel of niet te stigmatiseren. Er wordt gestart met de inwoners van Oud-Woensel dan volgen de inwoners van Woensel-West.

De eerste bewoonster woont al lange tijd in Oud-Woensel. Ze geeft aan het er heel prettig te vinden. Zo is het oude karakter, de multiculturele bevolking, veel winkels dichtbij en de saamhorigheid in de buurt en vooral ook haar straat heel prettig. De buurt doet veel samen en zij organiseert verschillende evenementen zoals het wekelijkse dansen voor 50 plussers in haar buurt. Ze voert haar beroep ook voornamelijk in de buurt uit. Zij heeft een sociaal-maatschappelijk netwerk dat op haar nabije omgeving is georiënteerd. Dit geeft aan dat er voor de bewoonster al langere tijd een binding is met de plaats waar ze woont. Ze noemt ook de nieuwe onderbrugging naar het centrum toe als een markant en mooi punt van haar wijk. Ze heeft dus schijnbaar plaatsgevoel opgebouwd in de wijk. Ze heeft zich eigenlijk nooit onveilig gevoeld en houdt haar deur dan ook rustig tot half een van het slot hoewel ze hem als ze weggaat nu wel op slot doet. Dat deed ze vroeger niet. Ze heeft geen kinderen. Zo halverwege de tachtiger jaren kwam er veel, zoals zij het noemt asociaal volk in de wijk, waaronder ook dealers, toen is de buurt veranderd. De buurt heeft toen zelf actie ondernomen omdat klagen niet veel hielp en dat heeft de ergste problemen de wereld uit geholpen. Ze hebben een rechtszaak aangespannen tegen de woningcorporatie en die hebben ze gewonnen. Drie huizen waarin zich junks ophielden zijn toen ontruimd. Hieruit blijkt een bepaalde groepsvorming in de wijk zelf, en ook een in hun ogen positief resultaat van die groepsvorming. Deze bevestiging versterkt de bindingen in de groep. Ook is er sprake van een andere groep: asociaal volk. Deze groep is deels de wijk verwijderd. Nu is er vanuit de wooncorporatie een beleid dat nieuwe bewoners eerst gescreend worden. Hiervoor was ook inspanning nodig van de kant van de bewoners. Dit heeft een hechtere groep als gevolg. Zo hoopt de bewoonster dat de sloop van

de huizen doorgaat. Haar woning begint te slijten en ze hoopt dat het sociaal peil ook wat omhoog gaat. Zij voelt dat de staat waarin de huizen zich bevinden, zichtbaar in de verafschuwde renovatie in de tachtiger jaren met een flinke toevoeging van trespaplaten in de gevels, niet bijdraagt aan het sociaal peil. De straten waar deze trespaplaten voorkomen worden ook wel trespavalley genoemd in de wijk. Nog steeds zijn er niet bijgehouden tuinen, waar dat vroeger vrijwel niet voorkwam. De bewoonster heeft meegedaan aan de gedwongen uitzetting van de junks in haar buurt. Zelf had ze nooit veel last van hen maar, zoals ze aangeeft was er wel sprake van verpaupering. Relevant hierbij is haar respect voor orde en netheid. Voortuinen moeten worden bijgehouden, net als bloembakken. Ze heeft schijnbaar ook wel klachten gemeld aan de politie. Als deel zijnde van een dominante groep heeft zij een niet dominante groep verwijderd, niet alleen uit de openbare ruimte, maar ook uit de wijk zelf. Haar opinie over de identiteit van mensen die niet in de wijk thuishoren bestaat uit het volgende: zij houden de openbare ruimte niet bij, geven rommel en herrie, en zijn herkenbaar aan de niet onderhouden privé-ruimte. Deze groep is dus goed herkenbaar in hun ruimtegebruik. Maar er is geen ongerelateerd verband, geen, je hebt blauwe ogen dus je houdt de straat niet bij. De stap van deze mensen overtreden mijn fatsoensregels en horen hier niet thuis naar dat *soort* mensen overtreden wel vaker mijn fatsoensregels en horen hier niet thuis ongeacht wat ze verder doen wordt niet gezet. Er is geen sprake van stereotypering, een stap in het proces van stigmatisering. Ook haar gebrek aan angst voor de gestigmatiseerde groep verhindert daadwerkelijke stigmatisering. Zij wil de buurt niet afvallen maar zij ziet voor een deel het probleem niet. Er wordt nu veel geklaagd over hangjongeren maar zij ziet daar de angst ook niet van in. Ja geluidsoverlast, op het moment dat de groep ook in de privé-ruimte hoorbaar is, dat is wat minder maar die jongeren moeten ook een plek hebben om rond te hangen. Zij loopt gewoon door zo'n groepje heen. De straat om haar heen heeft dus een angst die zij als blijkbaar geïntegreerd lid van de buurt niet deelt. Ook ervaart zij minder overlast, in die zin dat puur de aanwezigheid van de gestigmatiseerde groepen niet als overlast wordt ervaren. Er komt uit het interview geen specifieke reden naar voren waarom zij die angst niet deelt. De angst die de straat voelt, en de overlast die zij ervaart duiden wel op stigmatisering. Zij verwacht van een bepaalde gestereotypeerde groep geen redelijk gedrag meer, de groep heeft in haar ogen aan status ingeboet. Zij doet de deur op slot als ze weg gaat, uit voorzorg tegen diefstal maar als zij zelf thuis is verwacht ze geen geweldsmisdrijven. Vroeger deed ze deur echter niet op slot als ze weg ging. Dit kan uitgelegd worden als een toeschrijven van rede aan een gestigmatiseerde groep. Het is logisch dat bijvoorbeeld drugsverslaafden stelen om aan geld voor drugs te komen maar het is minder logisch dat ze komen als er iemand thuis is en er kans is op een confrontatie, zoals dat ook bij niet verslaafde dieven het geval is. Ze bekijkt het geval, zeker in het geval van de hangjongeren tot op zekere hoogte van de kant van een gestereotypeerde groep. Interessant hierbij is ook haar jarenlange deelname aan het buurtbeheerteam. Deze teams horen klachten van omwonenden aan en vormen de schakel tussen hen en het wijkbeheerteam waar oplossingen voor deze klachten met de professionals van de wijk worden besproken. Ze geeft aan dat de klachten eigenlijk altijd hetzelfde bleven. Ze heeft dus een heel directe bron van informatie over hoe het er in de buurt aan toe gaat en hoe de professionals dit zien. Als er inderdaad geklaagd wordt over spuiten en zij hoort dat er vaak geen spuiten liggen als de mensen komen om deze op te ruimen dan vormt dat ook haar impressies en mythevorming rond de verslaafden. Maar bankjes waar drugs gedeald wordt zijn hierbij een sterk beleefd probleem in de wijk, zij is voorstander om deze bankjes op te ruimen. Hier kan ook de buurt een rol spelen, als de buurt overlast ervaart wil zij daar loyaal aan zijn, ook al ervaart zij zelf geen overlast.

De tweede bewoonster woont er wat minder lang. Ze heeft geen kinderen. Ook zij geeft aan het heel prettig wonen te vinden. De winkels zijn in de buurt en het multiculturele van de buurt is ook prettig. Zij merkt niet zoveel van activiteiten die worden georganiseerd. Ze vindt het wel prettig de beide buurtkrantjes, van de gemeente en de wijkvereniging, te krijgen om op de hoogte te blijven maar verder heeft ze ook niet echt behoefte aan veel activiteiten. Wel doet ze vaak mee aan de braderie die een keer in het jaar wordt gehouden. De bewoonster woont in een klein straatje met een pleintje ervoor. Ze heeft vooral contact met de mensen in het

straatje. Dit wordt als prettig ervaren, hier noemt ze het op elkaar kunnen rekenen als er persoonlijke omstandigheden zijn en her op elkaar letten. Het is een voorwaarde voor het prettig kunnen wonen. Het is helaas onduidelijk of hier een implicatie van angst aan verbonden is of dat de geïnterviewde simpelweg aangeeft dat onmin tussen de burens veel last kan geven. Er is dus cohesie tussen de bewoners van het straatje maar verder is er weinig verbondenheid met de rest van de wijk. Ze heeft zich altijd veilig gevoeld in de wijk. Op het pleintje voor haar huis hingen wel altijd mensen rond, en dat doen ze nu minder. Maar daar had ze niet echt last van. Haar burens klagen er wel over maar die hebben hun woonkamer ook aan de straatzijde. 'Ze hangen ook niet voor de deur maar aan de overkant van het straatje dus ja, dat is verder niet eng ofzo.' De zichtbaarheid van de rondhangende mensen is lager bij haar dan bij haar buurman. Ook kan er sprake zijn van een scheiding in openbare ruimte en privé-ruimte. In de privé-ruimte, een thuisplaats meer in het bijzonder zijn de grenzen van het domein sterker en meer gesloten. Inbreuk op deze grenzen, en een portiek kan binnen een thuisplaats vallen wordt eerder als schennis van het domein opgevat. Zij noemt dit ook als een van de redenen dat haar buurman wel overlast ervaart. Zijn huiskamer kijkt namelijk uit op het pleintje en hij heeft een portiek waar wel in geplaatst wordt. Maar als mensen wel aanwezig zijn rondom de privé-ruimte, ervaart zij dit ook 's nachts niet als beangstigend. Ze heeft nooit onprettige ervaringen gehad met mensen die rondhingen rond haar huis. Ze geeft aan te weten dat er drugsverslaafden rondhingen, op basis van de meldingen van haar buurman. Na enig nadenken over hoe je een drugsverslaafde herkent gaf ze namelijk aan dat je dat eigenlijk niet kon. Wel was zijn mening in haar ogen geloofwaardig want in het gesprek voorafgaande aan deze vraag sprak zij over de mensen die van het pleintje gebruikmaken als deels zijnde drugsverslaafden. De bewoonster laat zich ook door de mening van haar burens niet zodanig beïnvloeden dat ze deze stereotypering van hen overneemt. Dat wil zeggen dat ze niet aanneemt dat een drugsverslaafde er altijd op een bepaalde manier uitziet, of ruikt. Er is geen sprake van stigmatisering. Deze bewoonster ziet de aanwezigheid van criminaliteit als een onderdeel van de stad. Haar redenering is als volgt. Als zij zich niet met hen bemoeit, dan hebben de verslaafden ook geen reden om zich met haar te bemoeien. Ze hebben geen reden om mij te bedreigen. Ook dit is een teken van het ontbreken van stigmatisering. Bij stigmatisering komt vaak een labelen kijken van de gestigmatiseerde als zijnde onredelijk, dierlijk bijna. Zij schrijft rede toe aan deze mensen, zoals ze ook bij een niet verslaafde passant zou doen. Ze heeft wel persoonlijk met criminaliteit te maken. Ze heeft last van vandalisme op haar auto, waarvan al een aantal keren de banden zijn lek gestoken en soortgelijke schade is aangericht. Ze geeft aan niet te weten wie de daders zijn. Er is verder niets bekend over de invloed van de media. Wel interessant is dat zij aangeeft dat de aanwezigheid van kinderen haar mening waarschijnlijk zou doen veranderen, in die zin dat ze dan waarschijnlijk niet in deze buurt zou gaan wonen. Dit is niet specifiek gericht op verslaafden.

Foto 12: straat in Woensel-West

Een derde bewoner geeft aan al 68 jaar in Woensel-West te wonen; in dezelfde straat zelfs in Woensel-West. Hij geeft aan dat hij door de jaren heen, veel heeft zien veranderen. Er kwamen veel buitenlanders wonen en ook drugsverslaafden. In een rondleiding door de wijk geeft hij belangrijke punten zoals de basisschool en de begraafplaats. Hij kan bij elke straat een verhaal vertellen. Hij heeft plaatsgevoel opgebouwd in de wijk. Eerst werd er veel samen in de wijk gedaan, je zat voor en de achterdeur stond open maar dat kan nu niet meer. De bewoner geeft aan de allochtonen, Marokkanen in het bijzonder hiervoor verantwoordelijk te houden. Dit is consistent met de bevindingen van Watt (2006) die onderzoek deed in Londense achterstandswijken met een groot percentage aan sociale huurwoningen. Hier was een grote sociale diversiteit beangstigend voor veel bewoners die al lang in de wijk verbleven, De oude waarden en normen werden minder herkenbaar. De bewoner geeft ook aan meer criminaliteit te bevinden als gevolg van de komst van allochtonen en drugsverslaafden. Hier kan een bepaalde mate van stigmatisering uit spreken. De bewoner voelt zich echter niet onveilig. Hij is een beetje op zichzelf en valt niemand lastig. Niemand heeft reden om hem lastig te vallen. Problemen zoek je ook wel op. Hier komt dezelfde redenatie naar voren als bij de vorige bewoonster. Een toeschrijven van rede aan een bepaalde groep. Hij geeft echter wel aan die groepen te herkennen, in de zin van stereotypering. Dit komt bijvoorbeeld naar voren als hij antwoordt op de vraag waar men drugsverslaafden aan herkent, dan geeft hij aan dat dit in het lopen zit. Verslaafden wankelen, ze lopen niet zoals gezonde mensen, duf van het roken. Er woonden er ook twee op Snellius (straat in de wijk), elke dag drugs, ze zagen eruit als een lopend lijk. Hij kent er nog zat die allemaal de pijp uit zijn gegaan. Hij vertelt dat hij in de zomer veel gaat fietsen overdag, naar dingen die in en buiten de wijk georganiseerd worden. Wat betreft feesten of evenementen die in de wijk worden georganiseerd is hij fan van een westernevenement waar hij elk jaar aan meedoet en van een tractorrondrit met oude tractoren en motorvoertuigen. Hij zet zich in voor het netjes houden van de wijk, het is soms een zooi en iedereen zou eigenlijk gewoon zijn eigen stukje schoon moeten houden, dat is niet zoveel werk.

Dit haakt in op het ideaal van netheid en moreel besef dat in wijken met veel sociale huurwoningen kan voorkomen zoals in hoofdstuk drie al naar voren kwam. De bewoner geeft aan hier prima te wonen en voor niemand te willen verhuizen. Met de toevoeging dat overal allochtonen zijn. Hij kent ook zes allochtonen in zijn straat waaronder zijn burens. Hij kan met hen wel overweg. De bewoner vertelt verder over een voorval tien jaar geleden toen hij zijn Turkse buurvrouw de stoep zag vegen voor haar huis en het vuil in de kolkput veegde. Hij was op haar toegelopen en zei dat ze dat toch niet kon doen, met een veger en blik kon ze het vuil zo in de afval doen zonder het in de kolkput te vegen. Ze had geen veger en blik en die is hij toen voor haar gaan halen bij het wijkcentrum maar hij heeft haar die nooit zien gebruiken. Op dit punt schudt hij meewarig zijn hoofd. De bewoner voelt zich tot op zekere hoogte verantwoordelijk voor de wijk en associeert zich er ook mee in die zin dat hij bij die evenementen in de wijk aanwezig is en meedoet en probeert zijn straat schoon te houden. Hij die mensen die dat niet doen als tekortkomend in hun plichten als bewoner. In het beschreven voorval versterkt het zijn afkeuring van allochtonen in het algemeen. De bewoner fietst veel buiten de wijk waarbij hij vaak de hele dag afwezig is en bemoeit zich niet met de gestereotypeerde groepen om geen moeilijkheden op te roepen. Dit gedrag kan ook gelezen worden als het vermijden van mensen die hij ervan verdenkt problemen te maken. In die zin ook een stereotypering van groepen en een labelen ervan. Maar hij kan ook weinig te doen hebben en zich uitleven in zijn hobby. Hij geeft aan dat hij niet wil verhuizen omdat nu overal allochtonen zitten. Hij moet dan het beste maken van zijn huidige woonomstandigheden. Er spreekt een zekere vervreemding van zijn woonomgeving uit zijn verhaal. Er kan niet worden gesteld dat geen sprake is van stigmatisering, maar ook niet dat dit wel het geval is. Wel kan gesproken worden van stereotypering.

Een andere bewoonster woont veertig jaar in de wijk. Ze geeft in het begin aan niet veel vertrouwen in de wijkvernieuwing te hebben. Ze verdelen het beschikbare geld gewoon onverstandig. Er is sprake van om een zwembad in de wijk te leggen, voor vijftien kinderen is dat niet realistisch. Ze heeft haar kinderen in de wijk opgevoed en heeft zich nooit onveilig gevoeld. Dit is opmerkelijk, meestal vergroot het hebben van kinderen gevoelens van onrust, en behoefte van de kinderen dan. Er is wel wat gescheld vanuit een auto ofzo maar er is nooit iets persoonlijks bij. Ze heeft ook geen persoonlijke ervaringen van diefstal of iets dergelijks. Net als de vorige bewoner geeft ze aan de aanwezigheid van allochtonen niet als een onverdeelde zegen te ervaren. Niet in de zin van diefstal maar op straat vindt ze hen wel onbeschoft overkomen. Ze hoort van veel kennissen dat ze er als vrouw alleen eigenlijk niet zou moeten wonen maar zelf ziet ze dit niet zo. Ze geeft aan dat deze mensen in de krant lezen over wat er allemaal in de wijk gebeurt en als je de wijk binnenloopt is het ook niet meteen uitnodigend hoewel het onderhoud van de openbare ruimte wel flink is verbeterd. Hier is een onderscheid zichtbaar tussen de schijn en het beeld gewekt door de media en de door haar beleefde toestand. Zij is kritisch tegenover de media. Dit is van belang omdat er vaker angst voorkomt bij mensen die dit niet zijn, zoals in hoofdstuk drie aan de orde komt. Wel geeft ze aan dat ze er deels zo prettig woont omdat ze fijne burens heeft. Ze letten op elkaar en dat geeft een veiliger gevoel. Als haar burens ooit zouden verhuizen zou zij ook verhuizen, omdat ze dan niet weet wat ze naast zich krijgt te wonen. De bewoonster verwierpt echter wel de gesuggereerde criminaliteit in de wijk waardoor ze er niet zou kunnen wonen. Ze geeft aan dat de sociale controle van haar burens wel heel belangrijk daarin is. Hier is wel angst in herkenbaar. De sociale cohesie in de straat is van belang in het woonplezier. Echter het voorbeeld dat ze hierbij aanhaalt is dat van een blaffende hond die hen uit hun slaap hield. Ze is uiteindelijk op de eigenaar afgestapt en die bleek verrassend voor rede vatbaar. Ze ondervindt steun van haar buurt daarin. Er is dus in beperkte mate sprake van groepsvorming, waarbij de gedeelde zorg de beperkt veilige omgeving is. Ze geeft ook aan de camera's om die reden prettig te vinden. Er is sprake van een met succes verdedigde ruimte. De sociale cohesie in haar straat zorgt dat deze als veiliger wordt ervaren. Ze had vroeger veel overlast van de heroïnehoertjes zoals ze deze mensen definieert die soms in haar voortuin hun klanten geriefden. De politie kwam wel telkens opdagen maar dat was een tijdelijke oplossing. De bewoonster heeft dus klachten ingediend bij de politie. Toen is er hard opgetreden met

camera's en concentratie van de hoertjes op het Baekelandplein en dat is wel een hele verbetering. Ze geeft aan de camera's prettig te vinden, en ze niet als inbreuk op haar privacy te beschouwen. Ook geeft ze aan dat de concentratie van de prostitutie ergens anders prettig te vinden, voor beide partijen. Gevraagd naar hoe zij drugsverslaafden herkent antwoordt ze dat dit in de ogen zit, ze hebben geen cocaïnesnuivers hier verder maar de ogen ja die zijn rood en waterig, dan is dat alcohol of drugs. En de mensen zien er wat afgeleefd uit. Ze weet ook wel dat niet elke zwerver aan de drugs is maar toch. Ook de mimiek, en de heroïnehoertjes zijn zo superdun, op het eerste gezicht al ongezond. Er is hier dus sprake van stereotypering. Ze kan de groep op het uiterlijk typeren. Ook vindt ze het prettiger dat die op uiterlijk gedefinieerde groep elders verblijft. Ze heeft veel overlast ervaren in het verleden waarbij derden inbreuk maakten op haar voortuin, een privé-domein. Deze inbreuk wordt sterker ervaren, de grenzen van een privé-domein of thuisplaats zijn meer gesloten dan die van de openbare ruimte. Er is sprake van stigmatisering, er is angst voor een gestereotypeerde groep, maar redenen betrekking hebbend op sociale controle en cohesie beperk(t)en deze angst, ook toen ze zelf jonge kinderen had. Ook de aangehaalde zuivering van de wijk kan hier invloed op hebben gehad. De gevoelde controle op de openbare ruimte, de camera's en het toezicht van de politie en de burens en het feit dat er verbetering mogelijk is, kunnen de angst die onderdeel is van stigmatisering verminderen.

Er is getracht op de volgende vraag een antwoord te vinden. Op het moment dat een bewoner van een wijk niet stigmatiserend richting verslaafden optreedt, welke redenen zijn hiervoor dan aan te wijzen? Dit is slechts deels gelukt. Hoewel het voorkomen van stigmatisering bij individuen wel aan te geven is zijn de redenen achter het wel of niet voorkomen niet helder geworden. Samenvattend kan worden gezegd dat de eerste bewoonster niet stigmatiserend is, zij weet wat er speelt in haar omgeving en angst is geen groot deel van haar gevoelsleven. De volgende bewoonster is ook niet stigmatiserend, de graad van zichtbaarheid van de groep is niet groot bij haar, de herkenbaarheid van de groep is ook laag. Zij is niet veel aanwezig in de wijk, haar sociaal-maatschappelijk netwerk is niet geïnteresseerd op de buurt, maar verspreid. Zij ervaart geen overlast en is eigenlijk niet geïnteresseerd in de aanwezigheid van eventuele drugsverslaafden in haar omgeving. Wel gaat ook zij uit van de kwetsbaarheid van kinderen voor verslaafden. De bewoner van Woensel-West kent een hoge graad van zichtbaarheid en herkenbaarheid van twee groepen, allochtonen en drugsverslaafden. Hij schrijft criminele activiteiten toe aan deze groepen. Angst is een mogelijk onderdeel van zijn gevoelsleven en hij heeft door de tijd heen een vermindering van de sociale cohesie van zijn buurt ervaren. Het kan zijn dat hij een strategie van ontkenning voert. Hij wil niet verhuizen omdat hij de aanwezigheid van allochtonen als alomtegenwoordig ervaart. Er kan niet met zekerheid worden gezegd of hij stigmatiseert of niet. De bewoonster van Woensel-West stigmatiseert. Zij staat kritisch tegenover de media, geeft aan zich nooit onveilig te hebben gevoeld, maar is ook deel van een actor, de bewoners van haar straatje die een zeer sterke sociale cohesie vormen zonder welke zij zou verhuizen. Ook de camera's dragen bij aan haar gevoel van veiligheid.

5.6: Casus versus literatuur

In onderdeel 5.6 wordt een antwoord gegeven op de vraag: Hoe verhoudt de casus zich tot de kenmerken van stigmatisering en groepsvorming? Hierbij worden de gegevens van de voorgaande onderdelen van hoofdstuk vijf nader bekeken en naast de bestudeerde literatuur gelegd in een poging een rode draad te vinden die een antwoord kan vormen op de onderzoeksvraag. In hoofdstuk drie zijn de verschillende aspecten van groepsvorming en stigmatisering bekeken onder de vooronderstelling dat de twee een relatie hebben. Op basis van die aspecten zijn lijsten opgesteld met items die betrekking hebben op de concepten en de twee lijsten kennen inderdaad een verband. Deze lijsten zijn in de verschillende onderdelen van hoofdstuk vijf aan de orde gekomen. Er is dus informatie voor elk item beschikbaar van de casus. Elk item van deze lijsten zal hier worden toegelicht, te beginnen met de lijst van stigmatisering, aan de hand van het volledige voorgaande hoofdstuk vijf.

- de zichtbaarheid van de gestigmatiseerde partij
- de staat van onderhoud van de fysieke omgeving waarin zowel de stigmatiserende als de gestigmatiseerde partij zich bevinden
- een rationele kritische instelling tegenover nieuws en verhalen 'van horen zeggen' over de gestigmatiseerde partij
- de mate waarin de media zich met de gestigmatiseerde partij bezig houdt
- de mate waarin onzekerheid en angst, ongeacht de bron hiervan, deel uitmaken van het gevoelsleven van een persoon
- het deel uitmaken van een stigmatiserende groep
- de macht van een stigmatiserende groep in de ruimte
- het hebben van kinderen
- in hoeverre een specifieke vorm van ruimtelijke overlast (bijv. rondslingerende injectienaalden) aan een gestigmatiseerde groep toe te schrijven is en aanwezig is in de openbare ruimte

Hoe zichtbaarder een gestigmatiseerde partij is, hoe meer overlast wordt ervaren, bij een gestigmatiseerde partij is immers enkel de aanwezigheid van de groep al een vorm van overlast. Dit is bijvoorbeeld duidelijk te zien in de uitingen van de Vereniging Oud Woensel, het rondhangen in de openbare ruimte is niet gewenst. De medewerkers van Novadic-Kentron die de verslaafden als beste kennen geven aan dat de verslaafden zich dan ook voornamelijk verzamelen in plekken waar burgers niet komen. Hier wordt ook het zogenaamde waterbedeffect op afgestemd. Het waterbedeffect is dat als verslaafden ergens worden weggestuurd waar ze rondhangen dat ze dan gewoon ergens anders heengaan, de groep verslaafden die in dit onderzoek wordt besproken is immers vaak dakloos, of thuisloos, er is geen plek waar ze heen kunnen. Daarom worden ze dan naar relatief verlaten gebieden gestuurd waar weinig mensen aanstoot aan ze nemen. Dit zijn de marginale ruimtes. Als zodanig vormen de verslaafden een marginale groep.

Verpaupering van de openbare ruimte werd gezien als een gevolg in plaats van een oorzaak van criminaliteit bij de bewoners van Oud-Woensel en Woensel-West in plaats van andersom zoals de broken window theorie aangeeft. Dat wil zeggen dat het niet uitvoeren van onderhoud, het niet vegen van de straat, het niet bijhouden van de voortuin werd gezien als een gevolg van de niet correcte houding van verslaafden of allochtonen, zij beheren de openbare ruimte niet goed. Als gevolg daarvan ontstaat een negatief beeld van de wijk bij derden. Het onderhoud van de openbare ruimte is belangrijk voor een deel van de bewoners, het is een onderdeel van hun moraal.

In de literatuur is onderzoek opgenomen over de ontvankelijkheid van mensen voor morele paniek. Dit onderzoek geeft aan dat een kritische opstelling ten opzichte van 'verhalen' van

media of derden een rol kan spelen in angst en stigmatisering. Ook de gesprekken met de medewerkers van politie en Novadic-Kentron bevestigen dit. De verwachtingspatronen die mensen hebben omtrent drugsdealers en verslaafden hebben invloed op de overlast die zij ervaren. Eerder is het voorbeeld aangehaald van de allochtonen die op straat stonden te praten en de een gaf een pakje aan de ander, dat hier al snel een drugsdeal in werd gezien door omwonenden. Kennis van gebruiken van zowel allochtonen als drugsverslaafden is dus van belang in een wijk die beide huisvest. Toch is deze kennis vaak niet aanwezig, of sterk gesimplificeerd. Geïnterviewde bewoners hebben aangegeven dat ze geen moeilijkheden zoeken met drugsverslaafden en daarom ook geen moeilijkheden verwachten. Een onderdeel van stigmatisering is het weghalen van de status van een ander tot deze als nauwelijks meer dan een dier wordt gezien, zonder rede. Het toeschrijven van rede aan drugsverslaafden geeft in dit geval aan dat men een oplossing zoekt voor de eigen onwetendheid door hun eigen logica op een ander te projecteren. Men zoekt toenadering tot de ander. Deze toenadering ontbreekt bij morele paniek. De ontvankelijkheid voor morele paniek lijkt in deze casus echter niet te berusten op een kritische opstelling maar op het zoeken van toenadering naar de andere partij.

De media zijn door de professionals genoemd als bron van morele paniek, in de verhalen van de bewoners spelen zij echter een sterk ondergeschikte rol. De geïnterviewde bewoners zien de media niet als betrouwbaar in hun portrettering van hun wijk. Ze geven derden een negatief beeld van een wijk waar zij met meer of minder plezier wonen en waar zij meer genuanceerde kennis van hebben.

Onzekerheid en angst worden opgeroepen door stigmatisering en dragen eraan bij, door de scheiding tussen stigmatiserende en gestigmatiseerde te vergroten in een vicieuze cirkel. Angst zorgt voor een grotere afstand en de resulterende angst voor het onbekende vergroot ook de afstand, vaak eerder mentaal dan fysiek tussen de partijen. Dat gezegd bleek de rol van sociale cohesie en controle angst te verminderen zonder de achterliggende ideeën over stereotypering en labelen te veranderen. De angst was een minder groot deel van het gevoelsleven ondanks of juist door een vergrootte fysieke afstand tussen de bewoner en de verslaafden, in de zin van een zuivering van de ruimte. De camera's die waren opgehangen droegen bij aan het gevoel van veiligheid. De camera's geven ook een indicatie van open ruimte. Open ruimte is het gevolg van de Disneyficatie van de openbare ruimte, waardoor deze ten allen tijde aantrekkelijk en uitnodigend moet ogen, en veilig, en de functie ervan als plaats waar eenieder zich mag vertonen verloren gaat. Open ruimte is streng gecontroleerd en gesurveilleerd om ongewenste groepen te verwijderen. De openbare ruimte van Woensel-West wordt langzaam open ruimte.

Een van de geïnterviewde bewoners is een geïntegreerd lid van een actieve groep die haar straat beslaat. Deze groep heeft de ruimte gezuiverd van verslaafden en drugsdealers. Er was verschil tussen de groepsleden in de mate waarin zij overlast ondervonden. De geïnterviewde bewoonster was een van diegenen die eigenlijk weinig tot geen overlast ondervond. Toch deed zij mee aan de acties van haar straat omdat zij de anderen niet wilde afvallen. Zij toonde een stigmatiserend front vanwege haar lidmaatschap van een stigmatiserende groep. De zuivering van de ruimte heeft tientallen jaren geleden plaatsgevonden en zij geeft nu binnen de groep aan dat ze de schrik van bijvoorbeeld hangjongeren niet zo inziet, dus hier is wel verandering in gekomen. Het door haar aangehangen ideaal van netheid speelt hier misschien een rol in; toentertijd verpauperde de straat als gevolg van de instroom van allerhande, in haar woorden 'asociaal volk', een gedeelde zorg die acuut was, waar dit nu niet het geval is. De straat wordt nu zelfs opgeknapt en goed onderhoud dringt de verpaupering terug.

Zoals eerder aangegeven is de macht van de dominante groep, in de zin van de actor de Vereniging Oud-Woensel in de ruimte groot. Deze is echter niet absoluut. Het is mogelijk voor

de dominante groep om een verbod uit te vaardigen tot het drinken van alcohol in Oud-Woensel, het is mogelijk om mensen omdat ze rondhangen weg te sturen uit de openbare ruimte of op te pakken. Het is echter niet mogelijk om hen op te sluiten, als ze geen misdaad begaan staan ze na een paar uur weer op straat. Het is mogelijk om bankjes weg te halen en de ruimte in het algemeen zo in te richten dat deze onaantrekkelijk wordt voor een bepaalde groep. Zelfs de hulpverleners voor de verslaafden richtten hun aandacht ook op de klachten van de buurtbewoners, om het imago van de verslaafden te verbeteren bij deze dominante groep, zodat deze hun aanwezigheid in de toekomst gaat tolereren. Dit brengt echter het risico met zich mee dat die verslaafden die hun hulp en oplossingen niet willen aanvaarden in een negatievere rol worden neergezet. Dit komt in meerdere landen voor, vooral in grote steden.

Foto 13: speeltuin in Oud-Woensel

Ongeacht of een persoon actief stigmatiserend is of niet, de gedachte aan een gezamenlijk ruimtegebruik van kinderen en drugsverslaafden was niet gewenst. Er werden geen redenen gegeven voor deze overtuiging, deze werd door iedereen aanvaard, bewoner of professional. De bescherming van kinderen is een diepgewortelde drang maar waarom wordt aangenomen dat de kinderen beschermd moeten worden? De verspreiding van gebruikte injectiespuiten is een mogelijke oorzaak maar is deze sluitend gezien de geringe daadwerkelijk verspreiding hiervan? Is hier sprake van een hegemonische moraal ten aanzien van drugsverslaving? Zonder verder onderzoek is het niet mogelijk hier een antwoord op te geven.

Een ander aspect is dat hoe meer gerelateerde overlast, zoals een metonym, voorkomt in de ruimte hoe zichtbaarder de gestigmatiseerde groep is. Daarmee bedoel ik dat als een herinnering aan de aanwezigheid van de gestigmatiseerde partij in de openbare ruimte wordt aangetroffen door de dominante partij, in de vorm van zwerfafval bijvoorbeeld, dat de gestigmatiseerde partij dan sterker aanwezig is in de openbare ruimte in het gezichtspunt van

de dominante partij. Een goed voorbeeld hiervan zijn de gebruikte injectienaalden in Woensel-West en Oud-Woensel die zowel als overlast worden gezien, in die zin dat ze gevaarlijk zijn voor kinderen, als dat ze alarmerend zijn omdat er schijnbaar verslaafden aanwezig zijn in de openbare ruimte, ook als ze niet direct gezien worden. Ook rondslingerende blikjes bier worden niet gezien als zwerfafval maar als tekenen van de aanwezigheid van verslaafden. Een van de geïnterviewde bewoners geeft aan geeft aan geen overlast te hebben van drugsverslaafden omdat haar ramen er niet op uit kijken, ze wordt niet continu aan hun aanwezigheid herinnerd zoals dat bij haar burens wel het geval is, en die wel klagen over de aanwezigheid van deze verslaafden. Ditzelfde kwam voor in Costa Rica waar bij de modernisering van een park de graag van overzicht werd verhoogd. Alle praktijken die altijd plaats hadden gevonden werden plotseling zichtbaar en het park werd plotseling als een onveilige plek gezien.

Nu de opsomming met kenmerken van stigmatisering besproken zijn zal worden doorgedaan met de lijst van groepsvorming. De kenmerken staan hieronder nog een keer vermeld.

- oriëntatie van sociaal-maatschappelijk netwerken
- ruimtelijke mobiliteit van actoren
- herkenbaarheid van de gemeenschappelijke identiteit van aanwezige actoren
- aanwezigheid van plaatsgevoel
- aanwezigheid van gedeelde irritatie of zorg in de omgeving
- striktheid van de parameters van deelname aan een actor
- mate van sociaal-economische gelijkenissen in de directe omgeving
- de maatschappelijke invloed van het actor-netwerk en de manier waarop die wordt ervaren

De doctrine van New Urbanism stelt dat sociaal-maatschappelijke netwerken in afnemende mate gelimiteerd worden door afstanden. Maar als dit voor bepaalde mensen niet het geval is, eerder zijn bijvoorbeeld kinderen genoemd die vaak weinig mobiel zijn, dan betekent dit een gedeelde connectie van de mensen onderling en de plaatsen waar zij zich, noodgedwongen, ophouden. Het levert volgens de doctrine meer sociale cohesie in een buurt op. Eén geïnterviewde bewoner heeft een netwerk dat voornamelijk op haar straat is gebaseerd, haar directe ruimtelijke omgeving. Zij heeft een beroep dat zij voornamelijk in de wijk zelf uitoefent. Zij geeft aan dat de sociale cohesie erg sterk is in haar straat.

Hoe groter de ruimtelijke mobiliteit van een persoon of actor, hoe kleiner de kans op een gedeeld ruimtelijk netwerk, en hoe groter de kans op een sociaal-maatschappelijk netwerk dat vooral op sociaal-economische gelijkenissen is gebaseerd. Dan is er minder kans op sociale cohesie in een puur ruimtelijke oriëntatie. Zoals hierboven bleek zijn er ook andere redenen voor een ruimtelijke oriëntatie van een sociaal-maatschappelijk netwerk. De beide aspecten zijn sterk met elkaar verweven maar niet één op één bruikbaar.

Hoe herkenbaarder een gemeenschappelijke identiteit is hoe waarschijnlijker dat mensen zich bij de desbetreffende actor willen aansluiten. De actor die aanwezig is in Oud-Woensel heeft een zeer herkenbare identiteit, namelijk die van een gezin met kinderen dat zich zorgen maakt om de bedreiging van die kinderen door drugsverslaafden. Hoewel het gaat om een stigmatiserende groep staan ook niet stigmatiserende mensen achter deze identiteit, inclusief de geïnterviewde bewoners en professionals. Het is makkelijk voor de actor om mensen aan hun kant van het debat te krijgen, en zoals eerder in hoofdstuk drie aan de orde kwam, dat maakt het ook makkelijker om de toegang van de groepen in het debat te controleren. Sommige standpunten kunnen worden uitgesloten, als zijnde niet redelijk of bedreigend. Omdat de actor een protestgroep is die iets gedaan wil krijgen van een overheid kan de actor door deze tactiek van envelopment eerder zijn doelen bereiken en de overheid tot actie dwingen. Dit is ook zichtbaar in het alcoholverbod in Oud-Woensel waar de overheid in het

begin niet achterstond. Men heeft aangehouden en heeft uiteindelijk een grote hoeveelheid handtekeningen verzameld, door de herkenbaarheid van hun identiteit waardoor dit verbod er toch is gekomen.

Plaatsgevoel is een belangrijk onderdeel van het zelfbeeld van een persoon. Een tot op zekere hoogte gedeeld plaatsgevoel, totaal gedeeld plaatsgevoel is niet mogelijk, is daarom een voordeel in het vestigen van een gemeenschappelijke identiteit in een actor. Het is niet nodig voor sterke sociale cohesie om in een wijk voor te komen, plaatsgevoel kan ook bij een nieuwvestiging van een groep of actor voordeel opleveren, bijvoorbeeld bij het voorkomen van een gedeelde ruimtelijke zorg of irritatie. Geïnterviewde bewoners geven aan plaatsgevoel te kennen, gekoppeld aan hun wijk. Vanuit dit plaatsgevoel zetten zij zich in verschillende mate in voor hun wijk, om deze netjes te houden bijvoorbeeld, of om vrijwilligerswerk te doen in verband met de wijkvernieuwing. Deze acties kennen een wisselende mate van organisatiegraad. Eén bewoner geeft aan op eigen houtje zijn straat schoon te maken, een ander is lid van een gecompliceerd netwerk van actoren.

Een gedeelde ruimtelijke zorg of irritatie is één van de beste methoden om groepsvorming op gang te brengen of te intensiveren. Er is altijd sprake van dit verband bij NIMBY-protesten. In het geval van de wijken Oud-Woensel en Woensel-West zijn er vele voorbeelden van gedeelde ruimtelijke zorg of irritatie aanwezig. Te denken valt aan de verpaupering door het slechte onderhoud van de openbare ruimte en de massale leegstand. Andere mogelijkheden omvatten hangjongeren en drugsverslaafden, en in een heterogene wijk zijn er altijd mogelijkheden tot het zien van burens die niet tot de eigen sociaal-maatschappelijke groep behoren als een ruimtelijke zorg of irritatie, zoals vaker voorkomt in arme arbeiderswijken. In het bijgewoonde wijkbeheerteamoverleg is aangegeven dat vaak geklaagd wordt over het onderhoud van de openbare ruimte, hangjongeren en drugsverslaafden en dealers. Wegens de eerder aangehaalde onbekendheid met allochtone gebruikers kunnen deze klachten ook op allochtonen slaan. De actor in Oud-Woensel kent als gedeelde ruimtelijke zorg de aanwezigheid van de drugsverslaafden en dealers in de openbare ruimte. Naar aanleiding van deze zorg zijn extra bijeenkomsten georganiseerd en extra acties ondernomen die een positief resultaat hebben behaald. De groep is sterker geworden.

Eerder is al aangehaald dat een groep voorwaarden kan stellen aan deelname van hun eigen groep of een debat als ze voldoende invloed hebben op de andere partijen. De deelname aan een groep wordt vanzelfsprekend gelimiteerd door die voorwaarden, hoe losser die zijn, hoe meer mensen in theorie deel zouden kunnen nemen aan die groep. In Oud-Woensel zijn die voorwaarden zeer los gesteld. Dit levert ook voordeel op voor hen. De overheid in Nederland is gebaseerd op het idee van de democratie en hoe breder de basis waarop een protest rust, hoe groter de kansen van genoegdoening. Dit bleek ook zo te zijn, na overhandiging van de handtekeningen in de kwestie van het alcoholverbod werd actie ondernomen door de overheid, in de persoon van de wethouder een democratisch gekozen gezagshouder. De vertegenwoordiger van het Veiligheidshuis, een orgaan van de lokale overheid geeft aan dat dit ook zijn insteek is geweest in de acties rond de prostitutie in Woensel-West.

De mate van sociaal-economische gelijkenissen in de directe, ruimtelijke omgeving zijn eigenlijk alleen van belang als er sprake is van een ruimtelijk georiënteerde groep of groep in wording in plaats van een groep die door een grote ruimtelijke omgeving verspreid is, juist op basis van dergelijke sociaal-economische gelijkenissen. Omdat hier in dit geval wel sprake van is, en dit gezien het onderwerp van de casus ook verwacht werd is dit item van belang in deze situatie. De groep zal sterker zijn, het lidmaatschap sterker als er sprake is van een grote mate van sociaal-economische gelijkenissen. Mensen clusteren zich vaak rond deze gelijkenissen. Zoals eerder gesteld zijn de wijken Oud-Woensel en Woensel-West sterk heterogeen. Er zijn vrij weinig sociaal-economische gelijkenissen in de groep Vereniging Oud-Woensel, althans voor zover het lidmaatschap kan worden beoordeeld op basis van de

gestelde parameters. Dat zou op een losse groep wijzen die zich verenigt voor de gelegenheid van de actie tegen de drugsverslaafden. Maar de aansturing van de groep is georganiseerd, er zijn specifieke acties ondernomen, uitnodigingen verstuurd, dit wijst erop dat er een kerngroep is. De verwachting dat deze kerngroep wel een grote mate van sociaal-economische gelijkens kent, maar dit kon niet achterhaald worden.

Een actor is een onderdeel van een netwerk. Een actor kan onderdeel zijn van meerdere netwerken, en is dat vaak ook. In het geval van de actor van de Vereniging Oud-Woensel is een van de netwerken waarvan zij deel uitmaken duidelijk het netwerk van de wijkvernieuwing. Dit netwerk bestaat uit allerhande overheids- en semi-overheids groeperingen die zich bezighouden met de wijken en alle problemen die deze wijken kennen en door de Vereniging Oud-Woensel op verzoek van de gemeente naar voren worden gebracht. De rol van de actoren in dit netwerk heeft invloed op alle actoren in het netwerk. Meer concreet, stel dat de verslavingshulpverleningsinstantie Novadic-Kentron een actief programma zou hebben om het imago van verslaafden te verbeteren, zoals ze dit inderdaad heeft en dat dit programma effect zou hebben. De actor Vereniging Oud-Woensel zou hierdoor een deel van haar programma, de uitsluiting van verslaafden uit de openbare ruimte op moeten geven of een verlies van leden kennen. Het programma van Novadic-Kentron heeft op het moment geen succes. Hun instelling, die zij delen met de gemeente en politie is dat verslaafden in een hulpverleningstraject moeten komen waardoor zij van de straat geraken. Dus werken zij de actor Vereniging Oud-Woensel niet tegen in hun uitsluitingsinitiatieven. Eerder is in hoofdstuk drie al aangegeven dat er een tweedeling optreedt in de drugsverslaafden. Er is de groep die meedoet aan de hulpverleningsprogramma's en zich niet wil associëren met het imago van de drugsverslaafde en diegenen die dat niet doen of niet kunnen. De intenties van de gemeente Eindhoven om voorwaarden te stellen aan hulpverlening als overnachtingplaatsen dragen bij aan deze tweedeling en versterken de positie van de actor Vereniging Oud-Woensel in hun uitsluitingsprogramma.

Samenvattend kan worden gesteld dat over het algemeen de items in de lijsten van stigmatisering en groepsvorming de situatie overeenkwamen met de literatuur op dat deelonderwerp. Er zijn een aantal afwijkingen in de opsomming van stigmatisering. De media spelen een ondergeschikte rol in de verhalen van de geïnterviewde bewoners, zij staan kritisch tegen de media. Tegenstrijdig met de gebroken raam theorie is dat verpaupering niet als oorzaak van criminaliteit werd gezien maar als gevolg in de ogen van de geïnterviewde bewoners. Zij geven aan het onderhoud van de ruimte van belang te vinden en trekken hun conclusies over diegenen die dat onderhoud verwaarlozen. Een item waar geen duidelijke gevolgtrekkingen over konden worden gemaakt was het hebben van kinderen. Kinderen werden beschermd, zonder dat de noodzaak van deze bescherming duidelijk werd gemaakt.

Hoofdstuk 6: Conclusie en aanbevelingen

In hoofdstuk één, de inleiding, werd een onderzoeksvraag geformuleerd: “Hoeveel invloed heeft een groepering, op het individu? Of meer specifiek de woongemeenschap op de bewoner?” Naar aanleiding van een verkenning van het fenomeen drugsverslaving in Nederland en relevante sociaalruimtelijke literatuur over de verschillende aspecten van groepsvorming en stigmatisering is deze vraag hergedefinieerd naar: ‘In hoeverre wordt door dominante ruimtelijk verwante groeperingen stigmatisering bedreven en wijken individuen, als zijnde een lid van een stigmatiserende groepering, daar vanaf en voor soort redenen?’. Deze onderzoeksvraag zal beantwoord worden in hoofdstuk zes. In de onderzoeksvraag zijn een aantal subthema’s onderscheiden, deze staan hieronder vermeld. Deze vragen zullen kort worden beantwoord en dan zal worden ingegaan op de meer specifieke beantwoording van de onderzoeksvraag zelf.

- Wie zijn de verslaafden in Oud-Woensel en Woensel-West?
- Is er een tendens zichtbaar van uitsluiting van verslaafden uit de openbare ruimte van de wijken Oud-Woensel en Woensel-West?
- Zijn er specifieke stigmatiserende groepen in deze wijken te herkennen?
- Op het moment dat een bewoner van een wijk niet stigmatiserend richting verslaafden optreedt, welke redenen zijn hiervoor dan aan te wijzen?
- Hoe verhoudt de casus zich tot de kenmerken van stigmatisering en groepsvorming?

Korte beantwoording deelvragen

De verslaafden in Oud-Woensel en Woensel-West zijn dakloos, meest licht verslaafd en aangemeld bij een dagbesteding of zwaarder verslaafd, meest aan meerdere drugs, niet aangemeld bij een dagbesteding en aanwezig in de openbare ruimte in een driehoeksroute tussen drie opvanginstanties in de twee wijken. Deze verslaafden worden over het algemeen uitgesloten van het gebruik van de openbare ruimte in Oud-Woensel en Woensel-West. Er is één specifieke stigmatiserende groep te herkennen, deze heeft een gemeenschappelijke identiteit van bezorgde burgervaders of moeders die in de verslaafden een bedreiging van hun kinderen zien. Er zijn bewoners van de twee wijken geïnterviewd. Zij waren niet altijd stigmatiserend. Hun redenen hiervoor zullen verderop in dit hoofdstuk worden uitgewerkt. Om de subvragen te beantwoorden is gebruik gemaakt van een tweetal opsommingen van items die te maken hebben met stigmatisering en groepsvorming. Deze opsommingen werden naast de verkregen informatie over buurt en bewoners gelegd om te zien of er sprake was van stigmatisering of groepsvorming. Deze opsommingen bleken de casus goed te passen.

Eén van de bewoners die niet stigmatiseerden was lid van een stigmatiserende groep, de ander niet. De bewoner die wel lid was, werd aangeduid als niet stigmatiserend omdat zij de angst voor de gestigmatiseerde groep niet deelde met haar straatgenoten, en omdat zij de stereotypering en statusverlaging die met stigmatisering gepaard ging niet deelde. De bewoner die geen lid van een stigmatiserende groep was had dezelfde redenen. De bewoner die wel lid was had toegang tot een hoeveelheid kennis over de werkelijke gedragingen van de desbetreffende gestigmatiseerde groep, via haar vrijwilligerswerk in het buurtbeheerteam. Een plek waar klachten ook wel als overtrokken worden omschreven. Haar omgeving had deze kennis niet, althans niet vanuit de eerste hand. Zij heeft geen onaangename ervaringen met de gestigmatiseerde groep, die veel angst kunnen veroorzaken. Zij schreef rede toe aan de groep. Dit deed ook de bewoner die geen lid was, alleen beschikte zij niet over dezelfde hoeveelheid kennis. Voor deze bewoner was de zichtbaarheid van de gestigmatiseerde partij laag. Dit gold voornamelijk voor haar thuisdomein, dat geen ramen naar de straat had. In het hiernavolgende zal worden ingegaan op de specifieke omstandigheden van de fysieke en maatschappelijke omgeving van de bewoners.

Geldende omstandigheden in de wijken

In de wijken Woensel-West en Oud-Woensel komt een tendens tot uitsluiting van drugsverslaafden voor. Deze tendens wordt gesteund door een netwerk van verschillende actoren, het wijkvernieuwingsnetwerk. Gemeente, politie en hulpverleningsinstanties proberen drugsverslaafden in hulpverleningsprogramma's te krijgen waar dagbestedingen, regels en regelmaat een onderdeel van zijn, en waar mensen zo min mogelijk tijd op de straat doorbrengen. In deze heterogene wijk is weinig kennis aanwezig over de verschillende bevolkingsgroepen. Er zijn verwachtingspatronen rond het gedrag van drugsverslaafden die soms niet kloppen. Er is een actor actief in Oud-Woensel met een losse samenhang, en een brede steunbasis in de wijk. De geïnterviewde bewoners bleken kritisch te zijn naar de media toe, ook omdat ze zich niet wilden identificeren met het beeld dat de media schetst van hun wijken, die allebei zogenaamde probleemwijken zijn, en veel waarde te hechten aan een goed onderhoud van zowel de openbare als de privé-ruimte. Zij zagen slecht onderhoud van de privé-ruimte als een gevolg in plaats van een oorzaak van criminaliteit. Onverwacht was dat een sterke sociale cohesie niet altijd de gedachtepatronen behorende bij stigmatisering, het verlies van status en de mythen die rond de groep ontstaan, veranderen maar wel de angst verminderen voor die groep.

Beantwoording onderzoeksvraag

In Oud-Woensel en Woensel-West is het uitsluiten van drugsverslaafden uit de openbare ruimte een dominante denkwijze. Dit blijkt uit de houding van overheden en semi-overheden. Zij zagen de aanwezigheid van verslaafden in de openbare ruimte als overlastgevend voor de bewoners van de wijken en probeerden hen te ontlasten door hun wettelijke en uitvoerende macht te gebruiken om de verslaafden te verwijderen, voor zover mogelijk. Zij ondersteunden de bewoners in hun denkwijze en bevestigden zo hun status als dominante groep. Ook werden er programma's opgezet om het imago van drugsverslaafden naar bewoners toe te verbeteren. Er zijn dominante ruimtelijk verwante groeperingen die actief stigmatiseren. Er konden met zekerheid twee groepen worden onderscheiden die stigmatiseerden. Beiden werden in hun gelijk gesteld door de overheid en het gerechtshof respectievelijk, en hun positie werd ondersteund door verdere acties van de overheid zoals het oppakken van drugsverslaafden en ook door de publieke opinie in hun wijk. Zij zijn als dominant te beschouwen. Ook zijn hun leden ruimtelijk gegroepeerd en is in één geval met zekerheid te stellen dat haar positie in het wijkvernieuwingsactor-netwerk gebaseerd op hun vertegenwoordiging van de wijk. De groepen stigmatiseerden omdat zij de aanwezigheid van de drugsverslaafden in de openbare ruimte als angstwekkend en onwenselijk zag, ook als deze verslaafden geen enkele actie ondernamen in die openbare ruimte. De bedreiging die verslaafden vooral voor kinderen lijken te vormen betekent dat sprake is van een bedreiging van kernwaarden van de samenleving. Daarom kan in een sociaal-economisch diverse wijk toch een georganiseerde groep ontstaan die effectieve acties onderneemt tegen de drugsverslaafden. Omdat de ontstane actor weinig randvoorwaarden stelt aan deelname, enkel de bezorgdheid voor het lot van de kinderen, is de deelname en steun voor die actor groot. Individuen kunnen afwijken van deze denkwijzen ondanks hun lidmaatschap van een stigmatiserende groep. Er zijn twee hoofdredenen die direct kunnen worden afgeleid van de opgestelde lijst met items die stigmatisering voorspellen. Dit zijn de afwezigheid van angst, vooral uitgedrukt in het toeschrijven van rede aan de gestigmatiseerde groep, en de kleine mate van zichtbaarheid van de gestigmatiseerde groep. Kennis van de gestigmatiseerde groepen kan bijdragen aan de afwezigheid van angst maar is niet noodzakelijk. Ook zonder deze kennis is een afwijzen van stigmatisering mogelijk. Zichtbaarheid speelt ook een grote rol. Hierbij is het belangrijk aan te geven dat zichtbaarheid voor iedere persoon een inhoud kan hebben. Als iemand overlast ervaart van verslaafden ziet hij ze vaker en ervaart die ontmoetingen als meer storend dan als het hem niet interesseert en hij ze wel tegenkomt in de openbare ruimte maar verder geen aandacht aan ze besteed. De inbreuk op de privé-ruimte is daarbij belangrijk, op het moment dat deze inbreuk aanwezig is wordt overlast ervaren bij de geïnterviewde bewoners.

Foto 14: Voornaamste kruispunt in Woensel-West

Aanbevelingen

Niet direct gerelateerd aan het onderzoek volgen hier een aantal aanbevelingen over de manier om met drugsverslaafden in de openbare ruimte om te gaan. Een algemene trend in de gemeentelijke aanpak van verslaving is het heropvoedingproces. Voorzieningen als een slaapplek zijn alleen onder voorwaarden verkrijgbaar. Dit leidt ertoe dat diegenen die zich niet aan voorwaarden kunnen of willen houden niet of slechts moeilijk aan een (vaste) slaapplek kunnen komen, ook vanwege de geringe capaciteit van de opvangfaciliteiten. In Eindhoven staan 940 daklozen geregistreerd en er zijn in de stad als totaal zo'n vijftig à zestig slaapplekken voor hen. Zowel twee professionals die in de wijk werken, als de bestudeerde literatuur geven aan dat op deze wijze twee groepen daklozen en of verslaafden ontstaan. Zij die het zware integratieproces aankunnen, en uiteindelijk geheel of bijna op eigen benen kunnen staan en zij die dat niet kunnen. Voor deze laatste groep, mogelijkwerwijs een grotere groep, wordt het leven steeds moeilijker. Zij kunnen dan slechts terecht bij vrijwilligersorganisaties en overbelasten vaak de capaciteit hiervan. Deze situaties leiden tot meer agressiviteit onder de daklozen en of verslaafden. Ook wordt hun morele status verder verslechterd. Er is immers hulp geboden om hen uit hun ongewenste leven te halen en deze hulp is niet aangenomen. De afstand van bewoner tot verslaafde wordt zo steeds groter. Het zou aan te bevelen zijn om naast de bestaande hulpverlening meer slaapplekken te verschaffen waar geen voorwaarden aan verbonden zijn.

Daarnaast is de kennis over daklozen en of verslaafden ook zeer beperkt bij het publiek en volgens enkele professionals ook een van de grootste oorzaken van angst van bewoners voor daklozen en of verslaafden. Een grootschalige informatiecampaagne zou hier veel kunnen betekenen.

Vervolgonderzoek zou mogelijk zijn in de wijken in Eindhoven omdat deze stad nu ook hostels aan het plaatsen is. Er is reeds protest geuit tegen de komst van een hostel aan de rand van Woensel-West waar nu een studentenhuus zit.

Reflectie

In deze scriptie heb ik getracht een antwoord te vinden op de vraag hoe agency zich verhoudt tot groepsvorming. Deze vraag heb ik onvoldoende kunnen beantwoorden. Hiervoor zijn verschillende redenen aan te wijzen. Deels was mijn literatuuronderzoek in onbalans vanwege een te grote nadruk op het aspect groepsvorming. Ik heb getracht dit via de actor-netwerk theorie te verhelpen, maar over het algemeen heb ik onvoldoende theorie gericht op de rol van het individu weten te vinden. Deels was mijn empirisch onderzoek in onbalans vanwege een te grote nadruk op de professionals die in de wijken werkzaam waren en te weinig input vanuit de omwonenden zelf. De meeste omwonenden ben ik via de professionals en georganiseerde activiteiten voor wijkbewoners op het spoor gekomen, ik heb weinig animo kunnen vinden bij andere omwonenden om medewerking aan een interview te verlenen. Als gevolg hiervan zijn de conclusies die ik heb kunnen trekken noodzakelijkerwijs beperkt, ik had te weinig handvaten om een beperkte hoeveelheid materiaal te kunnen interpreteren.

Bronvermelding

Boeken en artikelen:

Adriaans, N.F.P., Grund, J.P.C., Kaplan, C.D., 1991, *Changing cocaine smoking rituals in the Dutch heroin addict population*, *Addiction*, Vol. 86, No. 4, 1991

Altheide, D. L., 1997, *The News Media, the Problem Frame, and the Production of Fear*, *The Sociological Quarterly*, Vol. 38, No.4, 1997

Ball-Rokeach, S. J., Matei, S., Qiu, J.L., 2001, *Fear and Misperception of Los Angeles Urban Space: A Spatial-Statistical study of Communication shaped Mental Maps*, *Communication Research*, Vol. 28, No.8, 2002

Banks, M., 2005, *Spaces of (in)security: Media and fear of crime in a local context*, *Crime Media Culture*, Vol. 1, No. 169, 2005

Bastlin Normoyle, J., Foley, J.M., 1988, *The Defensible Space Model of Fear and Elderly Public Housing Residents*, *Environment and Behavior*, Vol. 20, No. 1, 1988

Benko, G., Strohmayer, U., 1997. *Space and social theory: Interpreting Modernity and postmodernity*, Blackwell Publishing Ltd., Oxford

Ben-Yehuda, N., Goode, E., 1994, *Moral Panics: Culture, Politics, and Social Construction*, *Annual Review of Sociology*, Vol. 20, 1994

Birke, L., Michael, M., 1994, *Enrolling the Core Set: The Case of the Animal Experimentation Controversy*, *Social Studies of Science*, Vol. 24, No.1, 1994

Bosk, C.L., Hilgartner, S., 1988, *The Rise and Fall of Social Problems: A Public Arenas Model*, *The American Journal of Sociology*, Vol. 94, No. 1, 1988

Brumley, K., Fox Gotham, K., 2002, *Using Space, Agency and Identity in a Public Housing Development*, *City and Community*, Vol. 1, No. 3, 2002

Brunson, L., Kuo, F.E., Sullivan, W.C., 2001, *Resident Appropriation of Defensible space in Public Housing: Implications for Safety and Community*, *Environment and Behaviour*, Vol. 39, No. 5, 2001

Burningham, K., 2000, *Using the Language of NIMBY: a topic for research, not an activity for researchers*, *Local Environment*, Vol. 5, No.1, 2000

Chavis, D.M.,McMillan, D.R, 1986, *Sense of community: A definition and theory*, *Journal of Community Psychology*, Vol. 14, January 1986

Cloke, P., Johnsen, S., May, J., 2005, *Day Centres for Homeless People: Spaces of Care or Fear?*, University of York, University of Bristol, University of London

Day, K., 2001, *Constructing Masculinity and Women's Fear in Public Space in Irvine, California*, *Gender, Place and Culture*, Vol. 8, No. 2, 2001

De Haan, H., 2005, *Social and Material Appropriation of Neighborhood Space: Collective Space and Resistance in a Dutch Urban Community*, Paper for the International Conference:

'Doing, thinking, feeling home: the mental geography of residential environment' 14th and 15th October 2005, Delft University of Technology

Dixon, J., Durrheim, K., 2000, *Displacing place-identity: A discursive approach to locating self and other*, British Journal of Social Psychology, Vol. 39, 2000

Dixon, J., Levine, M., McAuley, R., 2006, *Locating Impropriety: Street Drinking, Moral Order and the Ideological Dilemma of Public Space*, Political Psychology, Vol. 27, No. 2, 2006

Dourish, P., Harrison, S., 1996, *Re-Place-ing Space: The Roles of Place and Space in Collaborative Systems*, ACM Inc., 1996

Duneier, M., Molotch, H., 1999, *Talking City Trouble: Interactional Vandalism, Social Inequality, and the "Urban Interaction problem"*, The American Journal of Sociology, Vol. 104, No. 5, 1999

Farrell, C. H., 2005, *Sharing neighborhoods: Order and Disorder in Homeless Domiciled Encounters*, American Behavioral Scientist, Vol. 48, No. 8, 2005

Fijnaut, C. J. C. F., 1995, *Gedooogbeleid en bestrijding van de drugshandel: een inconsistentie in het drugsbeleid*, Tijdschrift voor de Criminologie, Vol. 30, No. 3, 1995

Fleury-Bahi, G., Moser, G., Ratiu, E., 2002, *Appropriation and Interpersonal Relationships: From dwelling to City through the Neighborhood*, Environment and Behavior, Vol. 34., No. 122, 2002

Forrest, R., Kearns, A., 2000, *Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood*, ESRC Cities Programme Neighbourhoods Colloquium, Liverpool, 5-6 June, 2000

Furnham, A., Thomson, L., *Lay Theories of Heroin Addiction*, Soc. Sci. Med., Vol. 43, No. 1, 1996

Galster, G., Pettit, K., Santiago, A., Tatian, P., 2002, *The Impact of Social Housing on Neighborhood Crime Rates*, The Journal of Urban Affairs, Vol. 2, No. 3, 2002

Garcia, R., Moore, J., Vigil, D., 1983, *Residence and Territoriality in Chicano Gangs*, Social Problems, Vol. 31, No. 2, 1983

Gilbert, K., Heath, L., 1996, *Mass Media and Fear of Crime*, American Behavioral Scientist, Vol. 39, No. 379, 1996

Godwin-Jones, R. 2003. *Emerging Technologies; Blogs and Wikis: Environments for On-line Collaboration*, Language, Learning and technology, Vol. 7, No. 2, 2003

Goffman, E., 1959, *Presentation of self in everyday life*, Doubleday and Company Inc., New York

Goodman, E., Paulos, E., 2004, *The Familiar Stranger: Anxiety, Comfort and Play in Public Places*, CHI, Vol. 6, No. 1, 2004

Green, M., 1997, *Witchcraft Suppression Practices and Movements: Public Politics and the Logic of Purification*, Comparative Studies of Society and History, Vol. 39, No. 2, 1997

Gurevitch, Z.D., 1988, *The Other side of Dialogue: On Making the Other Strange and the Experience of Otherness*, The American Journal of Sociology, Vol. 93, No. 5, 1988

- Herring, S. C., 2004, *Slouching toward the ordinary: current trends in computer-mediated communication*, New Media and Society, Vol. 6, No. 1, 2004
- Hindmarch, I., Stonier, P.D., 1996, *Addiction: Comments, Discussion and Debate*, Human Psychopharmacology, Vol. 11, 1996
- Hochschild, A. R., 1979, *Emotion Works, Feeling Rules and Social Structure*, The American Journal of Sociology, Vol. 85, No. 3, 1979
- Hubbard, P., 1998, *Sexuality, Immorality and the City: red light districts and the marginalization of female street prostitutes*, Gender, Place and Culture, Vol. 5, No. 1, 1998
- Hubbard, P., 2005, *Accommodating Otherness: anti-asylum centre protest and the maintenance of white privilege*, Royal Geographical Society, Vol. 30, 2005
- Hubbard, P., Sanders, T., 2003, *Making Space for Sex Work: Female Street Prostitution and the Production of Urban Space*, Vol. 27, No. 1, 2003
- Jasper, J. M., Polletta, F., 2001, *Collective identity and social movements*, Annual Review of Sociology, Vol. 27, p. 283-305, 2001
- Latour, B., ..., *On Actor-network theory: A few clarifications plus more than a few complications*, CSI-Paris/Science Studies-San Diego
- Lemanski, C., 2006, *Residential Responses to Fear (of Crime Plus) in two Cape Town Suburbs: Implications for the Post-Apartheid City*, Journal of International Development, Vol. 18, 2006
- Lesbirel, S. H., Shaw, D., *Facility Siting: Issues and Perspectives*, Columbia Earthscape: an online resource to the global environment
- Link, B.G., Phelan, J.C., 2001, *Conceptualizing Stigma*, Annual Review Sociology, Vol. 27, 2001
- Low, S. M., 1996, *Spatializing Culture: The Social Production and Social Construction of Public Space in Costa Rica*, American Ethnologist, Vol. 23, No. 4, 1996
- Lyman, S.M., Scott, M.B., 1967, *Territoriality: A neglected Sociological Dimension*, Social Problems, Vol. 15, No. 2, 1967
- Malone, K., 2002, *Street life: youth, culture and competing uses of public space*, Environment & Urbanisation, Vol. 14, No. 2, 2002
- McCann, E. J., 1999, *Race, Protest and Public Space: Contextualising Lefebvre in the U.S. City*, Antipode, Vol. 31, No. 2, 1999
- McRobbie, A., Thornton, S. L., 1995, *Rethinking 'Moral Panic' for Multi-Mediated Social Worlds*, The British Journal of Sociology, Vol. 46, No. 4, 1995
- Michael, M., Singleton, V., 1993, *Actor-Networks and Ambivalence: General Practitioners in the UK Cervical Screening Programme*, Social Studies of Science, Vol. 23, No. 2, 1993
- Mitchell, D., 1995, *The End of Public Space? People's Park, Definitions of the Public and Democracy*, Annals of the Association of American Geographers, Vol. 85, No. 1, 1995

Mulcahy, M., Snow, D.A., 2001, *Space, Politics and the Survival Strategies of the Homeless*, American Behavioral Scientist, Vol. 45, No. 1, 2001

Newman, D. en Paasi, A. 1998. *Fences and neighbours in the postmodern world: boundary narratives in political geography*, Progress in Human Geography, Vol. 22, No. 186, 1998

Newman, O., 1996, *Creating Defensible Space*, U.S. Department of Housing and Urban Development: Office of Policy Development and Research

Paterson, B., Stark, C., 2001, *Social policy and mental illness in England in the 1990's: violence, moral panic and critical discourse*, Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing, Vol. 8, 2001

Peleman, K., 2003, *Power and Territoriality: A Study of Moroccan Women in Antwerp*, Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, Vol. 94, No. 2, 2003

Poland, B. D., 2000, *The 'considerate' smoker in public space: the micro-politics and political economy of 'doing the right thing'*, Health and Place, Vol. 6, 2000

Raudenbush, S. W., Sampson, R.J., 1999, *Systematic Social Observation of Public Spaces: A New Look at Disorder in Urban Neighborhoods*, American Journal of Sociology, Vol. 105, No. 3, 1999

Sack, R. D., 1983, *Human territoriality: A Theory*, Annals of the Association of American Geographers, Vol. 73, No. 1, 1983

Sack, R. D., 1993, *The Power of Place and Space*, Geographical Review, Vol. 83, No. 3, 1993

Stel, van der, J., 2006, *De rust is weergekeerd*, Tijdschrift voor Criminologie, Vol. 48, No. 2, 2006

Susman, J., 1994, *Disability, Stigma and Deviance*, So. Sci. Med., Vol. 38, No. 1, 1994

Takahashi, L.M., 1997, *The Socio-Spatial Stigmatisation of Homelessness and HIV-Aids: Toward an Explanation of the NIMBY Syndrome*, Sociological Science Medicine, Vol. 45, No. 6, 1997

Talen, E., 1999, *Sense of Community and Neighborhood Form: An Assessment of the Social Doctrine of New Urbanism*, Urbanm Studies, Vol. 36, No. 8., 1999

Tani, S., 2002, *Whose Place is this Space? Life in the Street Prostitution Area of Helsinki, Finland*, international Journal of Urban and Regional Research, Vol. 26, No.2, 2002

Watt, P., 2006, *Respectability, Roughness and 'Race': Neighborhood Place Images and the making of Working-Class Social Distinctions in London*, International Journal of Urban and Regional Research, Vol. 30, No. 4, 2006

Wilson-Doenges, G., 2000, *An Exploration of Sense of Community and Fear of Crime in Gated Communities*, Environment and Behavior, Vol. 32, No. 5, 2000

Rapporten:

Actieplan Krachtwijken: Van Aandachtswijk naar Krachtwijk, Ministerie van VROM, Den Haag, 2007

Buurtcontract 2009: De onderneming (Woensel-West), Buurtonderneming Woensel-West, 2009

Effectieve Verslavingspreventie: op school, in het gezin, of in de wijk, Trimbos-Instituut, Utrecht, 2000

Factsheet Drugsbeleid, Trimbos-Instituut, Utrecht, 2005

Kader en instrumenten van de Europese Unie met betrekking tot drugs, Europese Gemeenschappen, België 2002

Leefbaarheid en Veiligheid in Eindhoven: Deel 2: de wijkvernieuwingsbuurten en de actiegebieden, Afdeling Bestuursinformatie en Onderzoek, Gemeente Eindhoven, juni 2006

Masterplan Oud Woensel: Integrale Wijkvernieuwing Oud-Woensel, Gemeente Eindhoven, 2008

Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2005, Trimbos-Instituut, Utrecht, 2005

Stappenplan Stedelijk Kompas: intensivering van de aanpak van dakloosheid, Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Internetsites:

Buurtmonitor, www.eindhoven.buurtmonitor.nl, bezocht 2009

www.grotestedenbeleid.nl, bezocht 2008

www.woensel-zuid.nl, bezocht 2009

Nieuw Eindhovense Opvangstichting, www.st-neos.nl, bezocht 2009

't Hemeltje, www.dceindhoven.nl, bezocht 2009

Leger des Heils, www.legerdesheils.nl, bezocht 2008

Novadic-Kentron, www.novadic-kentron.nl, bezocht 2008

Krantenartikelen:

Amersfoortse Courant, 10-05-2006, *Incidenten rond verslaafdenopvang - Politietoezicht aanzienlijk opgevoerd in de omgeving van **Kleine Haag***

Trouw, 29-09-2005, *Woedende Haagse menigte ten strijde tegen 'drugshol'*

Trouw, 30-09-2005 *'De verslaafden staan hier niet in rijen voor de deur' ; buurtprotest **schilderswijk***

Bijlage 1

Gesprek met wijkcoördinator Oud-Woensel

29-10-08

De rol van een wijkcoördinator is eigenlijk een tussenpersoon tussen het gemeentelijk apparaat, de beleidsschrijvers en de bewonersgroepen in de buurt. Ze kijkt samen met de bewoners en partners van de gemeente naar de knelpunten en schrijft het werkplan van de gemeente elk jaar waarin wordt beschreven hoe die knelpunten aan te pakken. En doet de terugkoppeling hiervan naar de wijk. Ook vinden overleggen plaats met professionals en een keer in de zoveel tijd een intern overleg over de andere wijken van de wijkvernieuwing. Ook de bewoners hebben overleggen met het gemeentebestuur.

De wijkvernieuwing werkt goed in Oud-Woensel, vooral waar het de direct betrokkenen betreft, bij de 400 sloop-nieuwbouw huizen in het noorden van de wijk is bij alle 400 iemand van de gemeente langsgegaan om te informeren en te praten met de mensen over wat zij belangrijk vinden. Het doel is sociale stijging, de kansen en mogelijkheden van de buurt verbeteren, en dat is iets dat alle wijken zeggen te doen. In het geval van oud woensel krijgt dit doel steeds meer vorm. Wat geen goed resultaat geeft op het moment is de bekendheid van de verschillende regelingen van de gemeente en partners bij de bewoners. Wat betreft de woningen opknappen is een modus van aanpak nodig, dit is nu wel gaande bij de Kruisstraat en Woenselse markt maar is bij het wonen nog vaak zeer wisselend van aanpak. Voor deze dingen is het lastig vrijwilligers te vinden. Hiervoor wil men de bewonersorganisatie inzetten om meer draagvlak te creëren. Mensen zijn er over het algemeen niet zo heel erg bij betrokken. Maatschappelijke knelpunten zijn voornamelijk de armoede, Oud-Woensel is de armste wijk van Eindhoven. Er zitten weinig mensen in de bijstand, maar veel hebben een nulurencontract, een oproepcontract of 3 baantjes tegelijk. Ze verdienen net te veel voor veel regelingen en kunnen met hun schema moeilijk projecten aan. Ook is er overlast van dak en thuislozen waarvan veel alcohol en drugsverslaafden zijn en van een groepje hangjongeren in het zuiden van de buurt die ook op pleinen rondhangen. Een gedeelte van de mensen grijpt het verbouwen van de wijk aan om te verhuizen, soms naar oude goedkope huizen in andere wijk en andere naar betere wijken. Voor die mensen die terugwillen komen daarna is ruimte gemaakt via een bepaald gedeelte goedkope woningen.

Wat betreft veiligheid is de inzet van het veiligheidshuis nihil, camera's hangen in Woensel-West niet in Oud-Woensel. Wat betreft de daklozen en verslaafden is nog geen aanpak gevonden, het veiligheidshuis is hier nu wel mee bezig, een jaar lang al. Verder is er gewoon een reguliere inzet van de politie. De aanpak van Woensel-West is geen oplossing, veiligheidscamera's vergroten de veiligheid niet. De wijkcoördinator ziet meer heil in Novadic Kentron die 2 medewerkers de buurt in stuurt om die mensen aan te spreken. Het is ook het weer, nu het kouder wordt komen de verslaafden meer naar het centrum en dus meer in Oud-Woensel. Goede opvang is belangrijk, er zijn plannen voor een opvang (veiligheidshuis maar last van nimbyeffect). Dit zou gecombineerd moeten worden met specifieke inzet van de politie. De wijkcoördinator vindt positieverbetering van de bewoners het belangrijkste.

De rol van een wijkcoördinator is eigenlijk een tussenpersoon tussen het gemeentelijk apparaat, de beleidsschrijvers en de bewonersgroepen in de buurt. Ze kijkt samen met de bewoners en partners van de gemeente naar de knelpunten en schrijft het werkplan van de gemeente elk jaar waarin wordt beschreven hoe die knelpunten aan te pakken. En doet de terugkoppeling hiervan naar de wijk. Ook vinden overleggen plaats met professionals en een keer in de zoveel tijd een intern overleg over de andere wijken van de wijkvernieuwing. Ook de bewoners hebben overleggen met het gemeentebestuur.

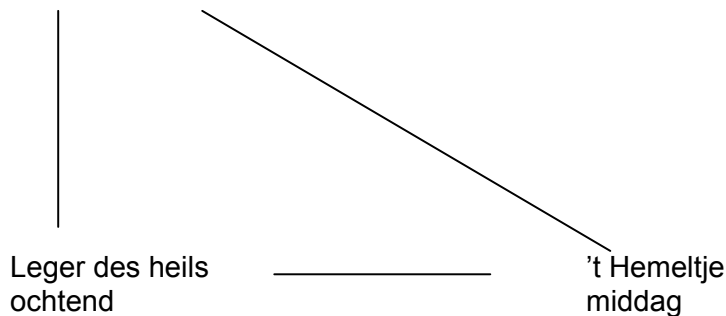
De wijkvernieuwing werkt goed in Oud-Woensel, vooral waar het de direct betrokkenen betreft, bij de 400 sloop-nieuwbouw huizen in het noorden van de wijk is bij alle 400 iemand van de gemeente langsgegaan om te informeren en te praten met de mensen over wat zij belangrijk vinden. Het doel is sociale stijging, de kansen en mogelijkheden van de buurt verbeteren, en dat is iets dat alle wijken zeggen te doen. In het geval van oud woensel krijgt dit doel steeds meer vorm. Wat geen goed resultaat geeft op het moment is de bekendheid van de verschillende regelingen van de gemeente en partners bij de bewoners. Wat betreft de woningen opknappen is een modus van aanpak nodig, dit is nu wel gaande bij de Kruisstraat en Woenselse markt maar is bij het wonen nog vaak zeer wisselend van aanpak. Voor deze dingen is het lastig vrijwilligers te vinden. Hiervoor wil men de bewonersorganisatie inzetten om meer draagvlak te creëren. Mensen zijn er over het algemeen niet zo heel erg bij betrokken. Maatschappelijke knelpunten zijn voornamelijk de armoede, Oud-Woensel is de armste wijk van Eindhoven. Er zitten weinig mensen in de bijstand, maar veel hebben een nulurencontract, een oproepcontract of 3 baantjes tegelijk. Ze verdienen net te veel voor veel regelingen en kunnen met hun schema moeilijk projecten aan. Ook is er overlast van dak en thuislozen waarvan veel alcohol en drugsverslaafden zijn en van een groepje hangjongeren in het zuiden van de buurt die ook op pleinen rondhangen. Een gedeelte van de mensen grijpt het verbouwen van de wijk aan om te verhuizen, soms naar oude goedkope huizen in andere wijk en andere naar betere wijken. Voor die mensen die terugwillen komen daarna is ruimte gemaakt via een bepaald gedeelte goedkope woningen.

Wat betreft veiligheid is de inzet van het veiligheidshuis nihil, camera's hangen in Woensel-West niet in Oud-Woensel. Wat betreft de daklozen en verslaafden is nog geen aanpak gevonden, het veiligheidshuis is hier nu wel mee bezig, een jaar lang al. Verder is er gewoon een reguliere inzet van de politie. De aanpak van Woensel-West is geen oplossing, veiligheidscamera's vergroten de veiligheid niet. Bea Thijssen ziet meer heil in Novadic Kentron die 2 medewerkers de buurt in stuurt om die mensen aan te spreken. Het is ook het weer, nu het kouder wordt komen de verslaafden meer naar het centrum en dus meer in Oud-Woensel. Goede opvang is belangrijk, er zijn plannen voor een opvang (veiligheidshuis maar last van nimbyeffect). Dit zou gecombineerd moeten worden met specifieke inzet van de politie. Bea Thijssen vindt positieverbetering van de bewoners het belangrijkste.

Het Leger des Heils is ontstaan als kerk. De maatschappelijke betrokkenheid was echter zo groot dat een stichting ontstond, een soort professionele tak die werkzaam is in zaken als reclassering en woonbegeleiding. Het kerkgenootschap zelf heeft echter ook dienstencentra waar ambulante zorg wordt verleend. Een van deze centra is gelegen in Oud-Woensel, in de Visserstraat. De coordinator is hier coördinator van een verder geheel op vrijwilligers gestoeld centrum. Er zijn wel professionele leger des heils centra in Eindhoven. Onlangs is een nieuwe vestiging van het Domushuis, een nachtopvang voor bewoners met verslavings-, psychische en justitiële problematiek, heropend. Dit heeft voor veel trammelant gezorgd in de buurt. Die wilde het centrum daar niet. Verder is Salus ook een activiteit van de professionele tak. Dit is een tippelzone op de Groenewoudseweg. Hier mag door prostituees met een pasje van 8 uur 's avonds tot 2 uur 's nachts getippeld worden. Er staat een keet met 2 mensen van het leger des heils waar gedoucht kan worden en spuiten en condooms worden uitgedeeld, ook is er maatschappelijke hulpverlening, koffie en dergelijke. Men probeert de (overigens afgekeurde) prostitutie zo veilig mogelijk te maken. Dit is wat de coordinators nu altijd zo mooi vind van het leger des heils, het heeft principes maar mensen gaan voor. Zo is het gebouw hier in onze ogen een kerk. We staan niet de hele dag uit de bijbel voor te lezen maar het is een vrijplaats. Politie komt hier regelmatig binnen maar ze mogen van ons niet hier mensen arresteren. Meestal wachten ze dan buiten en dan gaan wij naar de gezochte mensen toe en zeggen ze staan je buiten op te wachten, je kunt nu of later gaan maar hierbinnen is een vrijplaats. Gevraagd naar de functie van het dienstencentrum aan de Visserstraat antwoordt zij dat dit vooral neerkomt op actief luisteren en doorverwijzen. Dit doorverwijzen gebeurt ook wel naar de professionele tak van het leger maar verder ook naar veel andere organisaties. Gevraagd naar de drukte in zomer en winter geeft ze aan dat hier niet veel over te zeggen valt, en zijn drukke winters, deze winter was het drukker dan ooit te voren maar soms is het in de zomer ook heel druk dan is het buiten dertig graden en dan staan ze hier op elkaar gestouwd. Het feit dat dit een kerk is beïnvloedt overigens niet de huisregels. Er zijn er wel een paar geen alcohol, geen drugsgebruik, respect naar elkaar, naar ons, maar dat is gewoon gezond verstand. Wel mag iedereen binnenkomen, ook als ze gedronken zijn. Hun motto is je bent jezelf en dat is prima. Alleen als hun vragen worden gesteld over gedrag en dergelijke geven ze aan welke levensvisie daaronder ligt. Gevraagd naar de samenwerking met andere organisaties zoals de gemeente (in het kader van de wijkvernieuwing) wordt gezegd dat het grootste probleem de subsidie is. Het leger des heils is een kerk, en kerken krijgen geen subsidie. Een tijdje terug hebben ze samen met 't hemeltje en inloophuis Katrien een vrijwilligersdag georganiseerd en daar kregen ze wel subsidie voor omdat dat met vrijwilligers was. Verder hebben ze goede contacten met de gemeente, de wethouder werkte vroeger bij het leger des heils bijvoorbeeld. Gevraagd naar drukke tijden in de dag, eerder gehoord van een stagiaire in het dienstencentra, antwoordt de coordinator dat men inderdaad al om 9 uur op de stoep staat en in de middag weer weg gaat. Het dienstencentrum gaat om 10 uur open, dus tot die tijd staat er altijd een groepje voor op de bankjes te praten en te drinken. In slecht weer zorgen ze dat ze er eerder zijn om ze om bijvoorbeeld kwart over negen al binnen te laten maar verder houden ze de officiële openingstijden aan. Gevraagd naar waarom juist negen uur, antwoordt ze dat er een soort van driehoek bestaat. Dakloze mensen krijgen een daklozenuitkering, 133 euro in de week. Dan zijn ze verplicht om bij Neos te slapen, de nachtopvang van de gemeente aan de Mariaweg, daar krijgen ze een bed en drie maaltijden per dag voor 3 en een halve euro per dag. Dan hebben ze dus ongeveer 100 euro per week over om mee te doen wat ze willen. Dat is dus de ideale situatie, zo loopt het lang niet altijd. Maar om negen uur moeten ze daaruit en dan lopen ze naar ons dienstencentrum. In de middag lopen ze dan naar het Hemeltje, dat is om half vijf dicht en van daaruit naar Neos dat om 5 uur opengaat. En die drie lijnen daar zie je dus overlast langs ontstaan in de buurt. Gevraagd naar het verschil in openingstijden wordt geantwoord dat de meeste mensen rustig erheen lopen en zo rond kwart over tien arriveren hier. Maar er zijn inderdaad altijd een groepje dat er om negen uur al staat. Ooit was de Neos

pas om 6 uur 's avonds open en dat anderhalve uur was toen te lang dus dat hebben we in overleg aangepast. Maar wat je ziet, vorige week was het 't Hemeltje gesloten en dan komt er meer overlast in het midden van die driehoek. Het grootste gat valt echter zaterdag, dan is noch het dienstencentrum, noch 't Hemeltje open. Daar hebben ze gewoon de vrijwilligers niet voor.

Neos (nachtopvang)

Van de stagiaire was ook vernomen dat er verder niet zoveel activiteiten worden ondernomen omdat je moeilijk afspraken met de cliënten kunt maken. Dat blijkt niet helemaal zo te zijn. Er is een schrijfgroep waar mensen zich soms beter mee kunnen uitdrukken, en bijvoorbeeld een pannenkoekenbrunch, een damtoernooi maar dat is alweer een tijd geleden. We doen wel dingen, maar meestal klein en kortdurend, zo van we zien wel wie komt opdagen. We hebben er anders het budget niet voor. Een bingomiddag bijvoorbeeld en dan met prijzen toegespitst op de doelgroep, dan mag je een warme trui uitzoeken of een broek, een bon voor de albert heijn ofzo. 't Hemeltje heeft inderdaad een schildersgroep en dat loopt heel goed hoor ik maar zij hebben meerdere kerken achter zich en daarom meer budget.

Katrien is een grote stadskerk waarachter een inloopruimte is. Maar de harde kern van het dienstencentrum gaat daar niet heen. Katrien heeft een andere doelgroep. Er komen geen drugs- en/of alcoholverslaafden. De coordinator noemt als reden dat men door de kerk moet om in de inloopruimte te komen. Hun doelgroep vindt het een te hoge drempel om in een heilige plaats te komen. Ze hebben respect voor de kerk. Ook ligt het uit de route. De coordinator merkt wel dat hun doelgroep ook respect voor de medewerkers voor het centrum heeft en waardering voor hun taak. De mensen kunnen altijd bij hen terecht. De politie heeft het beleid om ze weg te sturen, maar ze moeten ze wel ergens heen kunnen sturen. Er zijn onvoldoende plaatsen, er zijn qua nachtopvang ongeveer 36 plaatsen in Eindhoven maar er zijn volgens de officiële telling 940 daklozen. Dat is gebaseerd op de daklozenuitkering, dus het werkelijke aantal ligt waarschijnlijk hoger. Dat is een hoop. Dat is het probleem, er zijn te weinig plaatsen waar opvang mogelijk is. Niet dat ze dat de politie kwalijk neemt, die hebben ook hun quota, en ze hebben daar ook een goede band mee, ze vinden het fijn dat er een paar maal in de week de politie het centrum binnenwandelt.

't Hemeltje was vorige week gesloten. Een van de bezoekers had de plaats kort en klein geslagen en een van de vrijwilligers het ziekenhuis in geslagen. Dat is heel erg maar die man moet wel ergens naartoe kunnen. Ze hebben die man nu toegang ontzegd tot 't Hemeltje, dat kan ze begrijpen, het zijn vrijwilligers en het moet wel te behappen blijven. Ook mensen die naar alcohol ruiken of duidelijk gedronken hebben mogen er nu niet meer naar binnen. Maar die man is geploft omdat hij nergens terecht kon. Hij was net uit de gevangenis. Dat vindt ze trouwens heel slecht, gevangenis zetten soms mensen om vijf uur vrijdagmiddags uit de deur. Die mensen hebben vaak nergens om naar toe te gaan en alles is dicht dus ze kunnen ook niets regelen. Dan gaan ze vanzelf weer terug naar af. Maar hij kon op een gegeven moment naar een opvangcentrum, een heel mooie gelegenheid ze is er gaan kijken en het is echt eersteklas, hij was er ook heel blij mee. Maar na drie weken is hij eruit getrappt. Hij zei tegen mij die mensen snappen het gewoon niet. Ik kom net uit de gevangenis, ik ben toe aan een wijf en eens flink zuipen. Dus hij heeft inderdaad een van de andere cliënten van dat huis

mee naar zijn kamer genomen is daar gaan zuipen en heeft seks met haar gehad. Dat kon gewoon niet. Maar die mensen zijn niet zoals jij en ik, ze snappen niet dat ze daar te gast zijn en zich aan de regels moeten houden. Ze hadden daar eerst met hem moeten praten. Dat was van de gemeente dus mocht hij nergens meer naar binnen. Als je daar uit wordt getrapt zijn alle professionele organisaties daaraan aangesloten niet meer voor je geopend. Toen ik met hem ging praten toen zei ik van ja je hebt het wel echt voor jezelf verbruid he. Dat gaf hij toen ook toe. Maar toen is hij zes weken dakloos geweest. Toen werd hij door de politie van hot naar her gestuurd en op een gegeven moment zeiden ze dat hij ergens terecht kon; maar, en dat gaat helaas heel vaak fout, er was niet gecheckt of doorgevraagd hoe het precies zat. Er zijn vaak regels waar ze aan moeten voldoen of indicatiestellingen. Dus hij kwam daar en zei ik kan hier slapen toch. En ze zeiden nee je moet eerst een indicatie. Toen is hij geploft. Dat zeg ik altijd tegen mijn mensen, check eerst voordat je iemand ergens heen doorverwijst. Want de teleurstellingen die die mensen oplopen zijn zo groot. Kijk jij moest tien minuten wachten omdat iemand anders die haast had voorging. Dat is ook een teleurstelling maar die kun je behappen. Die mensen hebben teleurstellingen over slapen en eten en kunnen overleven dat is een heel andere orde van grootte. Een tijdje terug hadden we hier een vrouw over de vloer die kwam hier aanlopen met een paar tassen bij zich en zei dat ze hier een weekje kwam logeren. De politie in Doetinchem had gezegd dat er in Eindhoven een huis van het Leger des Heils was en dat ze daar kon slapen. Dus was ze over het openbaar vervoer hierheen gekomen. Maar de deuren sluiten om 4 uur. Er is geen capaciteit om meer te bieden. Dat gebeurt heel vaak, de mensen reizen veel en krijgen telkens nul op het rekest dus ze bouwen schulden en ook teleurstellingen op. Het is voor hen belangrijk dat wij er zitten, iets waar ze terecht kunnen, en gratis koffie krijgen en kunnen douchen en hun kleren wassen en waar er naar ze geluisterd wordt. Dat gebeurt veel te weinig met die mensen. We bieden een vermindering van overlast op straat en ook een kleine verbetering in de leefkwaliteit. In de kleine subtiele dingen, gehoord worden, als persoon worden behandeld. Vaak willen ze helemaal niet in het systeem waar ze aan allerlei strakke regels moeten voldoen en dan gaat het onherroepelijk mis en raken ze nog erger in de penarie. Gevraagd naar de schulden onder de doelgroep hier antwoordt de coördinator dat zij persoonlijk het idee heeft dat iedereen hier schulden heeft. De mensen weten ook vaak geen raad met de hoeveelheid papier die ervan komt. Ze had een keer een gesprek met een man gehad en voorgesteld dat hij de papieren mee zou nemen en dat zij er even naar zou kijken. Dus de volgende dag komt hij binnen met een vuilniszak vol met papier en zegt wacht even dan haal ik de rest, en haalt nog anderhalve zak met brieven en dergelijke tevoorschijn. Dus toen zei ik dat ik daar ook niets mee kon en heb de stichting Op Maat gebeld die zich met schuldsanering bezig houdt. Daar kon hij terecht. Zij was er niet zo zeker van en heeft in de middag nog een keer gebeld en alles was geregeld. Dat was wel verbluffend. Ze heeft nog een keer geprobeerd om iemand door te verwijzen maar toen was het alleen nog maar voor mensen met een bepaalde indicatiestelling. Er was niet genoeg capaciteit om ook voor anderen die service te bieden. Maar mensen stappen vaak uit de formele systemen van schuldsanering en dan is er eigenlijk niet veel meer dat er gedaan kan worden. Want objectief gezien houden ze 100 euro in de week over, dat is best veel geld. Als ze dat zouden budgetteren dan zouden ze de schulden waarschijnlijk wel kunnen betalen. Maar budgetteren is onmogelijk met deze doelgroep. Ze hebben het een keer geprobeerd ze zeiden laat het geld dat je niet nodig hebt gewoon hier liggen dan kun je het komen ophalen, in stukjes en beetjes als je het nodig hebt. Zo iemand is razend enthousiast op die dag en laat het achter. Maar de volgende dag komt hij dronken binnen en eist zijn geld terug. Dan heb je geen andere keus dan het terug te geven.

Een doel van het Leger des Heils is ook een beetje beeldverbetering. Het vertolken van de moeilijkheden van hun cliënten. Gevraagd naar het geld dat in pr wordt gestoken is het antwoord bijna niets. Er is geen budget voor. Er komen soms zo'n 60 tot 70 mensen, terwijl er dertig plaatsen zijn in het centrum. Dat brengt het gevaar van overbelasting van het systeem met zich mee. Ze kunnen de kwaliteit van zorg dan niet blijven bieden, eigenlijk alleen de hele dag koffie inschenken. Terwijl er veel geld in de hulpverleningsector omgaat, miljoenen, hebben die mensen nog steeds niet het idee dat er naar ze geluisterd wordt. Soms heeft ze het idee van laat ze nou gewoon hun boomhut of wat het dan ook is bouwen of zet goedkoop wat

appartementjes neer waar ze kunnen slapen en houdt een oogje in het zeil maar laat de mensen wat meer naar hun eigen wensen leven zonder ze meteen in een hokje te duwen. Een voorbeeld is het stedelijk kompas. Er is bij de inloophuizen het probleem geconstateerd dat mensen met een complexe problematiek vaak van het kastje naar de muur worden gestuurd bij hulpverleningstrajecten. Telkens komen andere aspecten naar boven waar hulpverleners van zeggen dat is niet ons pakkie-an jij moet naar dat adres. Waar vervolgens hetzelfde wordt gezegd en ga zo maar door. Toen heeft de gemeente een schakelfunctionaris ingesteld om dat proces te stroomlijnen en te integreren. Dat werd het stedelijk kompas waar 7 probleemgebieden werden geïdentificeerd waarlangs hulpverlening gebundeld kon worden. Maar de coördinator is er nog niet tevreden over. Er is nu een bureau dat gevallen bespreekt en daar zit zij bij maar niet het geval zelf. Die man of vrouw wordt zelf niet gehoord. En de voorwaarden die ze eraan stellen zijn vaak te groot.

Het interview vond plaats op woensdagmiddag in een achterkamer van de infowinkel van Woensel-West. In eerste instantie werd gesproken over sociale stijging, wat dit betekende voor bewoners en wat eronder verstaan werd. De bewoners zien nog niet veel resultaat van de wijkvernieuwing, het leeft wel maar meer in de zin van schiet eens op. De sloop van de Volta- en Galvanistraat moet deels nog gebeuren en de herbouw ook. Het Spllcentrum is nog niet af. Alleen van de renovatie zien de mensen al resultaat, daar zijn ze ook redelijk tevreden over de laatste tijd. Maar tijdens de renovatie hebben ze heel lang in de rommel moeten zitten. De wijkcoördinator geeft aan dat de bewoners van Volta- en Galvanistraat terug kunnen komen (deze huizen worden vaak tijdelijk bewoond) voor een vast huurcontract als ze daarin opnemen dat ze iets voor de wijk gaan doen. Hierbij kan gedacht worden aan huiswerkbegeleiding, oversteekmoeder, dingen in die trant. Dit ziet de wijkcoördinator dan ook als sociale stijging, de mensen gaan meewerken aan het leefklimaat van hun wijk. Naar aanleiding van de opmerking dat dit eigenlijk neerkomt op het afdwingen van sociale cohesie antwoordt zij dat dit een te negatieve benadering is. Het is logisch dat mensen die in een buurt willen wonen daar zich ook voor inzetten, om het leefklimaat te verbeteren. Bij de renovatiewoningen is dit proces in gang, maar men kan niet zeggen dat er sociale stijging is tot de verschillende mensen die in hulpprogramma's zitten deze hebben afgerond, of in elk geval de resultaten zichtbaar beginnen te worden. Het doel van sociale stijging is het vinden van werk voor diegenen die het niet hebben maar als dat niet kan, en er zijn veel gevallen waarin het niet kan vanwege gezondheid en ouderdom bijvoorbeeld dan is meedoen het doel, samen met de rest van de wijk de schouders zetten onder vrijwilligerswerk of sociale hulpverlening.

Gevraagd naar de bekendheid van de verschillende programma's onder de inwoners van Woensel-West en de manier waarop deze bekendheid de sociale stijging beïnvloedde antwoordde de wijkcoördinator dat de bekendheid nu goed was. Het PIT, het preventie inkomensteam bijvoorbeeld is een tijdje terug huis aan huis gegaan om aan mensen uit te leggen welke inkomensregelingen er bestaan en waarvoor ze in aanmerking zouden kunnen komen. Toen kwam naar voren dat veel mensen hier niet van op de hoogte waren en op die manier meer geld konden krijgen. Die inhaalslag is nu geleverd maar tegelijkertijd zijn veel mensen niet op de hoogte van alle programma's, dat is in elke wijk zo. De sociale stijging wordt door die onbekendheid wel tegengehouden en ook door gevoelsmatige drempels. Die moeten overwonnen worden. Isolatie van mensen in de sociale omgang is een groot probleem, en het overwinnen hiervan kan veel bijdragen aan de sociale stijging.

Wat betreft veiligheid zei De wijkcoördinator dat het cameratoezicht wat haar betreft een duurzame oplossing is. Het geeft mensen een veiliger gevoel dat er camera's hangen op gevaarlijke punten, ze voelen zich er prettiger door. Op werd gemerkt dat op het Baekelandplein veel camera's zijn, het is er een soort mini toeristische trekpleister met veel volk dat er langs gaat, ook overdag. Geantwoord wordt dat het Baekelandplein zoals het nu is in 2003 nog niet bestond. Er was geen concentratie van raamprostitutie die was door de wijk verspreid. Er reden veel auto's langs juist vanwege die raamprostitutie en dat veroorzaakte overlast en bracht veel criminaliteit met zich mee. Nu is het er netjes en zijn er duidelijke afspraken met de exploitanten en gedragsregels. (er mag bijvoorbeeld niet gedronken worden en er mogen geen foto's worden genomen). Gevraagd naar het belang van netheid in de openbare ruimte wordt geantwoord dat er veel programma's zijn om de openbare ruimte op te knappen, snoeiwerk, onkruid weghalen, graffiti, dit heeft te maken met de aanwijzing tot Krachtwijk die betekent dat er veel geld is voor onderhoud van de openbare ruimte. Nu lag de openbare ruimte er hier heel slecht bij. Maar mensen klagen hier ook niet. Mensen in betere wijken klagen als het onderhoud niet goed is. Hier wordt het als vanzelfsprekend aangenomen dat het slecht is, deel van het leven in de wijk. Er wordt nu nog steeds niet geklaagd.

In de Leefbaarheidsmonitor van de gemeente Eindhoven wordt aangegeven dat in 2005 men de voorzieningen voor kinderen en jongeren en ook het basisonderwijs erg slecht vond. Deels is hier op ingespeeld door het Spllcentrum te ontwerpen. Wandelend door de wijk werden

echter ook veel speeltoestellen en dergelijke gezien, gevraagd is of deze nieuw zijn. Het antwoord hierop is ja. Er zijn verschillende activiteiten opgestart, een kinderdagverblijf, activiteiten in een wijkcentrum, vrijwilligers die muziekles aanbieden voor kinderen en vrijwilligers die zomerkampen en dergelijke aanbieden. Vanaf dit jaar is er ook een welzijnsorganisatie die opbouwwerk met de kinderen gaat doen.

Het vrijwilligersbestand is aan het groeien. Er zit op het moment een stijgende lijn in, maar het gaat ook op en neer. Gecorrigeerd voor de amplitudes komt hier echter nog steeds een stijgende lijn uit naar voren. (een lijn zoals het CO2 gehalte in de atmosfeer sinds 1950 of de wereldeconomie). De aanpak zoals die in Woensel-West wordt ingezet is erg succesvol. De buurt aan zet is een programma dat eerder al gelopen is en waardoor men ervaring heeft gekregen met het concept zoals dat door minister Vogelaar voor de Krachtwijken is vastgesteld: een vrijwilliger of groep vrijwilliger krijgt een waardebon die aan een project kan worden besteed die hij of zij zelf kunnen bedenken en opbouwen. Dit inspireert ze en levert heel goede ideeën op. In het vrijwilligersbestand zit een goede mengeling van huurders en mensen met een eigen huis.

Gevraagd naar de objectieve veiligheid wordt geantwoord dat er een duidelijke vermindering in criminaliteit is sinds 2003 maar dat deze tendens bewaakt moet worden. In dit verband wordt een opmerking uit een eerder interview aangehaald dat er soms doorstroom is van verslaafden uit Oud-Woensel naar Woensel-West. Dit was de wijkcoördinator niet opgevallen. In dit verband wordt gevraagd naar een connectie met het Veiligheidshuis maar die is grotendeels beëindigd. Het private bewakingsteam is weg uit de buurt en de wijkcoördinator heeft verder alleen nog contact met P. Tondeur die coördinator was.

De integratie is aan het toenemen. Er zijn veel activiteiten gericht op de Turkse gemeenschap die heel groot is in deze wijk en de Turkse integratie wordt steeds beter. De Turken vinden ook dat er veel verbeterd is sinds de wijkvernieuwing, het is er veel rustiger en schoner.

Gevraagd naar de verwachte voortgang van de sociale stijging over tien jaar antwoordt de wijkcoördinator dat die waarschijnlijk nihil zal zijn. In de visie voor deze wijk, Omdat smaken verschillen, wordt aangegeven dat die mensen bij wie de sociale stijging succesvol zal zijn uit de wijk zullen verhuizen naar een buurt met hogere huren. Woensel-West moet een volkswijk blijven, de huren moeten laag blijven en er zal telkens in nieuwe mensen geïnvesteerd moeten worden. Dit is in tegenstelling met het Krachtwijkprogramma waar uitdrukkelijk wordt gezegd dat de wijk redelijk stabiel van samenstelling moet blijven. Maar in Eindhoven wordt gedacht dat dit juist problemen met zich meebrengt, met de krapte aan woningen met een lage huur ga je problemen verschuiven geografisch gezien als het Krachtwijkprogramma wordt gevolgd. Als een deel van Woensel-West wordt gesloopt en er woningen met hogere huren voor worden teruggebouwd dan gaan de kansarme mensen ergens anders wonen waar wel lage huren zijn en dan verlies je hen uit het zicht. En er komen steeds minder woningen met lage huren. Nu kunnen alle problemen in het oog worden gehouden. Maar die tegenstrijdigheid zal inderdaad een keer rechtgezet moeten worden. Mevrouw is zeer benieuwd naar wat de uitkomst zal zijn.

Naar aanleiding van een doorverwijzing van H. Koolen, de projectmanager van de wijkvernieuwing in Woensel-West naar De medewerker van het Veiligheidshuis, die de sector veiligheid coördineert, te Eindhoven is het doel van het Veiligheidshuis en de wijkvernieuwings en veiligheidsaanpak in Eindhoven besproken met een focus op Woensel-West en Oud-Woensel.

De medewerker geeft aan hoe hij hier invulling aan geeft. Hij werkt met korte lijnen van informatie en verwerking, zodat de burger snel geholpen kan worden en, zeer belangrijk, het gevoel heeft dat er naar hem of haar geluisterd wordt. Hier draait het welslagen van het project om. Informatiemanagement als geheel is zeer belangrijk binnen een projectmatige aanpak. Een sterk punt van de wijkvernieuwingsaanpak van de gemeente Eindhoven is de integrale houding naar partners in het project, er worden werkgroepen opgericht met burgers, woningbouwcorporaties en stichtingen en de organisaties als de GGzE. Helaas zijn de werkgroepen te gebiedsgericht. Eenzelfde project, bijvoorbeeld 'Achter de voordeur' speelt in een aantal verschillende wijken in Eindhoven maar de respectievelijke werkgroepen van die wijken zijn nog nooit bij elkaar gekomen om resultaten en ideeën te bespreken.

De medewerker is ook betrokken bij Woensel-West, een krachtwijk zowel als een impulswijk en betrokken bij het wijkvernieuwingsproject. Zo rond 2003 was de situatie hier heel slecht, er was veel prostitutie, drugsoverlast en geweld. Er zijn toen tegelijkertijd een aantal maatregelen doorgevoerd, er werd buiten Woensel-West een tippelzone ingesteld, er kwam een versnelling van de concentratie van de raamprostitutie in het Baekelandplein, er kwam cameratoezicht op verscheidene pekken in de buurt, bepaalde illegale horecagelegenheden zijn gesloten en er is een project gekomen om overlast van verslaafden te beperken samen met extra bewaking door politie en private beveiliging. Hierdoor is in een paar jaar de situatie zeer verbeterd, zodanig dat bijvoorbeeld drugsoverlast nu meer een achtergrondprobleem is in Woensel-West waarbij doorstroming van overlast uit het naburige Oud-Woensel dreigt.

Overigens is de medewerker niet van mening dat verslaafden uit de wijk weggehaald moeten worden per se. Hij huisvest moeilijke doelgroepen vaak in gewone woonhuizen midden in wijken. Wel moeten hier goede afspraken met de burens worden gemaakt en waar nodig extra beveiliging worden ingezet. Waar nodig wordt ook direct handhavend opgetreden. Crimineel gedrag wordt absoluut niet getolereerd. Samen met deze aanpak spreekt hij zich uit voor verbetertrajecten, zoals deze ook ingesteld kunnen worden bij tippelzones. E. van der Linden geeft aan gelezen te hebben dat tippelzones de institutionalisering van prostitutie kunnen versterken door de infrastructuur voor deze handel efficiënter te maken en de afhankelijkheid van de prostituees te versterken. De medewerker geeft aan dat het tegendeel juist waar is, met een goede begeleiding, vertrouwenspersonen, gezondheidszorgfaciliteiten bij een tippelzone kan juist een tegengestelde beweging worden ingezet waarbij de prostituee uit het circuit gehaald kan worden. Continue monitoring is wel noodzakelijk

De medewerker is oplossingsgericht. Het eerste wat van belang is, is om de situatie te kennen en snel een goede oplossing te zoeken. Als deze werkt maakt het niet zoveel uit hoe deze zich verhoudt tot wet en beleid. In feite is het zijn doel om altijd net naast de regelgeving te gaan staan zodat als deze een succes wordt de regels aangepast worden en de oplossing breder inzetbaar wordt. Goede informatie is van levensbelang bij het zoeken van een oplossing. De wijk ingaan is de manier om deze te verkrijgen. Er wordt ook altijd in de wijk zelf vergaderd, zodat de drempel voor mensen om naar de gemeente toe te stappen lager wordt. Mensen moeten ook daadwerkelijk klachten indienen op basis waarvan opgetreden kan worden en men kan beoordelen wat de situatie is. Het doel van de oplossing is vaak het versterken van sociale cohesie in de wijk. Hierdoor alleen gaat vaak al de subjectieve waardering van het wonen in de wijk omhoog.

E. van der Linden geeft aan geïnteresseerd te zijn in de projecten die in de twee wijken Woensel-West en Oud-Woensel spelen, de visies waaruit deze zijn bewerkstelligd, de uitwerking hiervan door wijkcoördinatoren en buurtbrigadiers en de effecten op de gemeenschap en de verhoudingen tussen de verschillende groepen in de wijk met een focus op de drugsverslaafden ter afkadering van de scriptie. Zij stemt in met De medewerker dat de wijk ingaan de beste informatie oplevert. Afsproken wordt dat de contactinformatie van de twee wijkcoördinatoren aan E. van der Linden wordt doorgegeven om dit doel te bewerkstelligen.

De vertegenwoordiger maakt duidelijk dat hij niet zozeer een onderdeel van het daadwerkelijk stedelijk Kompas is maar meer een preventief instrument dat zich bezighoudt met woonzorg en woonoverlast. Dit gebeurt in teams, met partners buiten de gemeente zoals de wooncorporaties en door de hele stad. Er zijn zes stadsdelen, elk met een eigen team en het centrum omdat er maar 5a 6000 mensen wonen wordt in elk ervan meegenomen. Op basis van signalen uit de buurt, van de corporatie, de politie, vaak de buurtbrigadier worden mensen die zorg nodig hebben naar een zorgtraject doorverwezen. Gevraagd naar een voorbeeld, wordt geantwoord dat meldingen vaak van corporatiewoningen komen, in dit geval was het Trudo, die meldde dat er vervuiling van een woning plaatsvond. We zijn er naartoe gegaan en hebben de man gesproken. De woning was inderdaad vervuild en de man was flink aan de alcohol. We hebben afgesproken dat hij zou proberen zich te beteren en dat we na een tijdje weer langs zouden komen. Op het moment dat we er zijn is de man niet thuis. Nou dat is natuurlijk een signaal. We hebben een brief gestuurd waarin we een huisbezoek aankondigen, de man kan dat verzetten ofzo natuurlijk. Maar dat doet hij in dit geval niet en we komen daar, we kunnen zien dat hij thuis is maar er doet niemand open. Er was iemand bij van de hulpverlening en die zij dat hij ook wel dronken op de bank kon liggen en de bel niet gehoord kon hebben. Dus wij staan daar even te overleggen en we besluiten toch naar binnen te gaan. Ik heb dan een machtiging van de burgemeester en we halen een slotenmaker en die begint wat aan de deur te morrelen en dan staat de man er wel en doet de deur open. Of we een andere keer terug kunnen komen hij is er niet op gekleed, hij had de brief niet gezien etcetera. We zijn weggegaan en hebben overlegd en kwamen tien minuten later terug van we gaan toch naar binnen. Het was er een puinhoop. Dus we hebben het op zijn kosten laten opruimen. De man was boos maar nadat hij over zijn schaamte heen was leek hij wel opgelucht. Toen konden we ook binnen. Een goede vriendin die niet meer binnenmocht mocht toen wel naar binnen. De schaamte is dan weg, dan kan de man zelf kijken hoe hij verder met zijn drankprobleem omgaat. Op de vraag of zijn werk dan vaak over het oplossen van eenzaamheid gaat is het antwoord een twijfelend ja. Het gaat vaak om een complexe problematiek waar zich primair de corporatie mee bezig houdt. Zij hebben ook een aantal zorgtrajecten, ook op het gebied van schuldensanering. Op het moment dat dat echter een aantal maanden huurachterstand ontstaat wordt de casus in ons maandelijks overleg besproken. Op het moment dat iemand geen zorg wil aannemen en alles loopt vast wordt hij in principe eruit gegooid. Dat gebeurt wel dat mensen geen zorg willen aannemen. Vaak is dat ook een geval van schaamte, ik los het zelf wel op. Dat een vrouw bijvoorbeeld het financiële van een huishouden regelt en de man denkt dat alles goed gaat en dan staan plotseling de deurwaarders op de stoep. Op het moment dat iemand daadwerkelijk dakloos wordt gaat hij over naar een andere verantwoordelijke voor de zorg, dan hebben wij er eigenlijk niets meer mee te maken. Dat is inderdaad het stedelijk Kompas, maar die zijn pas in oprichting. Wij zijn er al tien jaar en zijn eigenlijk om die reden aangehaakt bij het stedelijk Kompas. Zij zijn eigenlijk meer een coördinatiepunt, zij melden mensen aan voor trajecten en volgen dan of dat goed gaat maar het zijn eigenlijk allemaal papieren cases, anderen gaan er daadwerkelijk mee aan de slag. Ik coördineer en regisseer de zes teams voor de preventie maar ik ga ook mee naar buiten. Dat voorbeeld dat ik aanhaalde daar sta ik zelf bij. Gevraagd naar de problematiek rond Woensel-Zuid is het antwoord dat die heel divers is, even divers als de wijkopbouw. Er is veel prostitutie. Die ziet men overigens ook wel terug in de woningen, zo'n prostituee dringt zich dan vaak op aan een alleenstaande man en komt bij hem inwonen. Die man is daar meestal wel blij mee maar zijn huis wordt dan eigenlijk wel een bordeel. Er is eigenlijk weinig zicht op aantallen in cases. Er worden per maand zo'n 100-150 cases behandeld, waarvan vele terugkomen zodat we het over 350 cases hebben in het vorige jaar. Gevraagd welke problematiek nu het meest voorkomt wordt geantwoord dat de verslavingsproblematiek meevalt (als er geen overlast van komt dan hebben zij het ook vaak niet in beeld) maar dat psychische problematiek heel vaak voorkomt. Hier zitten meestal ook wel andere aspecten bij. Maar zij krijgen alleen de ernstige gevallen doorgespeeld, de rest doet de corporatie of misschien ook wel de politie afhandelen.

350 gevallen op een stad als Eindhoven is niet zo veel. In Utrecht dat anderhalf keer zo groot is als Eindhoven komen twee keer zoveel gevallen voor. Maar daar hebben ze ook vijf vertegenwoordigers rondlopen in plaats van een, mankracht is zeker een aspect hierin. Naast de fondsen voor opvang en hulpverlening is de preventiekant ook goed ingestoken. Maar er blijft toch altijd een bepaalde mate van eigen verantwoordelijkheid van de mensen. Een groot deel van de gevallen komt ook in een positieve spiraal als gevolg van de inmenging. Er zijn ook wel gevallen die jaar na jaar terugkomen. Die zijn dan op een bepaald punt en zeggen dan nu gaan jullie weg ik kan het verder zelf wel. Dat moet je een tijdje aankijken voor je weer mag instappen. Soms worden die mensen er uiteindelijk uit gezet. Daar wordt soms ook op aangestuurd, als iemand zorg blijft mijden dan kan de schok van het op straat gezet worden maken dat hij bij een zorginstantie aanhaakt of dan wordt de club bemoeizorg ingezet. Soms wordt iemand met een vonnis van de rechter op de lijst gezet zodat hij niet in aanmerking komt voor een reguliere woning. Dan kan hij wel via begeleiding aan een woning komen, maar niet zelf. Hier zijn ook weer voorwaarden aan verbonden.

't Hemeltje bestaat uit 3 professionals, waarvan 2 coordinatoren en een gebouwbeheerder en verder uit vrijwilligers. Dit is een inloophuis voor dak- en thuislozen, maar niet voor verslaafde dak en thuislozen. Wij hebben het beleid dat als mensen gebruikt hebben dan komen ze er niet in. Er is ook een drinkverbod in de wijk. Gevraagd naar activiteiten wordt het schildersatelier genoemd, dat in de ochtend georganiseerd wordt voor zowel mensen uit de wijk als daklozen. Thuislozen zijn mensen met een huis maar zonder netwerk. Ook hebben we een spreekuur in de ochtend. Dat is voor mensen die vragen of problemen hebben of een luisterend oor hebben, dan is het niet zo druk in de middag. We verwijzen ze ook wel door maar alleen als ze daar zelf om vragen, veel van hen hebben casemanagers. Bij ons werken we met de presentiemethode, daarin staat een prettige sfeer voorop. Als mensen hier aanwezig zijn dan hoeven ze hier niks. Ze kunnen een babbeltje maken, wat kaarten of gewoon in een hoekje zitten, dat kan allemaal. In trajecten hebben de mensen allemaal doelstellingen. Gevraagd naar drukte in zomer en winter wordt geantwoord dat in de winter, zeker in strenge winters wel drukker is. Afgelopen winter waren hier 80 mensen. Dan doen de nachtopvangen wel iedereen opnemen met dat soort temperaturen maar dan worden ze er alsnog om half negen uitgebonjourd. We zien inderdaad een tendens dat er meer daklozen zijn in de winter en meer thuislozen in de zomer. Je zou bijna een stuk gaan aanbouwen maar dat hebben we twee jaar geleden al gedaan. Maar qua activiteiten, we koken, dan is het erg druk en gasten werken ook wel als vrijwilliger om te helpen met koken en afwassen en dergelijke. De interviewer merkt op dat ze hoorde dat ongeveer een derde van de bezoekers van de nachtopvang een begeleide dagbesteding heeft en of 't Hemeltje soms de tja zorgmijders krijgt binnenlopen? Dat klopt maar die mensen hebben vaak al veel zorgtrajecten achter de rug. Er is behoefte aan een traject dat aan het individu wordt aangepast. De interviewer hoorde over een onderzoek waarin wordt gezocht naar een nieuwe vorm van opvang voor daklozen. De vertegenwoordiger van 't Hemeltje zegt dat dit waarschijnlijk de hostels zijn. Die zitten er aan te komen, over een jaar of twee. Maar ook aan een hostel zijn weer regels gebonden, de mensen moeten daar iets. De interviewer merkt op dat ook in 't Hemeltje er een paar regels zijn. Dit zijn regels van respect en wederkerigheid. De gast geeft ook iets terug voor de aandacht van de vrijwilliger. De vraag wordt gesteld hoe het contact is met de buurt. Tegenover 't hemeltje is een kinderschool gevestigd. Daar is een goed contact mee. Ze spreken elkaar een paar keer per jaar. Als de kinderen uit school komen, en er wachten buiten mensen dan maken we de poort open zodat ze achter kunnen wachten. Onze gasten en kinderen is een combinatie die voor beide kanten niet prettig kan zijn. Als ze drinken vragen we ze weg te gaan, ook als ze aan de overkant staan te drinken lopen we ernaar toe en vragen we ze weg te gaan. De interviewer merkt op dat het lastig is dat er geen alcoholgebruikersruimte is in Eindhoven. De vertegenwoordiger stelt dat mensen telkens weggestuurd worden, eerst uit het centrum, toen kwamen ze de wijken in, dat was ook niet gewenst. Nu zitten ze vooral op het TU-terrein maar de bewoners van de wijk Dommelen beginnen te klagen dat ze er last van hebben, omdat zij daaraan grenzen. Ze worden overal weggejaagd. Maar als mensen gebruiken, alcohol of drugs dan zijn anders om mee om te gaan, dat kan vervelend zijn. Dus screenen we ze bij binnenkomst. Alcohol kun je ruiken en mensen aan speed of coke zijn ook heel duidelijk, ze komen bijna psychotisch over dan. Vaak komen psychisch-sociale problemen dan ook eerder aan de oppervlakte. We hadden eerder problemen in de wijk, net voor het alcoholverbod. We liggen op de looproute hier tussen de verschillende instellingen en men dacht dat wij een verslavingspand waren. Toen was er trouwens al sprake van hostels. Veiligheid weegt in de ogen van de politie zwaarder dan de mensen. Op de vraag of hier ook de prostituees van hogerop in Woensel-West komen is het antwoord zou kunnen. Er word geen register bijgehouden. Dat is een van de redenen van de laagdrempeligheid. Er zijn wel meer mannen dan vrouwen. Het is een hard leven voor een vrouw op straat, voor mannen ook natuurlijk, maar voor vrouwen zeker ook. Om en nabij die tijd zijn we in gesprek gegaan met de wijkverenigingen. We gaan ook naar de nieuwjaarsreceptie en dergelijke. Aan de overkant kwamen ze vragen of ze onze vrijwilliger van de schilderslessen konden lenen voor hun eigen schilderslessen, en toen hebben we gezegd van kom gewoon bij ons dat is handiger. Dat

gebeurt nu ook. En met een groep die dat wilde zijn we naar het Ketelhuis gegaan. Op de opmerking van de interviewer dat ze had gehoord dat er met dak en thuislozen niet zo veel viel af te spreken wordt geantwoord dat er sprake is van een A en een B-wereld. In de B-wereld, op straat gaat het heel anders, mensen die niet kunnen slapen van de kou drinken een flesje port om op te warmen en zijn dan echt niet om negen uur wakker om op die afspraak te komen. Misschien helpt het wel dat wij pas in de middag open zijn maar alsnog andere dingen zijn gewoon soms belangrijker. Het gaat ook om overleven. Ook doen we alleen dingen als daarom gevraagd wordt. Het zit hem ook in de benadering. Ik denk dat professionele hulpverleners verder weg staan. Ze hebben dringend behoefte aan outreachend medewerkers die de straat op gaan, ook van het stedelijk kompas. Het is wel typisch dat de bemoeizorg hun cliënt niet kunnen vinden maar dat hij wel elke dag bij ons zit. Soms plegen ze dan een telefoontje naar ons maar vaak ook niet. Sommige mensen willen eigenlijk niks meer, geen woning, ze willen het liefst ergens in een hutje op de hei zitten. Sommige mensen zijn beschadigd, als er eisen aan ze worden gesteld dan lopen ze vast of lopen ze weg. De vraag wordt gesteld of er vaak mensen uit andere steden zijn omdat gehoord is dat daklozen vaak reizen. Dat is niet het geval, er zijn eigenlijk altijd wel bekende gezichten. Soms zijn ze even weg omdat ze in Utrecht of Den Bosch zitten maar ze komen vrijwel altijd weer terug. We hebben wel veel Polen. Maar omdat we weten dat het moeilijk is om een daklozenuitkering te krijgen in Eindhoven waarschuwen we daar wel altijd voor. Als je gewoon moet overleven op straat zonder hulp is het moeilijk. Als snel begin je aan alcohol, sommige mensen hier hebben daar een posttraumatisch stresssyndroom bij, allerlei dingen. Je komt in een neerwaartse spiraal. En als je dan na 2 jaar weer een kamer krijgt dan ben je totaal alleen. Al je netwerk zit op straat, een hele hoop rompslomp komt erbij kijken, het is heel beangstigend. Dat is de groep die het haalt. Anderen halen het niet. Eigenlijk zou er een soort buddy moeten zijn die met ze optrekt, voor lange tijd en vertrouwen opbouwt. Die kan ook spiegelen. Dat wil zeggen als mensen telkens tegen hetzelfde probleem oplopen dat dat ook gezegd kan worden, maar zonder veroordeling. Er moet duidelijkheid zijn. Bij de casemanagers als ze dan voor de zoveelste keer daar tegenaan lopen dan zijn ze meer veroordelend. Maar als die persoon niet zo was dan liep hij daar ook niet de hele tijd tegenaan. Het is moeilijk om niks te doen, eigenlijk zijn alleen de inloophuizen voor deze mensen. Het Katharinahuis heeft ook dezelfde groep, behalve diegenen die een probleem hebben met het christelijk geloof, dat zijn er een paar, die vinden het niet prettig om door een kerk te gaan. Hier is echt de presentiemethode belangrijk, mensen niet bemoederen, maar met humor relativeren. Voordat we het beleid aanscherpten was er inderdaad een incident waar iemand plofte. Maar die jongeman was 29 en hij had geen vooruitzichten. Voorheen mochten mensen wel een biertje drinken bij ons, maar nu niet meer. Een enkeling komt niet meer maar het is nu een stuk rustiger hier.

Gevraagd naar de betekenis van Neos antwoordt de medewerker dat het hier gaat om de Nieuwe Eindhovense Opvangstichting, verwijzend naar een fusie van acht jaar geleden met andere gemeentelijke soorten opvang. Op deze locatie is een nachtopvang voor daklozen en een crisisopvang gevestigd.

Onderweg naar de opvang merkte de interviewer op dat er een basisschool naast de opvang ligt. Gevraagd of hier ooit problemen mee zijn is het antwoord negatief. Ze hebben een goede relatie met de buurt, er komen wel klachten binnen, maar dan niet van de school. De medewerker denkt dat dit het hem zit in het ontbreken van een dagopvang op deze locatie, als de kinderen op school zitten zijn hier geen daklozen aanwezig, gezien het feit dat de opvangen om half negen zijn deuren sluit. De interviewer merkt op dat dan juist de kinderen naar school komen. De medewerker beaamt dit maar merkt op dat er nooit problemen zijn. Er zijn wel klachten vanuit de buurt omdat de mensen wat rondhangen in de buurt, ook buiten openingstijden. De interviewer meent dat er een rondgang is via twee dagopvangen waarvan de openingstijden niet overlappen, 't Hemeltje en het centrum van het Leger des Heils aan de Visserstraat. De medewerker zegt dat er juist wel overlap is, 't Hemeltje sluit om half 5 en St. Neos is open om kwart over 4. Eerst was dit kwart over zes maar na onderzoek is dit aangepast omdat er inderdaad een gat ontstond en er veel overlast was. Gevraagd naar diegenen die een begeleide dagbesteding hebben antwoordt de medewerker dat dit ongeveer eenderde van de mensen bij hen zijn, die hier dagelijks heengaan en soms ook gewekt moeten worden om er op tijd te zijn. Dit kan via het bedrijf van St. Neos of een andere instantie. In de zomerperiode zijn er 30 plaatsen, in de winterperiode 40 plaatsen in het centrum. Gevraagd of dit aantal afdoende is wordt opgemerkt dat ze wel merken dat er meer behoefte is, maar dat de gemeente Eindhoven eigenlijk meer is geïnteresseerd in gestructureerde opvang waarbij de persoon ook in een traject zit. Maar dan zou er niet bijvoorbeeld nog een hostel in deze straat komen. Dat zou meer aantrekkingskracht voor daklozen met zich meebrengen. Men wil de overlast spreiden. Maar er is een samenwerking met NovadicKentron, die zaten namelijk vaak niet vol terwijl St Neos mensen moest wegsturen en dan werden ze wel doorgestuurd naar hun nachtopvang. Dit kan als het met beleid wordt gedaan. De opvang van Novadic Kentron is voor verslaafden dus je moet er geen mensen heen sturen die net dakloos zijn maar met bepaalde gevallen kan het wel. Je hoeft dan minder mensen af te wijzen en dan gaan er ook minder zelf op zoek naar een alternatief. Er is een park in de buurt waar mensen wel rondhangen en slapen en achter de opvang is een pleintje met garageboxen. Dat is overdekt en donker en droog, een ideale plek. Maar als je daar je auto nog wilt parkeren 's avonds dan is het niet prettig. De interviewer merkt op dat een bepaalde gewenning misschien wel optreedt, dat mensen zeggen ah daar slaapt Pieter weer. De medewerker antwoordt dat dit zo niet werkt want het is niet telkens Pieter die daar ligt. Gewenning en acceptatie treden tot op zekere hoogte op en wat dat betreft is de buurt heel coulant maar als een ruimte die enigszins in de privé-sfeer ligt daklozen herbergt dan wordt dit nog steeds als vervelend gezien. Maar er zijn verschillende platformen waarin die klachten behandeld kunnen worden en gelukkig treden er geen bedreigingen of onveilige situaties op. Mensen voelen zich niet bedreigd.

Gevraagd naar de crisisopvang antwoordt de medewerker dat er eigenlijk geen relatie is met de nachtopvang. De crisisopvang is voor vrouwen met kleine kinderen of zwangere vrouwen of jongeren die vanwege persoonlijke problemen in de thuissituatie daar nu niet kunnen verblijven. Het is dan ook een jongere doelgroep dan de nachtopvang waar de meesten ongeveer veertig zijn.

Gevraagd naar de noodzaak voor een indicatiestelling om de nacht er door te kunnen brengen, is het antwoord dat deze niet nodig is. Mensen uit Polen, Roemenië, Leeuwarden kunnen hier slapen. De nachtopvang is heel laagdrempelig. Het probleem komt na de eerste opvang, namelijk als wordt bepaald wie mag terugkomen. Er wordt zo snel mogelijk uitgelegd dat voor mensen uit het buitenland er heel weinig hoop is op hulp. Dit geldt ook voor mensen uit andere streken van Nederland, tenzij ze zich inschrijven in de gemeente. Het probleem is alleen dat de Gemeente Eindhoven daar niet erg happig op is. Dus we zetten mensen niet 's avonds op straat, daar komt weer overlast van maar we corresponderen in onze visie wel met het beleid

van de Gemeente. Mensen reizen over het algemeen veel, maar er zijn tijden geweest dat we Eindhovenaren moesten weigeren omdat we al mensen uit andere streken hadden. Daarom hebben we nu dus dat ontmoedigingsbeleid. Soms organiseren mensen gewoon veel zelf, en dan kunnen ze wel blijven, want dan hebben ze ook snel weer een baan en een appartement of iets dergelijks vanuit de oude gemeente. Neos organiseert ook zelf trajecten voor mensen, of verwijst ze door. Hier is ongeveer 25 tot 30% in geïnteresseerd. Het heeft vaak te maken met financiële problemen. Gevraagd naar samenwerking met het stedelijk kompas, die mensen met meervoudige problematiek probeert integraal te helpen wordt geantwoord dat ze daar inderdaad mee samenwerken, maar nog niet zoveel. Het stedelijk kompas bevindt zich nog in een beginfase, ze houden zich nu nog vooral bezig met de die-hards, nog niet zozeer met de gemiddelde dakloze. Gevraagd naar wat de gemiddelde dakloze dan is, is het antwoord iemand zonder huisvesting, schulden, licht gebruik of lichte verslaving aan alcohol en cannabis en ook wel vaak psychische problemen. Er is een onderzoek van de Gemeente gaande naar welke andere huisvesting nog nodig is om de die-hards te helpen, een sociaal pension bijvoorbeeld, waar ze wat meer met rust worden gelaten. Iedereen wil natuurlijk zelfstandig wonen maar 90% van de gasten van St Neos heeft een bepaalde vorm van begeleiding nodig. Ze zitten immers toch hier.

Ongeveer 50% heeft een daklozenuitkering, daarvoor moet je ingeschreven staan in Eindhoven en je moet gebruik maken van een nachtopvang. Iedereen, ook de mensen zonder uitkering moet een eigen bijdrage van 3,50 euro betalen. Maar als je weinig of geen gebruik maakt van de nachtopvang kun je toch in een traject zitten. De drukte verschilt nogal, daar is eigenlijk geen peil op te trekken. De nachtopvang van Novadic-Kentron is minder laagdrempelig, daar moet je ingeschreven staan bij hun organisatie en de dagopvang. Ze ligt onder de parkeerplaats naast de Mediamarkt en Bijenkorf. De mensen zonder begeleide dagbesteding zwerven zelf wat rond, dat heet vrijblijvende dagbesteding. Zij komen ook op de opvangen in Oud-Woensel, het zijn vaak de wat zwaardere gevallen.

De medewerkers vertellen eerst wat zij eigenlijk doen. Dit bestaat uit twee onderdelen, hulpverlening aan verslaafden en een klankbord zijn voor overlast van bewoners en ondernemers. Door te monitoren door aanwezig te zijn op de straat, de doelgroep te leren kennen kunnen zij beide doen. Mensen kunnen hen bellen als zij overlast ervaren.

In antwoord op de vraag wat de doelgroep eigenlijk zoal doet in de openbare ruimte maken zij het onderscheid in polygebruikers en zogenaamde drunkies. De eerste houden zich vooral op in het centrum, en rond Tongeren en de Kanaaldijk waar opvangmogelijkheden met gebruikersruimte aanwezig zijn. De tweede groep komt meer in Woensel. Er zijn drie opvangmogelijkheden in Woensel, een aan de Barrierweg, 't Hemeltje en een opvang van het Leger des Heils aan de Visserstraat. Hier mag verder niet gedronken worden. 't Hemeltje en de Barrierweg worden gerund door Neos, de Nieuw Eindhovense Opvang Stichting.

De polygebruikers lopen naar de opvang toe, van nachtopvang naar dagopvang en ondertussen hebben ze geld nodig. Dan begaan ze vaak criminele activiteiten, stelen, bedelen. Polygebruikers mogen in de opvang van Novadic-Kentron ook alcohol drinken. Alleen pure alcoholisten mogen dat niet omdat dit een ander soort groep is die zich niet mengt met polygebruikers. Vaak zien drunkies zichzelf ook niet als verslaafd. Het gevolg van het mogen drinken in de opvang is vaak dat dit langzamer gebeurt, tussendoor, en als gevolg wordt ook minder gedronken. De dak en thuislozen die vooral alcohol drinken hebben minder geld nodig, alcohol is goedkoper en vaak makkelijker te stelen dan drugs van een dealer. Maar ze mogen niet drinken in de opvang dus gaan ze naar pleintjes, luwe plekjes waar de politie niet vaak komt en drinken daar op bankjes en dergelijke. Op het station is een percentageel hoger percentage polygebruikers omdat daar veel Antilliaanse dealers zitten.

De politie doet ook patrouilleren op alcohol en drugsgebruik. In Oud-Woensel is bijvoorbeeld een alcoholverbod in de openbare ruimte. Dit betekent niet dat als iemand in zijn voortuin op een bankje een biertje drinkt dat daar dan tegen opgetreden wordt. Men kijkt toch vooral naar tekenen van drankmisbruik en overlast.

Gevraagd naar hoe overlast wordt gedefinieerd wordt geantwoord dat overlast vaak is wat de bewoners zelf aangeven als zijnde overlast. Op basis daarvan wordt langsgeslagen bij die mensen voor meer informatie. Ook wordt de informatie besproken met de politie in het poveroverleg. De politieauto rijdt ook rond, gericht op die informatie. Wat bewoners als overlast ervaren is heel verschillend. Als mensen al eerder negatieve ervaringen met drugsgebruikers hebben opgedaan dan grijpen ze vaak sneller naar de telefoon. Verder is het heel subjectief hoe overlast wordt ervaren. Een medewerker merkt op dat het nieuws er ook vaak schuld aan is, vooral shows als Hart van Nederland en het nieuws van RTL7 portretteren grote steden als zeer onveilige plaatsen. Dan is het een kwestie van vind men dat het bij het leven in de grote stad hoort of is men bang. Soms helpt het ook om met mensen te gaan praten en hen meer kennis over verslaafden bij te brengen. Dan is de achterliggende angst verminderd en wordt de aanwezigheid van verslaafden ook minder als druk ervaren, minder als overlast.

Gevraagd hoe het waterbedeffect wordt vermeden, gezien het relatief kleine percentage gebruikers dat hulp wil aanvaarden en in een programma treedt wordt geantwoord dat het waterbedeffect aanwezig is. Dat daar soms ook gericht mee wordt omgegaan. Dan worden verslaafden naar een plek gestuurd waar weinig omwonenden zijn en dus ook weinig overlast wordt veroorzaakt.

De verschillende acties op de openbare ruimte zelf die worden genomen door de woningcorporaties en de gemeente hebben wel wat effect. Er valt alleen niet echt aan te geven hoeveel. Maar in een nette ruimte wordt minder afval achtergelaten dan in een verwaarloosde ruimte. In Tongeren moeten de verslaafden zelf twee keer per week opruimen in de wijk. Dit is ook om de beeldvorming rondom verslaafden te veranderen. Die is heel negatief. Deze actie wordt niet ondernomen in 't Hemeltje en de Visserstraat. In de buurt van 't Hemeltje is meer overlast van verslaafden dan in de rest van de wijk. Mensen hebben zo'n voorziening liever niet in de achtertuin. Het is niet duidelijk of de aanwezigheid van een gebruikersruimte in een

opvang de overlast in de buurt eromheen beperkt. Men is bezig met het opzetten van hostels en daar vindt hetzelfde gedrag plaats.

Gevraagd naar een indicatieve schatting van het aantal verslaafden wordt aangegeven dat wat polygebruikers betreft er 100 een pasje voor een opvang hebben waarvan ongeveer een kwart in de gevangenis en dus niet op straat aanwezig. De daadwerkelijke omvang van de groep wordt geschat op 100 tot 150 in totaal. De groep drunkies is aanzienlijk groter, alleen in Woensel zijn er zo'n 70-80 drunkies. Dan heb je nog illegalen in de openbare ruimte. In Bennekel zijn er zo'n 30-40 drunkies. Gevraagd naar bepaalde trekkende bewegingen van grotere groepen verslaafden antwoorden zij dat de verslaafden in de winter meer naar het centrum trekken, in de Heuvel (overdekt winkelcentrum) is het met die kou toch altijd zo'n 10 graden warmer dan buiten. Ook in de Woenselse markt zie je dat. Voor december hadden we veel klachten van bij het TU-terrein maar dat is nu niet meer. Er was een winternoodopvang toen het zo koud was, niemand hoefde buiten te slapen. Als de politie verslaafden dan tegenkwam bij de Heuvel ofzo dan stuurden ze ze ook wel naar de opvang voor een warme slaapplek.

Veel mensen klagen over drugsspuiten. Gevraagd naar het voorkomen van spuiten in Eindhoven wordt geantwoord dat als ze klachten krijgen ze daarop afgaan, met prioriteit en dan de gebruikers sommeren om op te ruimen. Vaak worden ze echter gebeld en dan ligt er niets. Er zijn niet zo vaak spuiten, alleen op plaatsen waar drugsverslaafden zich verzamelen. Daar probeert Novadic-Kentron op te ruimen en de politie ook. Maar dat zijn plaatsen waar je normaal niet komt als burger. Zwarte gaten in de stad. Ook zijn preventieve maatregelen ingesteld. In het begin kreeg iedereen vijf spuiten en daar moesten ze het mee doen, ze kregen pas een nieuwe als ze een gebruikte inleverden. Er zijn dit jaar zo'n tien spuiten opgehaald via meldingen. Gelukkig nog niet in speeltuinen maar bij garageboxen en dergelijke. Maar ook vanuit het oogpunt van imagoverbetering is het belangrijk om altijd op dat soort meldingen af te gaan. Soms gaat het niet om onze doelgroep, dan geven we het door aan de politie. Dat gebeurt ook andersom.

Gevraagd naar overlast vanuit panden is het antwoord dat dat een gerichte aanpak zou kunnen zijn. Vanuit de dealers kan een grote groep bereikt worden. De medewerkers hebben een lijst gevraagd bij de politie. Daar stonden zo'n honderd panden op in Woensel-Zuid. Maar daar zit van alles bij. Soms zitten er drugdealers, is het een af en aan van auto's en geschreeuw op alle uren, soms is er eigenlijk niets aan de hand. Dus gaan we alleen op de heftigste toe.

Een veelgehoord fenomeen is het in bezit nemen van straatmeubilair door verslaafden. Vaak worden bankjes weggehaald. Volgens de medewerkers is dit vaak niet nodig. Het is wel effectief en je geeft een duidelijke boodschap af, maar bankjes waarop het moeilijk liggen is werken ook goed. Het is een afweging. Het wordt wel vaak meteen geroepen.

Gevraagd naar negatieve ervaringen van de medewerkers met verslaafden wordt eigenlijk gezegd van nee. Er is wel soms verbale agressie. Vooral als men met de politie aankomt, dat werkt soms achterdocht in de hand. Maar verslaafden zijn erg bezig met overleven dus je moet altijd waakzaam blijven voor het geval dat. Een medewerker voegt eraan toe dat als hij in de wijk zou wonen dat het dan een ander verhaal zou zijn. Ook met zijn kind dat buiten zou moeten spelen in een dergelijke omgeving.

Op de vergadering van het wijkbeheerteam van Oud-Woensel, van 2 december 2008, aanwezig waren vertegenwoordigers van de bewoners, woningcorporaties, gemeente, Novadic-Kentron. Er worden een aantal zeer variabele onderwerpen behandeld. Hieronder volgt een overzicht met onderwerpen. Alleen die onderwerpen die relevant zijn worden nader besproken.

1. Contact met grondzaken wat betreft nieuwe bestemming terrein Van Kinsbergenstraat
2. Leefbaarheidsproject hoogbouw Domein aan de Boschdijk
3. Overlast dak- en thuislozen en verslaafden
4. Overlast van blaffende honden
5. Meldingen openbare ruimte
6. Overlast van grotere groepen zwervkatten
7. Renoveren groenvoorziening met hondentoilet achter Boschdijk-Kaneelstraat
8. Renovatie – opknapbeurt speelvoorziening Looierstraat
9. Inrichting Vredesplein e.o.
10. Bankje hoek v. Kinsbergenstraat – Hemelrijken
11. Bankje speelplek v. Gentplein
12. Bankje mr. Kooningsplaats

3. Overlast dak- en thuislozen en verslaafden

Sinds kort zijn twee medewerkers van Novadic-Kentron aanwezig in de wijk. Zij stappen in samenwerking met de politie op de verslaafden toe om een hulpverleningstraject aan te bieden. Lukt dit niet dan wordt gezocht naar strafmaatregelen. De doelgroep is divers, zowel drugs als alcoholverslaafden. Er zijn veel gezichten bij die bekend zijn bij Novadic-Kentron en andere zorginstellingen. De twee medewerkers hebben zich sinds de zomer bekendgemaakt met de buurt. Als ze verslaafden tegenkomen dan bekijken ze eerst hoeveel het er zijn. Als het er veel zijn, of ze kennen de verslaafden niet dan vragen back-up van de politie. Ze houden zich op in heel Woensel-Zuid, dus inclusief Woensel-West en komen vooral veel in de Edisonbuurt en de Woenselse markt. Ze gaan af op signalen van buurtbewoners, ondernemers en politie.

De gemeente zal de e-mailadressen verspreiden in de buurt zodat het meer algemeen bekend wordt dat de medewerkers actief zijn. De medewerkers vragen om hun telefoonnummers niet door te geven. Deze worden wel gegeven bij probleempunten, mensen die continu overlast ervaren zodat ze snel op oproep bereikbaar zijn, maar als iedereen zou bellen, worden ze overspoeld met telefoontjes. Het doel van de medewerkers is weliswaar in eerste instantie het welzijn van de verslaafde maar zij willen de bewoners ook geruststellen. Het gevoel van onveiligheid is een abstract iets, als mensen zichtbaar actie ondernemen kan het verminderen ongeacht de daadwerkelijke situatie (binnen grenzen natuurlijk).

De medewerkers komen nu pas in het wijkbeheerteam omdat ze eerst kennis wilden opdoen waar de doelgroep zich bevindt en wie het zijn. In principe zijn de medewerkers 5 dagen per week actief in kantoortijd en daarbuiten op afspraak.

Wat betreft mogelijke acties. Mensen die niet willen luisteren naar mogelijkheden van opvang worden met de auto naar het bureau gebracht. Daar krijgen ze een waarschuwing. Als de stapel waarschuwingen te hoog wordt dan worden ze een paar maanden opgesloten. Verder zijn er geen sancties mogelijk zolang geen zichtbare overtredingen worden verricht. Sommige veelplegers blijven overlast veroorzaken. Op de lange duur kan er frustratie bij mensen ontstaan. De medewerkers zorgen niet voor het zorgtraject zelf, maar verwijzen de mensen door. Niet elk zorgtraject is geschikt voor elke verslaafde. Overigens is het jammer dat er geen alcoholgebruiksruimte bestaat. Het is meestal geen goed idee om alcohol en drugsgebruiksruimtes te mengen.

Verder loopt er een casus samen met het Veiligheidshuis over drugsproblematiek en allochtonen. Ook is er soms overlast van Polen die in auto's kamperen in een straat. Hiermee is het lastig iets te beginnen omdat het om buitenlanders gaat. De woningcorporaties kunnen meehelpen door acties als het schoonmaken van achterpaden.

9. Inrichting Vredesplein e.o.

Er komen steeds meer klachten binnen over hangjongeren, dak- en thuislozen en verslaafden die rondhangen op het Vredesplein. Een van de drie banken is vernield en inmiddels verwijderd. Dit is een kwestie van vooral fysieke middelen. Het lijkt beter te zijn de overblijvende banken naar de speelvoorziening te verplaatsen. Mogelijkerwijs kan meer groen op het plein worden gebracht.

10. Bankje hoek v. Kinsbergenstraat – Hemelrijken

Het is een dealplek. De politie houdt het in de gaten. Elke dag wordt het probleem minder.

Bijlage 2

Gespreksverslag wijkbewoonster Oud-Woensel

7-11-08

Gevraagd naar wat ze prettig vindt aan de buurt waarin ze woont, onderdeel van de wijk Oud-Woensel, antwoordt de geïnterviewde dat ze er al zo lang zit dat ze een band heeft opgebouwd met de wijk. Ze is kristallengenezer van beroep en komt als zodanig veel in contact met de mensen van de wijk. Zij heeft 23 jaar als vrijwilligster bij de woningstichting Domein gewerkt en na een stop is zij door Domein gevraagd deze taak weer op zich te nemen. Zij voelt zich prettig in de wijk, vindt het feit dat deze zo multicultureel is wel prettig en roemt de historie die herdacht wordt in een recent geopend tunneltje naar het treinstation waar oude foto's van de wijk in vloer en wand zijn ingelaten. Tegelijkertijd is zij blij met de plannen van het integrale wijkvernieuwingsproject die haar buurt deels willen slopen. Zoals zij aangeeft, ze woont nu dertig jaar in de wijk, in dezelfde woning, die nog van voor de wereldoorlog is. Ze wil graag wat ruimer zitten, de woning begint ook scheuren te vertonen en dergelijke. In 1987 of 1986 heeft er een renovatie van het huizenbestand plaatsgevonden, toen kwamen er foeilelijke trespaplaten op de gevels en toentertijd is er ook veel asociaal volk binnengekomen, waaronder ook dealers. Die zijn nu wel wat weg, maar de tuinen bijvoorbeeld liggen er vreselijk bij en dat was vroeger niet zo. Dus nu het allemaal om gaat is dat misschien nog niet zo slecht, dan komen er nieuwe mensen in de wijk. Alles wordt nieuw maar we hebben veel inspraak en mogen zelf de architect kiezen, zodat je in elk geval niet van die moderne huizen krijgt, dit is de wijk Oud-Woensel en we willen dat oude karakter wel behouden. Die inspraak was vroeger veel minder maar na de komst van een nieuwe directeur van Domein is alles minder strak geworden. Domein is de partner in het wijkvernieuwingsproject die het meest in het oog springt, de gemeente is vooralsnog meer op de achtergrond aanwezig. Dit gaat wel veranderen met de komst van het actieplan dat bijna klaar is.

In de renovatie trokken veel mensen weg, ouderen gingen naar seniorenappartementen en aan de andere kant van de wijk werd gebouwd en mensen zijn daar naartoe getrokken. Toen was er hier heel veel langdurige leegstand en toen was Domein niet zo streng op wie er in de huizen kwam te zitten. Dan lieten ze drie junks naast elkaar wonen, ja toen vond er veel verpaupering plaats. Dat was een groot probleem, je belde 10 keer in de week naar de politie en naar Domein en uiteindelijk hebben we een actiecomité opgezet en zijn we naar de rechter gegaan. Toen is Domein gedwongen om die junks eruit te zetten. Nu is deze straat uit het systeem gezet en als iemand hier in een huis wil huren dan moet hij of zij eerst op gesprek komen om te zien of het wel een geschikte huurder is. Vooral aan het begin van de straat was er veel overlast, en dan ben je toch solidair met de buurtgenoten. Maar ik zelf had nooit zoveel last. Ik heb me ook nooit onveilig gevoeld hier. Ik heb m'n deur gerust tot half een van het slot. Maar als ik weg ga, doe ik hem wel achter me dicht. Dat was vroeger niet zo. Vanaf volgend jaar gaat dit veranderen, er gaan veranderingen komen in de sociale opbouw van de wijk. De geïnterviewde woont al heel lang in haar straat en heeft veel sociale contacten hier. Het is dan ook een heel sociaal actieve buurt. Veel mensen willen dan ook terugkomen, die ooit uit de buurt weg zijn verhuisd, natuurlijk niet allemaal maar toch wel zo'n 70 a 60%. Als er ergens anders een mooi huis dan willen ze daar ook wel gaan kijken, natuurlijk dat hou je toch. Hier moeten ook mooie huizen komen te staan, ook koophuizen. Het wordt een soort mengeling van koop-huur, rijtjes en twee onder een kappers, van alles wat.

Op het moment vindt de geïnterviewde het een prettige buurt, er is veel groen, dat maakt een buurt altijd prettig en de mensen zijn geschikt. Dat is natuurlijk altijd even afwachten, wat je terugkrijgt, als dit eigenlijk geen achterstandswijk meer is. Je hebt altijd mensen die meer op zichzelf zijn. Maar op het moment gebeurt er heel veel, in mei was er bijvoorbeeld een schoonmaakactie en van de 32 mensen zijn er 29 komen opdagen, waarvan van de resterende drie er twee op vakantie en een heel ziek was. Toen hebben we de bloembakken opgeknapt en de straat schoongemaakt en een barbecue gehouden. Dat is heel mooi, wat de toekomst

betreft weet ik het niet maar je moet positief blijven denken en in het opknappen an sich heeft de geïnterviewde heel veel vertrouwen, dat deze actie goed zal uitpakken.

Gevraagd naar sociale programma's die lopen noemt zij de kerstmarkt die door de wijk wordt georganiseerd, en de nieuwjaarsreceptie. Er zitten elke week sociale raadslieden in de wijk voor sociale ondersteuning en die worden heel drukbezocht. Dit jaar heeft de buurt gezamenlijk een belastingadviseur ingehuurd die voor iedereen de belastingaangifte deed. En al jaren komt Sinterklaas naar de wijk op de 29^e november. De mensen zijn dus heel actief, en de vrijwilligersgroepjes relatief groot. Wat betreft de Woenselse markt is de kennis van de bewoonster niet heel uitgebreid. Zij bemoeit zich niet zo met hen omdat dat te veel werk wordt, om het allemaal bij te benen. Zij is druk op het moment met de wijkvernieuwing onder andere in de vorm van het lidmaatschap van een buurtbeheersteam. Een buurtbeheersteam is een groep bewoners die klachten aan hoort van bewoners, variërend van ongelijke stoepen tot een gevangenisdelinquent die binnenkort vrijkomt en de gewoonte heeft om de huizen van buurtbewoners kort en klein te slaan. Deze klachten worden dan doorgegeven aan het wijkbeheersteam waar ook mensen van de gemeente, politie en Domein inzitten. Deze club kwam vroeger ook altijd bij elkaar maar dit heeft een tijdje platgelegen. Nu komen ze weer bij elkaar en het gaat vrij goed, dingen worden aangepakt. Vroeger waren er eigenlijk dezelfde klachten als tegenwoordig. Er zijn bijvoorbeeld bankjes waar gedeald wordt die eigenlijk beter weg kunnen, bloembakken die niet bijgehouden worden. Een ander voorbeeld zijn hangjongeren. Die veroorzaken veel overlast in de zin van geluidsoverlast dan laten ze die brommers ronken, dat geeft veel lawaai. Mensen zijn bang als ze hen zien rondhangen, soms zelfs al als ze drie jongens bij elkaar zien staan maar ik zeg altijd die jongens doen niets, die hebben een plek nodig waar ze kunnen hangen waar de mensen er geen last van hebben. De winkeliers vereniging is ook een beetje apart volk en veel op commercie gericht. Het gaat nu eigenlijk ook best met de Markt, de eerste twee stukken worden druk bezocht alleen het derde stuk naar het station toe dat is heel moeilijk. Dat wordt ook neergegoid, alles wordt vernieuwd. Mensen die hier wonen gaan altijd naar het eerste en tweede stuk van de markt. Wat wel jammer is dat er niet veel spreiding in het winkelassortiment zit, je hebt overal winkeltjes die een broodje kebab verkopen. De geïnterviewde heeft niets tegen de Turkse gemeenschap, maar het moet mogelijk zijn om ook binnen deze gemeenschap verschillende soorten winkels te drijven zodat de spreiding in soorten winkels in de Woenselse markt en de Kruisstraat vergroot kan worden. De gemeente moet daar eigenlijk op controleren. Daarop en op de huren. Het is te duur om een klein stukje winkelruimte te huren zo langzamerhand. De winkeliers hebben veel volk nodig om dat op te kunnen brengen.

De geïnterviewde heeft ook contact met de bewonersgroepen in het naburige Woensel-West. Ze heeft gehoord dat het niet zo best gaat met de wijkvernieuwing daar. De woningstichting in Woensel-West, Woonbedrijf, geeft de mensen niet veel inspraak. De geïnterviewde heeft een vriendin die al jaren vrijwilligerswerk daar verricht in Woensel-West en die rapporteert dat de lijn daar heel verkeerd is, er zijn veel mensen die klagen.

Er is veel geënquêteerd en geïnterviewd in oud-woensel, ik heb er niet zo veel van meegekregen omdat ik de hele dag werk maar met de wijkvernieuwing en dergelijke is er veel gebeurd. Op de vraag hoe de fysieke omstandigheden veranderden door de wijkvernieuwing wordt geantwoord dat dat heel duidelijk aanwezig is, de straat is nieuw bestraat, nieuwe lantaarns, het pleintje nieuw aangelegd, en er was nog een straat opnieuw bestraat. Het ziet er opgewekter uit. Het onderhoud dat voorheen helemaal niet werd gedaan wordt nu bijgehouden, er was een echte verloedering begonnen maar dat is nu gestopt. Op het pleintje hiervoor hingen ook vaak mensen rond, ook wel drugsverslaafden en dat doen ze nu ook nauwelijks meer. Je had wel een huis in de Kruisstraat waar drugs verhandeld werd maar dat hebben ze ook aangepakt en dat is nu gesloten. Op de vraag wat ze in het algemeen van haar buurt vindt antwoordt de geïnterviewde dat het in sociaal opzicht een naja lage buurt is met allerlei nationaliteiten. Dat vindt ze niet erg, ze gaat wel collecteren en dan doen allerlei mensen open en geven geld en zijn over het algemeen altijd vriendelijk. Op de vraag of ze collecteert voor een buurtvereniging of iets dergelijks is het antwoord negatief. De geïnterviewde collecteert voor nationale acties, de laatste keer voor het rode kruis. Ze is niet echt actief in de buurt, weet ook niet precies wat de buurt allemaal organiseert. Ze krijgt wel de nieuwsbrieven, een van de gemeente en een van de buurt zelf en dat is altijd wel prettig, een beetje te weten gewoon wat er in de wijk gebeurt. Ze heeft wel de indruk dat het vooral de autochtonen zijn die zich ermee bezig houden en dat de allochtonen nog een beetje over hun voorkeur getrokken moeten worden. Op de opmerking dat dit misschien met de taalbarrière te maken heeft, is het antwoord dat dat er zeker toe kan bijdragen. Maar er zijn ook veel allochtonen met winkeltjes en dat is fijn. Ze gaat daar ook de meeste boodschappen doen, dan kan ze wat babbelen met de winkelier, dat vindt ze prettig. Of er activiteiten met de wijk als geheel zijn waar ze aan meedoet, dat is de braderie, elk jaar, een keer in de twee jaar staat zij daar ook, dat is wel gezellig. Ik sta er niet elk jaar want ik moet wel iets hebben om te verkopen. In de directe omgeving wordt niets georganiseerd, het is ook heel klein. Misschien omdat wij allemaal wat ouder zijn, de jongste is vijftig, en er zijn geen kinderen. Er zijn vijf huizen in ons straatje, daarnaast zitten studenten dat is ook niet echt een gemeenschappelijke factor, en aan de andere kant zitten winkeliers. Maar er is een goed contact met de burens, dat is ook een voorwaarde om goed te kunnen wonen vind ik wel, dat je goed contact met de burens hebt. Je let ook een beetje op elkaar en als het niet goed gaat dan ben je er voor elkaar. Niet dat ik elke week iets afsprek maar we zijn er. Op de vraag of deze sociale controle ook deels was vanwege overlast van mensen die rondhingen op het pleintje is het antwoord dat zij daar niet zo op let. Als ze mensen ziet rondhangen dan ergert ze zich daar niet aan. De meeste burens wel en die bellen dan naar de gemeente en de politie en dergelijke. Ik heb me 's avonds laat ook nooit bedreigd gevoeld, ik heb ook geen portiek of zo dus ze zitten meestal gewoon op het plein, ja dat is ver weg. Mijn buurman heeft wel een echt portiek en daar plassen ze nog wel eens in en daar ergert hij zich wel aan. Maar ik kijk er ook niet op uit he, ik heb wel ramen aan die kant maar het huis is zo gebouwd dat de woonkamer aan de achterkant ligt. Als je kinderen hebt dan wordt het wel anders, ik denk dat mensen dan heel andere keuzes gaan maken dan ik doe in wat een goede woonomgeving is. De interviewer merkt op dat ook wel als mensen persoonlijk minder prettige ervaringen hebben met verslaafden dat ze minder positief over hun aanwezigheid zijn. De geïnterviewde heeft daar nooit last van gehad. De burens wel en zij houden zich er ook echt mee bezig. Zij heeft altijd zoiets van het zal wel. Als zij zich niet met hen bemoeit, dan hebben de verslaafden ook geen reden om zich met haar te bemoeien. Ze hebben geen reden om mij te bedreigen. Ze heeft wel last van vandalisme. Niet zozeer aan het huis als aan de auto. Ze heeft een cabrio en daar is heel vaak iets aan. De ramen zijn kapotgeslagen of de banden lekgestoken. Daar heeft ze onkosten aan en tja overlast want je gaat braaf naar de politie om aangifte te doen. De politie doet er verder ook niets aan natuurlijk. Het gebeurt vaak in het weekend, 's nachts. Ze denkt dat het om uitgaanspubliek gaat dat terugkomt van het centrum. Voor de rest is het een prettige buurt, divers, vriendelijk veel winkels. De parkeergelegenheid is niet best maar dat gaat verbeteren. Op de vraag hoe ze eigenlijk ziet wie een drugsverslaafde is, komt het antwoord dat is een goede vraag. Ze besluit

dat ze het niet weet maar het van haar buurman heeft. Bij de Kruisstraat kon ze het wel zien want iedereen ging heel snel naar binnen en weer naar buiten en ja dat doe je niet met vrienden dus dat was wel duidelijk.

De bewoner geeft aan al 68 jaar in dezelfde straat te wonen in Woensel-West. Ondertussen is de bevolking van die wijk wel veranderd. De bewoner geeft aan dat er nu veel buitenlanders wonen. Die kent hij allemaal niet. Ja, wel een stuk of zes bij hem in de straat maar daar houdt het mee op. Zijn kapper is Turks, dat is er een van maar die woont al weer dertig jaar in Woensel-West. De bewoner heeft een westernhoed op. Hiernaar gevraagd geeft hij aan dat er elk jaar een westernactiviteit wordt georganiseerd in de buurt waar hij heen gaat. Ook is er een tractorrondrit met oude tractoren. Aparte motoren zitten daar soms in. Hij fietst veel rond, kijkt wat er allemaal te doen is in de wijk en verder, hij vertrekt in de ochtend, 's zomers met wat geld op zak en komt soms laat thuis. Hij heeft niets tegen de buitenlanders in zijn wijk maar ze zijn toch meer op zichzelf. Vroeger werd er in de straat zelf meer samen gedaan. Dan zat je voor het huis op de stoel en dan kon je gerust achter openlaten. Dat kan nu niet meer. Die Marokkanen stelen als de ziekte. De veiligheid is minder dan vroeger, en dan die drugs ook nog. Wel, zo geeft hij aan, was het zo'n vijf jaar geleden erger gesteld met de veiligheid. Gevraagd naar het voorzieningenniveau geeft hij aan dat er redelijk veel winkels zijn in Woensel-West maar dat er vroeger veel meer zaten. Dat waren allemaal kleine winkels en die konden niet concurreren met de grote ketens. Nu zijn er vooral veel buitenlandse winkels. Gevraagd naar de sociale controle in de wijk, of de burens kijken of hij laat thuis komt, geeft hij aan dat hij daar geen last van heeft. Hij gaat altijd achterom en stoort niemand. Hij drinkt ook niet veel en geeft geen aanstoot in de buurt. De bewoner veegt altijd het gangetje aan en de stoep in zijn straat. Waar hij vroeger woonde aan de overkant is ook een gangetje achter de huizen en hij daar nog steeds de sleutels van en is wel eens gaan kijken maar dat is een ontzettende zoi nou. De mensen doen er niets aan. Hij zag de overbuurvrouw wel eens vegen. Zij is Turks, met zo'n korte bezem, helemaal voorovergebogen maar ze veegde het vuil in de kolkputten op straat. Ik liep op haar af en zei dat kan toch niet dat je dat zo doet. Ze antwoordde dat ze geen blik had. Hij heeft de volgende dag een blik voor haar gehaald bij het wijkcentrum maar hij heeft het haar nog nooit zien gebruiken en hij moet haar dat toch al zo'n tien jaar geleden hebben gegeven. Trudo doet veel maar ze moeten eigenlijk een briefje bij iedereen in de brievenbus doen dat iedereen zijn eigen stukje schoonhoudt. Zoveel werk is dat niet. Trudo heeft het zelf wel een keer schoongemaakt. 1x was dat, 23 jaar geleden. Gevraagd of hij ooit bang is als hij over straat loopt antwoordt hij dat hij niet gauw bang is, hij doet niks. Hij geeft geen overlast, kan goed opschieten met de burens en hij houdt alles bij. Iedereen weet dat. Drugsverslaafden zijn nooit bij hem aan de deur geweest ofzo. Hij had nooit last. Maar hij ging hen ook niet uitschelden ofzo. Dan roep je het een beetje over jezelf af. Hij is altijd een beetje op zichzelf geweest. Hij krijgt bij de infowinkel zakken voor het vuil van het vegen. En het grof vuil wordt gratis opgehaald een keer per maand. Hij snapt niet dat iedereen er zo'n zootje van maakt.

Gevraagd naar zijn mening over de wijkvernieuwing antwoordt hij dat hij er nog niet veel van ziet. Er zijn wel plannen om te slopen. De kleine huisjes in het zuiden worden gesloopt maar er zijn andere huizen van dezelfde omvang die niet gesloopt worden. Verder hebben ze wel leuke programma's bij de infowinkel. Veel activiteiten, de braderie is erg leuk elk jaar. Dan gaat hij wel altijd kijken. Hij woont hier goed, hij gaat ook voor geen mens verhuizen. Als je aan het verhuizen gaat dan hou je nooit meer op. Je hebt overal buitenlanders tegenwoordig. Als hij gevraagd wordt hoe hij drugsverslaafden herkent op straat dan geeft hij aan dat dat in het lopen zit. Verslaafden wankelen, ze lopen niet zoals gezonde mensen, duf van het roken. Er woonden er ook twee op Snellius (straat in de wijk), elke dag drugs, ze zagen eruit als een lopend lijk. Hij kent er nog zat die allemaal de pijp uit zijn gegaan.

Na uitleg over het onderwerp van het onderzoek, de wijkvernieuwing, geeft de bewoonster aan dat ze eigenlijk het nut van de wijkvernieuwing niet helemaal ziet. Er wordt zoveel geld ingepompt maar de resultaten, zij ziet ze niet echt. Een projectje zus en een projectje zo, het klinkt allemaal aardig maar dat dress to impress waar ze mensen aankleden voor sollicitaties of die mensen nu eerder een baan hebben, ze weet het niet. Ze heeft haar bedenkingen bij veel projecten. De poorten waren wel een goede. Een tijdje terug heeft Trudo poortjes geplaatst bij de achtergangen achter de huizen. Dat heeft wel veel gescheeld in de inbraak, want dat was er wel veel. Maar de Spllstraat bijvoorbeeld, dat is toch enigszins overdreven. Toen haar kinderen jong waren was er wel een leuk programma, met gratis muziekles, dat was wel heel leuk, maar na een aantal lessen moest je gewoon betalen bij de muziekschool en dat is heel duur daar. Doe het dan helemaal gratis. De inzet van het geld is niet altijd goed.

Ze heeft zich nooit bedreigd gevoeld in de wijk en haar kinderen ook niet, maar ze hebben dan ook nooit vervelende dingen meegemaakt. Tenminste geen persoonlijke dingen, wel wat gescheld vanuit een auto, maar verder niks. Maar misschien voelt ze zich niet bedreigd omdat ze al zo lang in de wijk woont. De laatste 3 maanden heeft ze wel schrik, er zijn zoveel overvallen en dergelijke maar dat heeft niets met Woensel-West te maken, dat is overal zo. Er is alleen een dingetje, er zijn veel allochtonen in de wijk, Albanezen, Roemen, Turken en Marokkanen vooral en het zijn best aardige mensen. Maar als ze een uitrit uit wil rijden en een auto met een jonge allochtoon wil inrijden moet zij altijd achteruit rijden tot zij erin kunnen. Ze heeft een keer tien minuten gewacht maar dat hielp niet. Daar kan ze zich wel aan irriteren. Misschien doen ze dat omdat ze een vrouw is, ze weet het niet. Maar ze merkt de laatste tijd niet veel van criminaliteit ze heeft geen kinderen meer in huis en je contacten worden dan toch wat minder, ze werkte ook altijd in de bibliotheek en daar merkte ze wel eens wat van groepen kinderen die last veroorzaakten en een grote mond opzetten als ze eruit gezet werden maar de laatste tijd (ze is met pre-pensioen) loopt alles z'n gangetje. Ze woont hier graag, dicht bij de stad, het park in de buurt. Buitenstaanders zeggen wel vaak sinds ze alleen woont dat ze eigenlijk weg moet uit de wijk maar dan hebben ze dingen gelezen in de krant over ellende die hier gebeurt. En ook als je de wijk binnenkomt dan ziet het ook niet echt vertrouwenwekkend uit. Maar zij woont heel prettig ze heeft ook heel fijne burens, die letten ook een beetje op en soms ga je naar elkaars verjaardag en dergelijke. Het geeft ook wel een veiliger gevoel. Op een gegeven moment was er een hond die heel erg blafte tien huizen verderop. Ze vond het zo zielig en ze kon niet slapen 's nachts. De burens hadden er ook last van maar niemand zei er iets van. Dus is ze daarheen gegaan en de man bleek ontzettend voor rede vatbaar. Verder houdt ze zich een beetje afzijdig van het reilen en zeilen, ze loopt eens door de buurt en ze hoort wel van allerlei activiteiten maar het komt er meestal niet van. Er zijn wel allerlei programma's, ook best wel leuke, de markt bijvoorbeeld, zo goed georganiseerd en overal kraampjes van mensen die hun zooi kwijt willen. Maar die Spllstraat, iedereen was aan het mopperen bij de informatieavond dat ze hun auto niet meer kwijt kunnen, want je mag daar niet meer parkeren. Maar de gemeente luistert niet echt naar mensen die opspreken, de tijd moet het leren maar ze is erg benieuwd naar wat het uiteindelijk gaat worden. Er was ook al een idee om een zwembad bij hen in de straat te zetten, waar ongeveer vijftien kinderen zitten. Dat is niet reëel. Er zijn ook eigenlijk te weinig kinderen voor die Spllstraat want het geld dat daar in gaat zitten is ook niet mis. Ze hebben te veel droomideeën.

De bewoonster wordt gevraagd naar de effectiviteit van de camera's die opgehangen zijn door de gemeente. Daar is ze heel blij mee, ze vindt het ook geen inbreuk op de privacy. Beter te veel bescherming dan te weinig. Het dealen is ook een stuk minder. Zes jaar geleden was het een ramp. Het rondrijden met die auto's dan stonden er drie voor, allemaal bellen en dan stapte er weer zo'n dun meisje in. De bewoonster belde elke keer trouw de politie, die dan ook wel binnen vijf minuten ter plekke was maar er was ontzettend veel overlast. Dan waren die heroïnehoertjes weer aan het wippen, zo in haar voortuin, het was zo smerig. Toen zijn ze heel

hard opgetreden. Ze zitten wel nog op het plein (Baekelandplein) maar dat is prima, zij heeft er geen overlast van. Het is allemaal geconcentreerd tegenwoordig. Dat is voor iedereen prettiger.

Gevraagd naar de sloop weet ze het niet goed. De huren zijn al hoog genoeg, driehonderdvijftig euro huur. Dan krijgen de mensen wel huursubsidie maar dat gaat ook gewoon in de zak van Trudo. Waar dat allemaal aan op gaat weet ze niet. Toen ze nog in de bibliotheek werkte was er ook te veel subsidie, en dat moet op, maar waaraan dan. De Krachtwijk indicatie geeft ook veel geld, vooral voor de SpII en het onderhoud van de straten. Dat onderhoud vindt ze wel goed, er ligt af en toe wat zwerfvuil en in het park wat oud ijzer maar dat is alles. En als je erover belt wordt het ook opgeruimd. Het is een makkelijke buurt om in te wonen maar als bijvoorbeeld de burens de huur niet meer kunnen betalen en weggegaan dan wil ze wel verhuizen, je weet maar nooit wat je terugkrijgt. Maar zoals het nu is wordt je wel met rust gelaten, er is ook geen overlast van hangjongeren. Dat heb je in een andere wijk, de Achtste Barrier bijvoorbeeld, wel maar hier is dat totaal niet. Alleen weet ik dat de overburen hun kinderen verboden om naar de overkant van de Groenewoudseweg te gaan want de Turken en Marokkanen beschouwden dat veldje als van hen en toen zijn de kinderen, tien a twaalf waren ze toen een paar keer in elkaar geslagen toen ze daar toch heengingen. Die buitenlanders zijn soms wat agressief, dan laten ze hun portier openstaan op straat en als ze er dan langsfietsen en iets zegt in de trant van nouja, dan beginnen ze meteen te schelden. Dat levert wat irritatie bij haar op maar het valt heel erg mee.

Gevraagd naar hoe zij drugsverslaafden herkent antwoordt ze dat dat in de ogen zit, ze hebben geen cocainsnuivers hier verder maar de ogen ja die zijn rood en waterig, dan is dat alcohol of drugs. En de mensen zien er wat afgeleefd uit. Ze weet ook wel dat niet elke zwerver aan de drugs is maar toch. Ook de mimiek, en de heroïnehoertjes zijn zo superdun, op het eerste gezicht al ongezond. Maar ze zien er geen een meer waar zij woont.